

KEMAHLI İBRAHİM HAKKI VE DÎVÂNİ

Necla Türkyılmaz

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı**

DANIŞMAN

Doç. Dr. Ömer SAVRAN

UŞAK – 2014

ÖZET

KEMAHLI İBRAHİM HAKKI VE DÎVÂNİ

Necla Türkyılmaz

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat 2014

Danışman: Doç. Dr. Ömer Savran

Kemahlı İbrahim Hakkı ve Dîvânı adlı bu çalışmada eserin transkripsiyonlu çevirisine öncelik verilerek şairin hayatı ve sanat anlayışı üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuştur. Son asır Türk edebiyatı şairi olan İbrahim Hakkı Efendi hakkında edindiğimiz tüm bilgiler çerçevesinde dönemin sanat anlayışındaki değişiklikler, öne çıkan sorunlar veya sorular ve hatta dönemin sosyal ve siyasal olayları hakkında çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır.

İbrahim Hakkı Efendi (Kemâhî) Dîvânı'nın incelenmesinde, biri rik'a el yazması olan Milli Kütüphane Nüshası (A), diğeri de aralarında bazı değişiklikler bulunan matbu baskısının (B) karşılaştırılması esas alınmıştır. Daha büyük bir hacme sahip olan Milli Kütüphane Nüshası, bu iki eser arasında ana kaynak olarak belirlenmiştir.

Matbu baskı içerisindeki şiirlerin sayısı, diğesine göre daha azdır; bununla birlikte bu eserde bulunup Milli Kütüphane Nüshası'nda bulunmayan 16 şiir vardır.

İleri derecede Arapça ve Farsçaya hâkim olduğu anlaşılan şairin, bu özelliği, dîvânında açıkça belli olmaktadır. İncelemeye alınan dîvânda, Arapça-Farsça kelimeler genel itibariyle bütün dîvâna hâkim iken bunun yanında müstakil olarak Arapça veya Farsça kaleme alınan şiirler de bulunmaktadır. Bu şiirlerin çevirisi yapılmamış, yazmada veya matbu baskıda bulunduğu şekliyle verilmiştir.

Son asır Osmanlı şairi Kemâhî, kayıtlarda son Mevlevî postnişini olarak geçmektedir. İbrahim Hakkı Efendi'nin Mevlevî olması dolayısıyla, çalışmamızda şairin sanat anlayışı üzerinde Mevlevîliğin etkileri üzerinde ayrıca durulmuştur.

İncelememizde üzerinde durulan diğer bir konu ise, eserdeki na'rlardır. Çünkü İbrahim Hakkı Efendi, dîvânında en çok na'rlara yer vermiştir.

İbrahim Hakkı Efendi Dîvânı, dönemin siyasal ve sosyal hayatının nabzını ölçmekte bize yardımcı olmaktadır. Aynı şekilde dönemin edebiyat dünyası, düşünceleri ve tavırları hakkında da bilgi vermektedir. Özellikle sosyal olaylar hakkındaki şiirlerinin bazılarının Klasik Türk Edebiyatı geleneği ile farklılık gösterdiği söylenebilir. Dîvânda yer alan “1215 Sene-i Rûmîsinde Kemah'da Şiddetle Zuḥur İden Sel Zamânı Söylemiş Oldukları Ebyât-ı ‘İbret Âyetleridür.” başlıklı bir hicviyyesi, dönemin insanlarına seslendiği pend-nâmesi, yer yer posta, telgraf gibi yabancı kelimeleri dîvânında kullanması da bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Dikkati çeken diğer bir konu ise, İbrahim Hakkı'nın dîvânında dönemin sanat anlayışının, kendini açıkça göstermesidir. O dönem Türk edebiyatında batı tesiri hakim iken, İbrahim Hakkı Efendi'nin Klasik Türk Edebiyatı çizgisini devam ettirmeye çalıştığı göze çarpmaktadır.

Kemâhî Dîvânı'nda Klasik Türk Edebiyatı şairlerinde görülen aşk coşkununun ve heyecanının yerini, dönemin siyasi ve sosyal olaylarının, milli duygulardaki şiddetli gerilimin ve dört bir yandan empoze edilmeye çalışılan ikilemelerle dolu fikirlerin aldığı söylenebilir. Bu hususu Kemâhî bir beyitle şöyle dile getirmiştir:

Medârisde müfessirle muḥaddis tobtolı ammâ
Olar bu ḳavm içinde bir büyük düşmâna dönmüşdür

Kemâhî bildiği doğrulardan sapmadan bulunduğu her yerde fikirlerini öne çıkaran, zorlukları aşma konusunda kararlı, içinde bulunduğu toplumun meselelerine duyarlı ve bu yönüyle de hürmet görmüş bir şairdir.

Anahtar Kelimeler: Kemahlı İbrahim Hakkı, Divan, Kemahlı Şairler, Mevlevi Şairler, Klasik Türk Edebiyatı.

ABSTRACT

KEMAHLI İBRAHİM HAKKI AND DIVAN

PREPARED BY: Necla Türkyılmaz

Department of Turkish Language and Literature

Classical Turkish Literature Branch

Uşak University Institute of Social Sciences, February 2014

Advisor: Assoc. Prof. Ömer Savran

In this paper, it was intended to be evaluated about the life and art concept of the poet, Kemahlı İbrahim Hakkı Efendi, by giving priority to transcriptional translation of his divan. Within the frame of all of our knowledge of İbrahim Hakkı Efendi, who is the poet of Turkish Literature in the last age, alterations in the concept of art in this period, prominent problems or questions, political and social events of the period were studied.

In the analysis of İbrahim Hakkı Efendi's (Kemâhi) Divan, it is predicated the comparison of Riq'ah which one of is the copy of National Library (A) and Kayseri Print (B) which the other one is printed and has some changes in between. National Library Copy which is bigger in volume was taken as the main source.

Number of the poems in Kayseri Print is lesser than the other one; however it includes 16 Divan poems that National Library Copy does not include.

It can be easily understood that he has a great knowledge of Arabic and Persian language and it is obviously seen in his divan and other works. Generally, Arabic and Persian words have a command of divan which is dealt with; there are divan poems which are completely written in Arabic or Persian. These poems were not translated transcriptionally; they were given as the same in the copy and print.

Kemâhi, who is Ottoman poet of last age, is noted as the last Mevlevi Postnişin in archives. With reference to İbrahim Hakkı Efendi is a Mevlevi, art concept, and Mevleviyeh influences were also emphasized.

Another subject which was also studied on Kemâhi Divan is Naats; because İbrahim Hakkı Efendi mostly gave place to naats in his Divan.

İbrahim Hakkı Efendi Divan helps us to see the pulse of political and social life of the period. It also gives information about the ideas and aspects of literature world in this period. It may be claimed that especially most of his poems about social events contradict with Classical Turkish Literature. In his Divan, western words such as a hicviyye (satire) on flood time in Kemah, pen-name (a book on ethics) addressed to the people of the period, mail, telegraph, glasses can be shown as examples.

Another remarkable issue is the dilemma between İbrahim Hakkı's concept of art and the period's. While Western influence is appearing Turkish Literature in this period, oppositions on concept of Classical Turkish Literature of İbrahim Hakkı are conspicuous.

It can be state that in Kemâhi Divan, political and social events of the period, violent tension of national struggle feelings and ideas full of dilemmas being tried to be imposed from all quarters took the place of transcendent love and thrill of Classical Turkish Literature. This point can be understood Kemahi's couplet below.

Medârisde müfessirle muhaddis tobtöli amma
Olar bu kavm içinde bir büyük düşmâna dönmüşdür

However, besides being a respectful poet, he is the poet who can defend himself wherever he goes in order not to deviate from his truths, try to struggle with hard knocks in life.

Key Words: Kemahlı İbrahim Hakkı, Dıvan, Poets of Kemah, Mevlevi Poets, Classical Turkish Literature

ÖNSÖZ

Bu çalışmada dîvânı ve edebî şahsiyeti üzerinde durduğumuz Kemahlı İbrahim Hakkı Efendi, XIX. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı şairlerindedir. Dîvânının istinsah tarihi ise XX. yüzyılın başlarıdır (1906). Arşiv kayıtlarında son Mevlevî postnişini olarak geçen Mevlevî şairi İbrahim Hakkı Efendi son asır Türk şiir geleneği çerçevesinde eserler vermiş bir şairdir.

Son asrın, Klasik Türk Edebiyatı alanında, diğer asırlara göre daha az klasik çerçevede eserler veren şaire sahip olması, Kemahlı İbrahim Hakkı Efendi gibi şairlerin önemini artırmaktadır.

Döneminde, hitâbetinin etkileyiciliği ile nam salan Kemahlı İbrahim Hakkı'nın Mevlevî tarikatına mensup olması sebebiyle Arapça ve Farsça kelimelere sıklıkla yer verdiğini de söylemek mümkündür.

Kemahlı İbrahim Hakkı Efendi'nin dîvânı altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şairin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölüm hazırlanırken Kemâhi'nin dîvânında bulunan "Terceme-i Hâli" başlıklı kısımdan ve Prof. Dr. Faruk Tuncer'in dedesini, yani Kemâhî'nin hayatını anlattığı, "Kemahlı İbrahim Hakkı Efendi'nin Hayatı ve Eserleri" adlı eserinden yararlanılmıştır.

İkinci bölümde, Mevlevî postnişini olan şairin dîvânındaki Mevlevîlik hususiyetleri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Kemâhi Dîvânı'nın önemli bir özelliği olan na'tlar ve bunların muhtevâsı üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölüm ise, dîvânda tercih edilen nazım türleri, şekil özellikleri ve kullanılan vezinlerin incelendiği kısımdır.

Beşinci bölüm, metnin tanıtımı ve çevriyazı incelemesinde tutulan yol üzerinedir.

Son bölüm ise, Kemâhi Dîvânı'nın transkripsiyonlu çevirisinin verildiği kısımdır.

Çalışmamızın bu aşamaya gelmesinde, öncelikle her zaman yakın desteğini gördüğüm danışman hocam Doç. Dr. Ömer Savran'a minnettarlığımı sunar, yardım ve desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim. Yine, daha yeni tanışmış olmamıza rağmen kendisinden çok şey öğrendiğim Yrd. Doç. Dr. Ramazan Bardakçı hocama da saygılarımı sunarım.

Yazı çeşitleri ve Arapça-Farsça kelimeler konusunda hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Hasan Akdağ ve Arş. Gör. Nurullah Denizer hocalarıma da teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Ayrıca Prof. Dr. Faruk Tuncer'e de teşekkürlerimi iletirim, çünkü bu çalışmaya karar vermemde daha ilk konuşmamızdan itibaren sayın Tuncer'in beni yüreklendiren yaklaşımının önemli bir rolü olmuştur.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

- Adı Soyadı : Necla Türkyılmaz
- Doğum Yeri ve Tarihi : Kütahya- Merkez / 01-08-1987
- Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi / Fen - Edebiyat Fakültesi / Türk Dili ve Edebiyatı
- Yüksek Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi / Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
- Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
- Bilimsel Faaliyetleri : 2010 yılında Uşak Üniversitesi Edebiyat Klübü tarafından çıkarılan K r Ayna Dergisi'nde kurucu  yeliği.

İş Deneyimi

- Çalıştığı Kurumlar : _
- Projeler : _

İletişim

- e-posta Adresi : necla_43_@hotmail.com

KISALTMALAR

(A) :	Milli Kütüphane Nüshası
(B) :	Matbu Baskı
a.g.e. :	Adı geçen eser
b. :	Beyit
Bkz. :	Bakınız
c. :	Cilt
D. :	Divan
G. :	Gazel
Hzrl. :	Hazırlayan
K. :	Kıt'a
K.K. :	Kıt'a-i Kebîre
M. :	Matla
m. :	Mısra
Mers. :	Mersiye
Mrb. :	Murabba'
Mds. :	Müseddes
Msmn. :	Müsemmen
Mtb. :	Matbaacılık
s. :	Sayfa
S. :	Sayı
Ş. :	Şarkı
Tb. :	Terkib-bend
TDK :	Türk Dil Kurumu
TTK :	Türk Tarih Kurumu
vd.	Ve diğerleri
vr.	Varak
Yay. :	Yayıncılık / Yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖZET / i
ABSTRACT /iii
JÜRİ ENSTİTÜ ONAYI
ÖNSÖZ /v
ÖZGEÇMİŞ /vii
KISALTMALAR /viii

I. BÖLÜM

1. KEMAHLI İBRAHİM HAKKI'NIN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ /1

A. İbrahim Hakkı Efendi'nin Hayatı /1

1. Yetiştığı Çevrede İlmî Faaliyet /1
2. Doğumu ve Eğitimi /2
3. Seyahatleri /5
4. Hususi Hayatı /5
5. Mevlevî Postnişini İbrahim Hakkı Efendi /6
6. Vefatı /8
7. Eserleri /8
 - 7.1. Dîvân-ı Ebu'l- Kemâl /9
 - 7.2. Miftâhü'l- Meârif /9
 - 7.3. Şemsü'l- İrşâd Li-Sultan Reşâd /10
 - 7.4. Pend-i Pesendîde-i Der-Fezail-i Rûze /10
 - 7.5. Rûhu'l-İslâm /10

B. Edebî Kişiliği /11

1. Dil ve Üslup /11

II. BÖLÜM

2.İBRAHİM HAKKI EFENDİ DÎVÂNI'NDA MEVLEVÎLİK UNSURLARI /14

III. BÖLÜM

3. İBRAHİM HAKKI EFENDİ DÎVÂNI'NDA NA'TLAR /19

3.1. Na't Kelimesinin Lügat ve Istılah Mânâsı /19

3.2. Kemâhî Dîvânı'ndaki Na'tların Muhtevâ Özellikleri /19

3.2.1. Âyetler /19

3.2.2. Hadisler /20

3.2.3. Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları /22

3.2.3.1. Ahmed, Mahmûd, Muhammed /23

3.2.3.2. Mustafâ /24

3.2.3.3. Hâdî /24

3.2.3.4. Rahîm /24

3.2.3.5. Rahmân /25

3.2.3.6. Nûr /25

3.2.3.7. Fahr-i Cihân /25

3.2.3.8. İmâm /26

3.2.3.9. Hayru'l- Beşer /26

3.2.3.10. Nebî /26

3.2.3.11. Şerîf /27

3.2.3.12. Müşîr /27

3.2.4. Hz. Peygamber'in Bedenî Özellikleri /27

3.2.4.1. Yüz /28

3.2.4.2. Kaş /28

3.2.4.3. Vücûd /29

3.2.5. Hz. Peygamber'in Mucizeleri /29

3.2.5.1. Mi'râc /30

3.2.6. Hz. Peygamber'e Atfedilen Edebî ve Tasavvufî Motifler /31

3.2.6.1. Âb-ı Hayât /31

3.2.6.2. Ay /31

3.2.6.3. Ayna /32

3.2.6.4. Şifâ /33

3.2.6.5. Gül /33

3.2.6.6. Güneş /33

3.2.6.7. Şem' /34

3.2.6.8. Şâh /34

IV. BÖLÜM

**4. İBRAHİM HAKKI EFENDİ DÎVÂNİ'NİN NAZİM ŞEKİLLERİ VE VEZİN
ÖZELLİKLERİ /36**

A. Nazım Şekilleri /36

1. Gazeller /36

2. Matla', Müfred /38

3. Kıt'a /38

4. Terkib-Bent /39

5. Mesnevî /39

6. Müseddes /39

7. Müsemmen /40

8. Murabba- Şarkı /40

B. Vezin Özellikleri /40

1. Kafiye ve Redif /42

V. BÖLÜM

**5. YAZMANIN TANITILMASI VE METNİN KURULUŞUNDA TUTULAN
YOL /44**

A. Dîvânın Tanıtılması /44

1. Milli Kütüphane Nüshası (A) /44
2. Matbu Baskı (B) /44
3. İki Eserin Aralarındaki Farklılıklar ve Ortak Özellikleri/44

B. Metnin Kuruluşunda Tutulan Yol /45

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ /47

METİN /49

KAYNAKÇA /168

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.	Gazeller /36
Tablo 2.	Gazellerin Beyit Sayıları /37
Tablo 3.	Kullanılan Vezinler /41
Tablo 4.	Redifler /42
Tablo 5.	Ek + Redifler /42
Tablo 6.	(A) ve (B)'nin Başlıca Özellikleri /44
Tablo 7.	(A) ve (B)'deki Toplam Şiirler /45

GİRİŞ

I. BÖLÜM

1. KEMAHLI İBRAHİM HAKKI'NIN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A. İbrahim Hakkı Efendi'nin Hayatı

1. Yetiştığı Çevrede İlmî Faaliyet

Kemah, günümüzde Erzincan'a bağlı Fırat nehrinin güney doğu kıyısında kalan bir ilçe merkezidir. Çok eski zamanlara ait bir kalesinin oluşu Kemah'ın tarihten günümüze kadar önemli bir yerleşim bölgesi olduğunun bir göstergesidir. Bu yerleşim merkezinin Bizans İmparatorluğu ile İranlılar arasında meydana gelen savaşlarda zaman zaman el değiştirmiş olduğu görülür. Fakat 1071 senesinde Malazgirt savaşından kısa bir süre sonra Kemah, Sultan Alparslan'ın kumandanlarından biri olan Mengücek Gazi tarafından fethedilmiş ve Büyük Selçukluların hâkimiyeti altına girmiştir.

Bu tarihten itibaren Selçuklu ve Osmanlı devletinin hâkimiyetinde kalan Kemah tam bir ilim ve kültür merkezi konumuna gelmiştir. Bunun da en önemli göstergesi Kemah'ta yetişen ilim, irfan, edebiyat ve devlet adamlarının, hem Mengücekler hem de Selçukluların hizmetinde bulunup önemli görevlere gelmesidir. “1530 tarihli evkaf defterinde, şehirde bulunan tarihi eserler arasında Kemâliye medresesi ve buna ait evkafı görmekteyiz. Bu medresenin 1795 yılında varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. 1898 tarihli maarif salnamesinde Kemah'ta camî-i kebir ve Gülabi Bey kütüphanesinin varlığından bahsedilmektedir. Arşiv belgelerinde, Kemah'ın eski isimleri Oskübürt, Belgisor, Hudu ve Urfat olan köylerinde; bir kısım medreselerin bulunduğu tespit edilmiştir.”¹

Bu medreselerde görev yapan müderrisler Osmanlı imparatorluğunun ilim merkezi olan İstanbul, Fatih ve Süleymaniye medreselerinde ilim tahsil etmiş daha sonra da Kemah'a gelerek ilim yönünden merkez-taşra arasında bağı güçlendirerek merkezdeki bilgiyi taşraya taşımışlardır. İşte bu nedenle “İstanbul Müftülüğü'nün

¹ Faruk Tuncer, **Kemahlı İbrahim Hakkı Efendi Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, 1999, s.2.

Şer'i Siciller Arşivinde medrese kayıt defterlerinde isimlerine"² rastlanılan pek çok Kemahlı âlim mevcuttur. Bu kayıtlar, ilim irfan yönünün sadece merkezden taşraya doğru değil, taşrada yetişenlerin de ilimlerini arttırmak için İstanbul'a gittiklerinden dolayı taşradan merkeze doğru bir hareketin olduğu gerçeğini de gösterir. Bu noktada ilmî anlamda karşılıklı bir alışverişin veya taşranın İstanbul'u, İstanbul'un da taşrayı ilmî bakımdan beslediği rahatlıkla söylenebilir.

Bu konuda Tuncer'in Ömer Menekşe'den naklettiği ve büyük bir dikkatle hazırladığı "Kemah Âlimleri" adlı eseri, ilmi bakımından merkez-taşra, taşra-merkez döngüsünü çok rahatlıkla ortaya koyabilecek niteliktedir. Ömer Menekşe'nin bahsi geçen eserindeki Kemahlı Âlimler şunlardır: Abdullah Faik Efendi, Ahmet Efendi, Ahmet Hamdi Efendi, Ahmet Kemal Efendi, Ahmet Şükrü Efendi, Ali Rıza Efendi, Bekir Yümni Efendi , Emin Efendi, Hacı, Feyzullah Efendi, Hacı Hüsiyen Efendi, Hacı Hüsnü Efendi, Hacı İzzet Efendi, Hafız Seyyid Hüseyin Efendi, Halil Efendi, İbrahim b. Mehmet b. Ömer el-Kemahi, İbrahim b. Mehmet, İbrahim Hakkı Efendi (Müftü), İdris Faik Efendi, Kasım Zühdi Efendi, Mahmud Nedim Efendi, Mehmet Arif Efendi, Mehmet Feyzi Efendi, Mehmet Nuri Efendi, Mehmet Tahir Efendi, Mehmet Tayyib Efendi, Mustafa Efendi, Nail Efendi, Ömer Tahir Efendi, Süleyman Hamdi Efendi, Yusuf Ziya Efendi.³

Bu âlimlerle birlikte her biri yine İstanbul medreselerinde öğrenim görmüş ve vaktiyle de Osmanlı askeri teşkilatında görev almış çok sayıda Kemahlı şahsiyetler vardır. Bunlardan bir kısmı "Yeniçeri ocağının II. Mahmut tarafından 1826' da kaldırılmasından sonra kurulan Asâkîr-i Mansûre-i Muhammedî alaylarının birinci taburlarında tabur imamlığı vazifesi îfâ etmişlerdir, özel bir üniformaya sahip olup taburlarda din hizmetleri yürütüp, ahlaki bilgiler vermiş, cemâatin dini hayatı ile meşgul olmuşlardır."⁴

2. Doğumu ve Eğitimi

Yakın bulunduğu muhitte daha çok Hacı İbrahim Efendi olarak tanınan İbrahim Hakkı Efendi "hicrî 1266 / mîlâdî 1850 tarihinde Erzincan'ın Kemah

² Tuncer, a.g.e., s.2.

³ Tuncer, a.g.e., s.3-4.

⁴ Tuncer, a.g.e., s.4.

ilçesine bağlı, eski adı Müşerkek yeni adı Parmakkaya olan köyde dünyaya gelmiştir. Babası, Abdülgâni Efendi'dir. Künyeden anlaşıldığı kadarıyla uzun bir silsilede nesebi Araplara dayanmaktadır. Annesi'nin adı ise Fatma Kamer Hatun'dur."⁵ Bu bilginin doğruluğu İbrahim Hakkı Efendi'nin dîvânı'nın başında bulunan "Nâzım-ı Müşârün-ileyh Hazretleriniñ Terceme-i Hâli" başlıklı bölümdeki şu ifadeler teyit eder: "Maẓhar-ı mededü'l-ma'nevî eş-Şeyh Ebu'l-Kemâl Kemâhî İbrâhîm Haqqı el-Mevlevîniñ evvelki ferzend-i ercümendi Muḥammed Kemâlü'd-dîn olmaqla sünnet-i nebeviyye ihyâ kaçdıyla künyesi Ebu'l-Kemâl olduğundan Kemâhda inşasına muvaffaq oldukları on üç oḫalı medrese-i nefîseye Kemâliye Medresesi diye tesmiye olunmuşdur ve derûnunda icâzete daḫi nâ'îl olmuşdur. Müşârün ileyh Erzurûm vilâyeti dâhilinde kâ'in Kemâh kaçzası kırrâsından Müşerkek-nâm kaçrye a'yânından Ḥasan bin İbrâhîm bin Süleyman bin 'Abdü'l-ğani nâmında bir zât-ı cemîlü'ş-şifat şulbünden ve Fâḫıma Kaḫer Ḥâtuñ-nâm mir'at-ı 'Afife raḫminden zuḫûr [eder]."⁶

İlk eğitimini en yakın çevresinden olan anne ve babasından alır. Özellikle yine yakınlarından olan amcaları Abdürrezzak ve Abdülbaki Efendiler de bu ilk eğitimin şekillenmesinde ona yardımcı olurlar. Eğitim açısından çocukluk döneminin ilk devreleri çok verimli geçer. Hiç kuşkusuz, yaşamın temelini çocuklukta atıldığı gerçeği göz önüne alınırsa, onun şahsiyetinin oluştuğu bu dönemde, iyi bir eğitim alması, hayatının ileriki dönemlerini olumlu etkilemiştir. Yakın çevresinin akabinde İbrahim Hakkı hazretleri köyünde bulunan Hacı Feyzullah Efendi'den de ilim tahsil etmeye başlar. Ardından Hacı Feyzullah Efendi Erzincan'a yerleşince O da hocasıyla birlikte Erzincan'a giderek burada eğitimini sürdürür. Mevcut dönemde "İstanbul'da ilmi tedrisatını tamamlayıp Erzincan'a gelen hocasının oğlu Mustafa Zühdi Efendinin özel derslerine uzun bir süre devam eder. İstanbul'un irfan hayatının kaynağı olan medreselerden feyizlenen Mustafa Zühdi Efendi'den sonunda icâzet almaya muvaffak olur."⁷

İbrahim Hakkı Efendi'nin dîvânı'nın girişindeki Terceme-i Hâli bölümünde

⁵ Tuncer, a.g.e., s.7.

⁶ D., vr./1a.

⁷ Tuncer, a.g.e., s.8.

onun bu ilk eğitimi ise şu ifadelerle aktarılır: “...yedi sekiz yaşında iken kıyâ-i mezkûrede mekteb h̄âcesi bulunan şulehâ-yı ‘aşr ve ‘urefâ-yı dehrden el-Hâc Feyzullâh Efendî’den iktibâs-ı feyz iderek müşârün ileyh Erzincan’a nakl-i hâne itdükde berây-ı tahşîl-i ‘ulûm ma‘iyyetinde berâber Erzincan’a gidüp kemâkân dersinde halkâ-i tedrisinde iken o şırada h̄âcesi müşârün ileyhüñ kemâl-i funûn aHz-i icâzetle İstanbul’dan Erzincan’a gelen maHdûmları fazîletlü Muşafa Zühdî Efendi’den aHz-ı icâzete muvaffak [olur].”⁸

Erzincan’da kaldığı süre zarfında sadece Mustafa Zühdü Efendi’den değil burada bulunan bütün âlimlerden yeterince istifade etmeye çalışır. Bunlar arasında muhitinde Terzi Baba adı ile tanınan Muhammed Vehbi Hayâtî hazretleri’nin baş halifelerinden Mustafa Fehmi Efendi’den ilmini arttırır. Mustafa Fehmi Efendi’nin İbrahim Hakkı için çok önemli bir zât olduğu, şairin dîvânından rahatlıkla anlaşılır. İbrahim Hakkı ilim ve irfan yönünden kendisinden çok istifade ettiği Mustafa Fehmi Efendi için dîvânına özel bir bölüm koymuş ve ona methiyeler yazmıştır. Bu şiirler içinde Mustafa Fehmi Efendi’nin hayatına ait somut bilgilere de ulaşılır. Örneğin Mustafa Fehmi Efendi’nin Mekke’de öldüğü ve kabrinin de halen orada bulunduğu; İbrahim Hakkı tarafından ona izâfeten yazılan aşağıdaki şiirde dile getirilir:

Erenler erişti Şems-i Reşâddır *Muşafâ Fehmi*
MeşâyiHde müşâr-ı bi’l-benândur *Muşafâ Fehmi*

Akar mîzâb-ı feyz-i dem-be-dem firâk muhibbâna
Bu feyz-i Ğavş-ı a‘ zâm Vehbi hayyaHdan alur *Fehmi*

Mirâ‘ at-ı edeble Mekkede kabrûñ ziyâret kıl
Diyâr-ı himmete şâhib-ı kur’ândur *Muşafâ Fehmi*

Erenler erişti Şems-i Reşâddır *Muşafâ Fehmi*
MeşâyiHde müşâr-ı bi’l-benândur *Muşafâ Fehmi* (G/137)

İbrahim Hakkı, dönemin değerler dizesine uygun olarak bütün ilimlerle ilgilenmiştir. Fakat bunların içinde özellikle tefsir, hadis ve tasavvufî bilgide de derinleşerek bu alanlarda telif birçok eser ortaya koymuştur.

⁸ D., vr./1a.

3. Seyahatleri

Devrinin her âlimi gibi İbrahim Hakkı da Şam, Mısır ve Hicaz bölgeleri başta olmak üzere İslam ülkeleri içinde başlıca ilim ve kültür merkezlerine çeşitli zamanlarda uzunca seyahatler yapar, buralarda bulunan âlimlerden şartlar elverdiği nispetince yararlanmaya çalışır. Bu seyahatlerinde İbrahim Hakkı başta tefsir ve hadis olmak üzere kitabî ilimler üzerinde yoğunlaşırken, daha çok insanın iç ve ruh dünyasına yönelen tasavvufu da ihmal etmez. Onun bu seyahatleri dîvânındaki Terceme-i Hâli bölümünde şu ifadelerle ortaya konur: “...bir miğdar daği rif’atle Hicāza teşrîfi eşnāsında Şām ve Mışırda bulunan ‘ulemā-yı ‘Arabdan taḥşîl-i ‘ulūm iderek ‘ilm-i ḥadîṣ ve tefsîr ve taṣavvufda daği meḥāret-i müselleṃ ve ṭalākāt-ı lisān ve feṣāḥat-ı tıbyānı ḥā’iz olmakla Sivās ve Burusa ve İzmir ve Trabzon gibi bilād-ı ‘azîmeye ramazānlarda da‘vet olunup fevka’l-‘āde ḥürmet olunur idi.”⁹

İbrahim Hakkı, Hicaz dönüşü Konya’ya uğrar. Onun bu seyahati Terceme-i Hali’nde şu şekilde aktarılır: “Ḥarem-i Mekke-i Mükerrreme’de ‘Arabî ve Fārisî ve Türkî lisānlariyle ḥüccāc-ı zevi’l-ibtihāca Emir-i Mekke emriyle menāsik-i ḥaccı ta’lîm ve tefhîm-i mesā’il idüp ‘ulemā-yı Mekkeyi ḥayrete bırakmış idi. Üç yüz on üç senesi zi’l-ḥiccesinde Konyā-yı kınvān-ı cinānda merḳad-i pāk Ḥazret-i Mevlāna ve nāşir-i nūr-ı Ḥudāyı ziyāret eşnāsında menāmen sikke-i fāhire-i Mevlevîye ve ḥil’at-i lâmi‘a-i ma‘neviyye pîr-i dest-gîr tarafından ilbās olunur.”¹⁰

4. Hususi Hayatı

İbrahim Hakkı hayatının her safhasında çok büyük sıkıntılara maruz kalmıştır. Daha “Kemah’ta iken çok küçük yaşta olan iki oğlunu kaybeder. Hem de aynı günde. Bu acı, onu derinden yaralar. Canından çok sevdiği ciğer pâresi çocuklarının ölümlerini, dîvânında dile getirirken; bu üzüntü nedeniyle çok sevdiği Kemah’ın kendisine Kerbelâ gibi geldiğini anlatır.”¹¹ Çocuklarının ikisi de aynı gün yöre halkının “Boğaz Dolması” dedikleri aynı hastalıktan vefat ederler. Bu ölümler

⁹ D., vr./1a.

¹⁰ D., vr./1b.

¹¹ Tuncer, a.g.e., s.12.

üzerine İbrahim Hakkı Efendi'nin dîvânı'nda yer alan “Boğaz Dolmasından Bir Günde Vefatları Vuqu‘ Bulan Maḥdūmları Haḫḫında” başlıklı şiiri 14 beyitlik bir mersiyedir. Şiirin ilk iki beyiti aşağıda verilmiştir:

Nāy-ı na‘yîn nağmesü feryād eyle vā-ḫasretā
Söylenüp kıldu cihānu kāffeten ḫayret-fezā

Ey ecel-peymānesüñi nūş iden maḫdumlarum
Mevtiñüz kıldı bugün şehr-i Kemāḫī Kerbelā (G/22)

İbrahim Hakkı'nın bu kayıplardan özellikle Kemâleddîn isimli oğlunun vefatına aşırı bir şekilde üzüldüğü görülür. Bunun göstergesi de yazdığı şiirlerde bu oğlundan sıkça bahsetmesidir, hatta aşağıdaki beyitlerde görüldüğü gibi şiirin son beyitinde mahlasını “bu'l Kemâl” yani “Ebu'l Kemal - Kemal'in babası” olarak kullanması İbrahim Hakkı Efendi'nin bu elim ölüm karşısında teessürünün yıllarca azim bir şekilde tazyiki altında kaldığının bir göstergesidir.

Bu Kemāḫī bu'l Kemâl kim ki Kemāḫī vaşf ide
Maḫşad-ı şāff-ı şenā ḫānde ola rüz-ı cezā (G/13-12)

Bu Kemāḫī bu'l Kemâl kim ki Kemāḫī vaşf ide
Maḫşad-ı medḫ-i ḫalille mazḫar-ı luḫf (u) ‘aḫā (G/24-11)

Tuncer'in naklettiğine göre, “İbrahim Hakkı İstanbul'dan Kemah'a döndüğünde burada oğlunun adını taşıyan on üç odalı bir medrese inşa ettirmiştir.”¹²

5. Mevlevî Postnişini İbrahim Hakkı Efendi

İbrahim Hakkı hicrî 1313'te Konya'yı ziyareti esnasında Mevlânâ'nın Mevlevî sikkesi ve elbisesini kendisine bizzat giydirdiği içeriğine sahip bir rüya görür. Bu rüya (rüyâ-yı sâdika) görüldüğünden altı sene sonra, gerçekleşir. Bu vaka İbrahim Hakkı Efendi Dîvânı'nın başında yer alan “Terceme-i Hâl” bölümünde şu şekilde ortaya konulur: “Üç yüz on üç senesi zi'l-ḫiccesinde Konyâ-yı ḫinvân-

¹² Tuncer, a.g.e., s.12.

cinānda merķad-i pāk Hazret-i Mevlānave nāşir-i nūr-ı Hudāyı ziyāret eşnāsında menāmen sikke-i fāhire-i Mevlevîye ve ħil'at-i lāmi'a-i ma'neviyye pīr-i dest-gīr tarafından ilbās olunarak mesrūren memleketine 'avdet ettiğinden altı sene soñra o rü'yā-yı şādıkānuñ me'āl-i münīfi zuhūr [eder]."¹³

Tuncer'in işaret ettiği üzere "Mevlevî şeyhi olarak cübbe giyer. Bundan sonra Erzincan'da 120 sene önce harab olan bir Mevlevî dergâhının imarına koyulur. Bu dergâhın bitmesinin hemen ardından onun tamamlayıcısı mâhiyetinde dergâhın yanı başında yedi odalı "Daru'l-Mesnevî" namında nefis bir medrese inşa eder."¹⁴ Tuncer'in aktardığı bu bilgileri yine İbrahim Hakkı Efendi'nin dîvânı'nın başındaki "Terceme-i Hâl" bölümünde şu satırları teyit eder: "Erzincan'da o tarihten itibaren yüz yigirmi sene aķdem ħarāb olup zamān ta'yinine kadar Şems-i 'imāretten devr ve icrā-yı āyinden mehcūr olan dergāh-ı feyz-iktināh celāliye meşihātine intihāb olunup ihyā ve i'mārına sebep olduğu gibi dergāh-ı mezkūre ittisālinde bir ders ve kütübhāne ile altı oçalı Dāru'l-Mesnevî nāmında bir medrese-i nefīse inşāsına muvaffak olmuşdur ve dört def'a beyt-i mu'azzamaya yüz sürmüşdür."¹⁵

İbrahim Hakkı Efendi'nin dîvânı'nda bu bahsi geçen dergâhın açılışıyla ilgili "Erzincan'da Dergāh-ı Feyz-İktināh-ı Celāliyye Küşādında Söylenmiştir." ifadeleriyle kayıtlı şiir bulunmaktadır:

Açıldı bāb-ı Mevlānā duĥūle izn-i 'ām oldı
Anuñ sālīklerinden çok keşān kenz-i niĥān oldı

Ķapandı yüz yigirmi sāl bu dergāh-ı mu'allāsı
Anuñ fethüne bā'ış bu müşīr-i zī-zekā oldı (G/123)

Erzincanlı akademisyen Erdoğan Şahin'in, Erzincan ve civarı ile ilgili yaptığı bir araştırmaya göre "İbrahim Hakkı Efendi, Erzincan'ın son postnişin'lerindedir."¹⁶ Bu bilgi gelenekte halifelere de postnişin denildiği olgusunun göz ardı edip "son postnişin" tabirine aşırı bir anlam yüklenerek

¹³ D., vr./1b.

¹⁴ Tuncer, a.g.e., s.13.

¹⁵ D., vr./1b

¹⁶ Tahir Erdoğan Şahin, Erzincan Tarihi, 2. c., s. 275.

verilmiştir. Burada, gelenekte her halifeye postnişin denildiğinden tekke ve zâviyelerin kaldırılmasıyla birlikte halifenin irşâdını gerçekleştirdiği tekke de kapatılmıştır. Böylelikle kapatılan tekkenin başındaki halife de son postnişin diye kaydedilmiştir. İbrahim Hakkı'nın bölgede postnişin olması o bölgede önemi gittikçe kaybolan Mevlevîliği yeniden canlandırmıştır. İbrahim Hakkı Efendi, Mevlevî olduğunu açıkça söylemekte bir beis görmez. Bunu her vesile ile iftihar ederek anlattığı görülür:

Mevlevîyüz meyle maḥbūbdur ğidā-yı cānımız
Olmuşuz dest-i elestden bādenüñ mestānesü (G/147-4)

6. Vefatı

İbrahim Hakkı, ömrünün son günlerinde altmış beş yaşının içinde bulunmaktadır. Sultan II. Abdülhamit devrini idrak eden, Sultan Reşad devrinin ülke idaresindeki aksaklıkları çekinmeden padişaha söyleyen ve yazdığı bir risâle ile Sultan'ı ikaz eden, Milli Mücadelede en ön safhalarda bulunan ve son karakol Anadolu topraklarının düşman ayakları altında çiğnenmemesi için verilen şanlı mücadelede Ankara'nın yanında tavır sergileyen İbrahim Hakkı Efendi; ömrünün son döneminde idam kararı karşısında şaşkınlığını gizleyememektedir. Ancak İbrahim Hakkı Efendi mücadeleci bir ruha sahiptir. Aynı zamanda bir Mevlevîdir. "14Ekim 1924 (hicrî, 15 Rebiülevvel 1343) tarihinde pazartesi günü vefat eden İbrahim Hakkı Efendi Erzincan'da Terzi Baba Mezarlığı'na defnedilir."¹⁷

Vefâtının ardından kadîm bir dostu onun için şu beyiti yazmıştır:

“Dünya ağlasa revâdur bu zât-ı pâke
Hiç yakışur mı bu zât gömülsün hâke”

7. Eserleri

İbrahim Hakkı'nın biyografisi ve eserleri hakkında yapılmış ciddi bir müstakil çalışma yoktur. Onun hakkında şu ana dek en ciddi kaynak Tuncer'in hacmi

¹⁷ Ömer Menekşe, **Kemah Alimleri - Geçmişten Günümüze**, (Yazarın Kendi Yayını), İstanbul, 1996., s.56.

küçük ama içeriği ve muhteviyatı büyük eseridir. Yukarıdaki biyografisinde de Tuncer'den aktardığımız kadarıyla İbrahim Hakkı hem bir ilim ve irfan deryası hem de haksızlık ve hukuksuzluğa karşı duran bir mücadele âbidesidir. Üstelik bu âbide, İstanbul gibi merkezden taşrada Anadolu'nun ücra bir köşesi olan Kemah'ta yükselmiştir.

7.1. Dîvân-ı Ebu'l-Kemâl

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Dîvân-ı Ebu'l- Kemâl adıyla bilinen ve hicrî 1324 yılında yani mîlâdî olarak yaklaşık 1906 senesinde basılmış olan bu eser İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi İbnü'l-Emin koleksiyonunda, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi'nde ve Kayseri Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Eser, gazel, tasavvuf, murabba ve âşikî tarzında şiirlerden oluşan 171 sayfalık bir şiir mecmuasıdır. Eserde Arapça ve Farsça şiirler de bulunmaktadır.

“Halep ulemasından Hoca İsmet Efendi, hem (A)'da hem de (B) 'de bulununan aşağıdaki Farsça matlayı Kemâhî Dîvânı için söylemiştir:

Yâdigâr-ı pâyidar şüd ibn-i küttâb-ı Ebu'l-Kemâl
Bî- nazîreş bi- hazâneş çün beheşt-i lâ-yezâl”¹⁸

7.2. Miftâhü'l-Me'ârif

“Hicrî 1319, mîlâdî 1902 senesinde kaleme alınmış olup bir mukaddime, dört bölüm ve bir son sözden meydana gelen 58 sayfalık Arapça tasavvufî mahiyettedir. Bu eserde, “mârifetü'n-nefs, mârifetullah, mârifetü'd-dünya ve mârifetü'l-âhire” kavramları ele alınmış, şeriatın bir ağaç, tarikatın onun dalları, mârifetin onun yaprakları, hakikatin de meyveleri olduğu ifade edilerek tasavvuftaki “Şeriat, Tarikat, Hakikat” üçlüsü Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden uzun misallerle ortaya konulmuştur. Hicrî 1326 senesinde İstanbul'da basılan eser 58 sahifeden oluşmaktadır.”¹⁹

¹⁸ Tuncer, a.g.e., s.41.

¹⁹ Tuncer, a.g.e., s.42.

7.3. Şemsü'l-İrşâd Li-Sultân Reşâd

Adından da anlaşılacağı gibi eser, 35. Osmanlı hükümdarı Sultan Reşad'a nasihat etmek, onu aydınlatmak için kaleme alınmış 26 sayfalık bir eserdir. Eser incelendiğinde 19. asrın ikinci yansından itibaren 20. asrın başlarına kadar Osmanlı toplumunda cereyan eden sosyal ve siyasi sorunlara çözümler ve teklifler sunmaktadır. Ayrıca topyekün İslam dünyasına da mesajlar içermektedir. Müellifin bu eserde üzerinde en çok durduğu konu hilafettir. Çünkü ona göre Osmanlı Devletinin ve topyekün İslam dünyasının yegâne kurtuluşu hilafet müessesesi ile mümkündür. Kader-i ilâhînin bir cilvesi olarak İbrahim Hakkı'nın dilinden ve kaleminden hiç düşürmediği "Hilafet" 3 Mart 1924 yılında kaldırılmış ve kendisi de bu tarihten tam altı ay sonra vefat etmiştir.

7.4. Pend-i Pesendîde-i Der-Fezâil-i Rûze

Orucun faziletleri hakkında kaleme alınan bu eser nasihatleri muhtevidir. 36 sayfalık manzum ve Farsça bir eser olan bu çalışma hicrî 1326, mîlâdî 1908 tarihinde İstanbul'da basılmıştır.

7.5. Rûhu'l-İslâm

İbrahim Hakkı Efendi'nin tabiiyyet ve teb'a kavramları üzerinde ele aldığı bir makaledir. Aslında müellif bu konuyu Şemsü'l-İrşâd adlı kitabında ele almış ve özellikle Padişah'a bu meseleye çok önem vermesi doğrultusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Söz konusu makale; din, felsefe, hukuk ilimlerinden bahseden haftalık bir mecmua olan Sırât-ı Müstakîm'de, Mekâlib sütununda yayınlanmıştır.

Tuncer'e göre Kemahlı İbrahim Hakkı'nın burada sayılan eserlerinden başka birçok telif eseri daha vardır. Ancak bunlar diğerleri gibi matbu değildir. Bu eserlerin birkaçı şunlardır: Tâcû't-Tefâhur, Tuhfetu 'r-Reşâd fi Hakkî'l-Cihâd (Birinci Dünya Savaşında Kanal Seferi'ne katılan müellif yolculuk ve cihad hatıralarına ele almıştır.), Mir'atü'l - Mevâiz, Kûtu'l-Kubûr, Tacü'l-İslâm fi Beyanü'l -Küfri ve'l-îman, Tacü'l-Mücâhidîn Mine'l Ehâdisi 'l-Erbaîn (Kırk hadis derlemesi).²⁰

²⁰Tuncer, a.g.e., s.44.

B. Edebî Kişiliği

Kemâhî Dîvânı'nda, en çok yer verilen nazım biçimi, gazeldir. Şair, gazelin yanında müseddes, müsemmen, murabba', matla', terkeb-bend, kıt'a, mesnevi gibi nazım şekilleriyle de şiirler yazmıştır. Ayrıca hece vezni ile de şiirleri vardır.

Kemâhî'nin gazellerini en çok 5 beyitlik şekilde yazması bu dönemin bir özelliği olarak da kabul edilebilir. Kemâhî'de bu geleneğe uyarak gazellerinin çoğunu 5 beyitlik yazmıştır.

“Anadolu şehirleri içinde tasavvufi hayatın önemli merkezlerinden biri olan Erzincan'da; XII. asırdan XX. asrın başlarına kadar Mevlevî, Kadirî, Nakşî, Hâlvetî tekke ve zâviyelerinin bulunduğu bilinmektedir. XVIII. asırda Mevlevî, Kadirî, ve Nakşî tarikatlarının Erzincan'daki varlığını Evliya Çelebi'den öğreniyoruz.”²¹ Bu yüzden Kemâhî Dîvânı'nda tasavvufî yönü ağır basan bir dil kullanmıştır. Tasavvuf terimlerini, özellikle Mevlevîlik unsurları taşıyan kelimeleri sıkça kullanmıştır. Bu konu, II. bölümde “İbrahim Hakkı Efendi Dîvânı'nda Mevlevîlik Unsurları” başlığı altında ayrıca işlenmiştir.

Kemâhî Dîvânı'ndaki “*nâ-tamam*” adı verilen tamamlanmamış gazel anlamına gelen kullanımlar bulunmaktadır. 104 numaralı manzûme 2 beyitlik, 36, 149, 156, 160 ve 161 numaralı manzûmeler 3 beyitlidir.

Kemâhî Dîvânı'ndaki 94. Gazel her mısrası aynı kafiyede olup müselseldir; yani bütün beyitleri matla şeklinde kafiyelenmiş biçimdedir.

Kemâhî'nin, 9 numaralı gazeli “*bî- nukat gazel*”dir.

Kemâhî Dîvânı'nda ayrıca 41 ve 120 numaralı gazeller “*dü-matlâ*”, 83 numaralı gazel de “*zü'l-metâlî*” gazeldir.

Kemâhî Dîvânı'nda bulunan gazellerin özellikleri IV. bölümde daha ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

Kemâhî'nin 118, 119 ve 161 numaralı şiirleri de mektup niteliğindeki gazelleridir.

1. Dil ve Üslup

Kemâhî Dîvânı'nı anlamak için öncelikle Kemâhî'nin yaşadığı dönemin

²¹ Turhan Kaya., Erzincan'da Mevlevîlik ve Son Mevlevî Postnişini İbrahim Hakkı Kemâhî, **Türk Kültürü Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevîlik Ulusal Sempozyumu** 14-16 Aralık (361-372), TC. Uludağ Üniversitesi- İlahiyat Fakültesi Dergisi c.15 s.1 Konya, 2006. s.367.

özelliklerini ve Kemâhî'nin hayatını bilmek gerekir. Kemâhî, aldığı eğitim ve terbiyesiyle dönemin sarayında “Saray Vâizliği”²² gibi önemli görevlere getirilen bir şahsiyettir. Bunun gibi sebeplerin etkisiyle, Kemâhî'nin kullandığı dil, akıcı ve duru olmasının yanında döneminde olabildiğince ağırdır.

Kemahlı İbrahim Hakkı Efendi'nin Batı tesirindeki Osmanlı şiirinin Türk edebiyatında yeni yeni çığır açmaya başladığı dönemde yaşamıştır. Bu yüzden Kemâhî'nin dîvânında, XIX-XX. yüzyıllardaki dil ve edebiyatta tesir yönünün değişmesiyle Batı dilinin etkileri de görülmektedir.²³

Kemâhî'nin yetiştiği coğrafya elbette ki onu her yönüyle etkilemiştir. Erzincan halkının bugün bile devam ettirdiği konuşma dilindeki özellikler, Kemâhî'nin dîvânında oldukça dikkat çekmektedir. Yöre halkının kullandığı dildeki şive özellikleri açıkça görülmektedir. Bunun yanında Kemâhî Dîvânı'nda Eski Anadolu Türkçesinin ses özelliklerini taşıyan kelimeler de bulunmaktadır.²⁴

Kemâhî Dîvânı'nda ayrıca “mürâca'a”²⁵ adı verilen karşılıklı konuşma tarzıyla şiir de yazılmıştır.

Ey hürşid-i ‘âlem-ârâ şâh-ı hübânsıñ bî-riyâ
Dîdüm aña çin vü çerâ itme emân ey gül-‘ izâr

Didü baña ol şiriçe yaklaşma baña ey hâce
Niceler yandı dün gice ey âşufte-i gül-‘ izâr

Didüm tãvüs musıñ ‘aceb peyk-i nâmus musıñ ‘aceb
‘Arşa fânus musıñ ‘aceb vir bir cevâb ey gül-‘ izâr²⁶ (G/145-2,3,4)

Kemâhî Dîvânı'nda âyetlerden iktibaslar oldukça fazladır. Şairin, İhlas suresinde geçen bir âyetin kullanıldığı beyiti, aşağıda verilmiştir:

Gösterüp bî-şek cemâlün o dem *Allâhü’ş-şamed*²⁷
Bî-hurûf kıldı taḥiyyat der-semâ-zâtu’l burûc²⁸ (G/34-2)

²² Tuncer, a.g.e., s.17.

²³ Örnekler için Bkz. “mıknatıs”: G/37-1.1, “etki”: G/50-7, “akşam vü sabah”: G/119-2, “gözlük”: G/152-3.

²⁴ Örnekler için Bkz. “men”: G/99-2-1.m., G/98-5-1.m, Mrsy/138-redifî, “menem”: G/75-3-2.m., “demegil”: G/9-2.m., “istegel”: G/24-6-2.m., “olisardur”: G/25-6-2.m., “bilmez misiz”: G/54-kafiyesi, “susazdım”: G/54-8-1.m., “urasuñ”: G/65-5-2.m., “tohtolı”: G/140-10-1.m., “kangı”: G/147-3-2.m..

²⁵ H. Dilek Batıslam, **Dîvan Şiiriyle Halk Şiirinde Ortak Bir Söyleyiş Biçimi (Mürâca’a-Dedim-Dedi)**, (Folklor/Edebiyat, c. VI, s.22, Ankara, 2000, s.201-211).

²⁶ D., G/145, G/124-13,14.

²⁷ “O (Allah) sameddir.” Kur’an, İhlas /2.

Dîvânda hadislerden de çok yararlanılmıştır. Âyetler ve hadisler, III. bölüm olan “İbrahim Hakkı Efendi Dîvânı’nda Na’tlar” başlığı altında daha geniş şekilde ele alınmıştır.

Kemâhî, dîvânında yaşadığı dönemin sosyal hayatı hakkında bilgiler vermektedir. Kemah’ta geçirdiği günler zarfında yaşadığı sel olayını “1215 Sene-i Rûmîsinde Kemah’da Şiddetle Zuhur İden Sel Zamânı Söylemiş Oldukları Ebyât-ı ‘İbret Âyetleridür”²⁹ başlığı altında anlatmaktadır. Ayrıca döneminde yeni yeni yaygınlaşmaya başlayan posta ve telgraf âletleri hakkında da birer matla yazmıştır.³⁰

Kemâhî Dîvânı’nda “Pend-i Pesendîde” başlıklı gazel oruç hakkındadır. Orucun faziletleri anlattığı bu gazeli 18 beyittir.³¹

Dîvân şairleri tarih manzûmeleri ve kasideler haricindeki diğer şiirlere genel olarak başlık koymazlar; fakat Kemâhî Dîvânı’nın neredeyse bütün şiirleri başlıklıdır. Özel bir başlık içermeyen şiirlerin başında da “Ġazel-i Ra‘nâ, Na‘t-ı Ra‘nâ veya Na‘t-ı Diğer” şeklinde başlıklar görülmektedir.³²

²⁸ Örnekler için Bkz., G/27-4, 34-5, 40-5, 43-4, 47-2, 55-1, 61-1, 64-2, 67-3.

²⁹ D., 140.

³⁰ D., 125, 126.

³¹ G/50.

³² Örnekler için Bkz., G/11,12,13,14,28,46,69,71,75,95,115.

II. BÖLÜM

2. İBRAHİM HAKKI EFENDİ DÎVÂNI'NDA MEVLEVÎLİK UNSURLARI

“Mevlevîlik, Mevlânâ'nın manevî mirası üzerine oğlu Sultan Veled tarafından kurulan ve Ulu Ârif Çelebiyle yayılmaya başlayan bir tarikatdir.”³³ Mevlevîlik yolunun vazgeçilmez eserleri arasında Mevlânâ'nın bütün eserleri, özellikle Dîvân-ı Kebîr ve Mesnevî'si sayılabilir. Özellikle Mevlevî tekkelerinde bu eserlerin şerhleri tekkeye katılan dervişlerin eğitimi için bir araç olarak kullanılırken hem geniş bir yorum imkânı sunmakta hem de ister istemez klasik şiiri de öğretmektedir. Çalışmamızın konusu olan İbrahim Hakkı Efendi Mesnevî'nin eğitici rol oynaması hususundaki yönüne aşağıdaki beyitinde işaret etmektedir:

Meşnevî'nün şerh ider remz u niķātuñ şevķle
Feyz-i Mevlânâya mazhar oldığı pek âşikâr (G/130-5)

Mevlânâ'nın eserlerinin hem Osmanlı okur- yazarını hem de şâirlerini de etki altına aldığı rahatlıkla iddia edilebilir. Bu noktada “Osmanlı şâirlerinin bir kısmı divan geleneği içerisinde Mevlânâ'dan etkilenmiş, bir kısmı ise, Mevlevî kültürünü merkez tutarak Divan edebiyatı geleneğinden yararlanmıştır.”³⁴

Çalışmamızın konusunu teşkil eden İbrahim Hakkı Efendi bir Mevlevî Şeyhi olarak Mevlevîhânelerin başında bulunmuş, buraya gelenlere eğitim verirken Mevlânâ'nın Mesnevî'si ve Divan-ı Kebîr'inden şerhler yapmıştır. İbrahim Hakkı Efendi Mevlânâ'nın Mesnevî'sini ve Dîvân-ı Kebîr'ini şerh ederken sadece bu eserlerdeki şiirlerin zengin yorumlarına ulaşmakla kalmamış aynı zamanda Klasik şiirin büyük âbideleriyle uğraştığından bu şiirin belâgat inceliklerini de tâlim etmiştir. Bu durumu Esrar Dede, yaşadığı böyle bir ortamı tezkiresinin dibâcesinde (önsözünde) dile getirmiştir. Yine Esrar Dede'nin Tezkiresinde “Dede Davud maddesinde şairden bahsederken Şiir ve inşâya adem-i meşguliyetleri vârid iken sünnet-i seniyye-i Mevlevîyye olan kelâm-ı mevzundan tamamen vazgeçmeye ruhsat olmadığını îmâ ve Mevlevî dervişinin şiir ve inşâ mesleğinin sâliki olmasını beyân-

³³ Abdülbaki Gölpınarlı, **İslam Ansiklopedisi**, “Mevlevîlik”, c.8, İstanbul, 1971, s.167.

³⁴ Ahmet Mermer; Ahmet Selahattin Hidayetoğlu; Mustafa Erdoğan; Neslihan Koç Keskin, **Osmanlı Şiirinde Mevlâna ve Mevlevîlik Unsurları**, Türk Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2009, s.13.

fer-mâ etmiştir.”³⁵ ifâdelerine bakılacak olursa, şiir, Mevlevîlerce sünnet-i seniyye-i Mevlevîyyedir. “Ali Enver de, Semâhâne-i Edeb adlı eserinin mukaddimesinde doğrusu Mevlevî tekyelerine birer Mekteb-i edeb demek daha ziyâde yakışık alır. Şiir, mûsikî, sükût bu ta-rîk-i şerîfin ahz-ı şerâitindedir. Bu cihetle dâhil-i tarîkat olanlar şair olmazlarsa bile mutlaka şiir okuyacak veyahut şiirden müte-lezziz olacak mezâka sahip bulunurlar.”³⁶ ifâdesine bakarak Mevlevî muhitinin varlığına birer delil sayılmalıdır.

İşte bu nedenledir ki Mevlevî dergâhları ve Mevlevîhânelerden yetişen şâirler, sadece duyuş, düşünüş ve hayal edişle Mevlevî edasıyla tanışmamış uzun asırlar boyunca Osmanlı edebiyatı bünyesinde şekil olarak bir Mevlevî şiirinin de meydana getirilmesine vesile olmuşlardır. Bu noktadan bakıldığında “Mevlevîhâneler birer terbiye ocağı olduğu kadar, aynı zamanda birer Mevlevî muhiti idi. Devrin meşhur şairleri bu muhitten uzak kalmamış, onların da, bulunduğu şiir sohbet geleneği devam etmiştir. Bu şiir sohbetleri, dersler, şerhler, şeyh-şairler ve nazirecilik gibi şiir besleyen ve geliştiren unsurlar, Mevlevîlerin edebî muhitinde genç şairlerin yeteneklerini kullanmada ve kendilerini göstermede önemli kazançlar sağlamışlardır. Bir zümre edebiyatı oluşturan Mevlevî şairlerin sayıları az değildir. Bu konuyla ilgili bir çalışmada Mevlevî şairlerin sayısının yaklaşık 220 olduğu”³⁷ belirtilmiştir.

Osmanlı edebiyatı içerisinde bahsi geçen sayı, divan şairlerini hem şiirin şekli hem de inanç bakımından en çok etkileyen yolun Mevlevîlik olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu nedenle “bir zümre edebiyatı oluşturan Mevlevî şairlerinin biyografilerini ihtiva eden tezkireler de yazılmıştır ki bunlar Sâkîb Dede’nin Sefîne-i Mevlevîyye’si ile Esrar Dede’nin Tezkire-i Şuarâ-yı Mevlevîyye’sidir.”³⁸

Klasik Osmanlı şiiri içerisinde yer alan Mevlevî şairleri Mevlevîlik yolu etrafında meydana gelen bu edebiyatın kendine ait özel teşbih unsurları, kavramları ve terimleri mevcuttur. Yine Mevlevî şairlerinin kaleme aldığı şiirlere Mevlevîlik âdâb, erkân ve geleneklerinin birer kültürel unsur olarak girdiği de görülür. Bu noktada “Mevlânâ ve Mevlevîlik aracılığıyla Dîvân edebiyatına giren deyim, kavram

³⁵ Mermer, vd., a.g.e., s.13.

³⁶ Mermer, vd., a.g.e., s.13.

³⁷ Mermer, vd., a.g.e., s.14.

³⁸ Mermer, vd., a.g.e., s.13.

ve terimlerden bazıları da şunlardır: Allah eyvallah, aşk olsun, aşk u niyaz, âteş-bâz, âyîn/âyînhân, aynü'l-cem, baş kesmek, cân, cübbe, çark, çerâğ/çırak, çile, çilekeş, dâire, sikke, tennure, dede, dem, dergâh, dervîş, destur, düşkün, erenler, eşik, fakîr, ganî, göçmek, gönül etmek, gül-bâng, Hak vere, Hak erenler, halîfe, haydârî, hırka, hû, hücre; icâzet, ihvân, ikrâr, ism-i Celâl, istiva; kadem, kapıdan geçmek, kudüm, muhib, mutrib/mutribân, mutrib-hâne; ney/nây, nâz, nazar, niyaz, peymançe, post, post-nişîn, rızâ, seccâde-nişîn, secde-i şükr, semâ, ser-pâ etmek, sır olmak, sülûk, şeb-i arûs, tennure, züvvâr ...”³⁹

İbrahim Hakkı Efendi'nin aşağıdaki şiirinde yer alan “Mevlevî” redifi ve kullanımı Mevlevî'lerin çeşitli özelliklerini gösterir mahiyettedir:

Tâ ezel bir bâde-i bâkiyle ser-mest olmuşuz
Mevlevîler levm işitmez ey leyyim-i bî-ḥayâ (G/25-7)

Mevlevîyim bir külâh giymek sezâdur şânuma
Amma bir başka külâhdan şıgırurum şâhuma⁴⁰ (G/94-6)

Yukarıda yer alan manzûmelerde görülen “Mevlevî” redifli ifadeler ve kullanımları, bu şiirlerin sadece muhtevâlarını ortaya koymakla kalmaz aynı zamanda bir gösteren olarak yapısını da belirler. Bu rediflerden yola çıkılırsa, İbrahim Hakkı Efendi'nin şiirinin Mevlevî unsurlar taşıdığı rahatlıkla söylenebilir.

İbrahim Hakkı Efendi'nin şiirlerinde aranan Mevlevîlik'e ait bir diğer unsur ise öğretileriyle Mevlevî yolunun temelini atan Mevlânâ'dır:

Meşâriḳ-i şümûsı mürşidân dergâh-ı *Mevlâna*
Muṭâf-ı ' aşîkândur dü-cihân dergâh-ı *Mevlâna*⁴¹ (G/15-1)

İbrahim Hakkı Efendi'nin dîvânındaki bu tür Mevlânâ redifli gazellerindeki her bir beyitte Mevlânâ'nın özellikleri ön plana çıkarılarak Mevlevî yoluna intisap etsin etmesin bu şiirleri okuyan her insanda ideal bir Mevlânâ düşüncesi ortaya konulmak istenmektedir. Bu, Mevlânâ'yı anlamının en iyi yöntemidir.

İbrahim Hakkı Efendi'nin şiirinde aranacak olan bir diğer Mevlevîlik unsuru Mevlevî yoluna intisap eden dervişlerin eğitiminde kullanılan Mesnevî'dir.

³⁹ Mermer, vd., a.g.e., s.15.

⁴⁰ Örnekler için Bkz., G/97, 98, 131-2, 146-5, 147-4, 148, Msds/151-6. bent.

⁴¹ Örnekler için Bkz., G/ 19-20.

Kemâhî'nin Mesnevî'ye verdiği kıymet, aşağıdaki beyitte olduğu gibi paha biçilemez inciler, servetler değerindedir:

Dürre-i seb' ul-meşânîdür *kitâb-ı Meşnevî*
Sâ'ilân-ı saħile şervet-nümâdur *Meşnevî*⁴² (G/101-1)

Ayrıca yine aşağıda verilen örnekte görüleceği üzere, Mevlevîliğe ait temel öğelerin ardından bu yolun âdab ve erkânına ait terim ve kavramların da İbrahim Hakkı Efendi'nin şiirine hem muhtevâ hem de yapı öğeleri olarak girdiği görülür:

Bu Kemâhî bu'l Kemâl kim ki Kemâhî iktinâh
Eylesün şemşîr-i şer' in şerhüni şâhib-semâ⁴³ (G/35-5)

“Semâ' Mevlânâ'da ve Mevlevîlikte çok önemli bir unsurdur. Aynı zamanda duygunun ve inancın musikî ile birleşmesidir. Bu açıdan Mevlevîler için, Batı'da dönen dervişler diye anılırlar.”⁴⁴ Mevlevîlikte sema' hem vecd halindeyken aklı askıya almayı gösterir hem de insanın mevcut bedene gelinceye kadar âlemlerden devredip geçişini sembolize eder.

Mevlevîlikte sema' yapılırken kullanılan en önemli musiki âleti neydir. Ney bütün nefis, hevâ ve heveslerinden arınmış bu vesileyle Hakk'ın aynası olmuş kâmil insanı sembolize eder. Bu açıdan yaklaşıldığında Hakk, ona ayna olan Mevlânâ üzerinden, Mevlânâ da ona ayna olan İbrahim Hakkı Efendi üzerinden dile getirilir:

Mevlâna nâyi gibiyüm iñler yüregüm dem-be-dem
Olur bî-hoş her işiden cümle cihân ağlar baña (G/17-3)

Ey civânum nây-ı nâz ağyâre itme keşf-i râz
Hakķı saña eyler niyâz luţfeyle gel ey ser-firâz⁴⁵ (G/150-7)

“Ney kelimesini Türk edebiyatına kazandıran, bir teşbih unsuru olarak tasavvufta kâmil insanın karşılığı noktasındaki sembolü ilk kullanan Mevlânâ'dır.”⁴⁶ Mevlânâ'dan sonra bu metefor hem Klasik şiire hem de Tekke şiirine yerleşerek yüzyıllar boyunca neredeyse bir mazmun haline gelmiştir.

⁴² G/101.

⁴³ Örnekler için Bkz., Msds/113- 3, 134-5.

⁴⁴ Mermer, vd., a.g.e., s.17.

⁴⁵ Örnekler için Bkz., G/24-3, 31-3, 97-5-6-7, 98-6, 101-9, Mrb/42- 3. bent, Ş/127-2.b., Msmn/135-2.bent.

⁴⁶ Mermer, vd., a.g.e.,s.18.

Mevlevî şiirinde hem muhtevâ hem de yapının bir simgesi olarak görülen bir diğer motif ise “külâh”tır. Külâh, Mevlevîlerin başına giydiği, ucu sivri, yüksek başlığa verilen addır. “Mevlevî külâhı Hazreti Mevlânâ’nın armağanıdır ve onu baş üstünde tut, aynı zamanda o kerâmet sahiplerinin süsüdür.”⁴⁷ Bu bakımdan Mevlevî şairleri duygu ve düşüncelerini bu motifle dillendirmeye çalışmışlardır. İbrahim Hakkı Efendi’nin dîvânında da bu imgenin birçok kez kullanıldığı görülür:

Mevleviyem bir külâh giymek sezâdur şânuma
 Amma bir başka külâhdan şıgınırum şâhuma⁴⁸ (G/94-6)

Kuşkusuz Osmanlı Devleti’nin resmen kabul ettiği tarikatlar içerisinde Mevlevîlik, gerek simgesel gerekse giyim tarzına ait karakteristik yönleriyle diğer yollardan ayrılan kendine ait özellikleri olan bir yoldur.

⁴⁷ Mermer, vd., a.g.e., s.16.

⁴⁸ Örnekler için Bkz., G/100.

III. BÖLÜM

3. İBRAHİM HAKKI EFENDİ DÎVÂNI'NDA NA'TLAR

3.1. Na't Kelimesinin Lügat ve İstilah Mânâsı

Na't, Arapça fa'l vezninde sülâsî bir masdardır. Lügat mânâsı; “bir kimsede bulunan şeyleri vasfetmek, onu tavsifte mübalağa etmek, bir şeyi vasf eylemek, yani muttasıf olduğu sıfatını îrâd ile nişan vermek, vasıf, medh ü sena ile beraber ta'rif ve tavsif, bir şeyi medhederek anlatma, vasıflandırma”⁴⁹ şekillerinde tanımlanabilir. “Sözlükte na't kelimesi “nitelemek, iyi ve güzel şeyleri abartılı biçimde dile getirmek; nitelik, vasıf” mânalarında kullanılır. Arap edebiyatında övgü şiirleri daha çok “medih” başlığı altında ele alınır.”⁵⁰ Bu tanımlara göre na't birinin güzel ve mümtaz özelliklerini anarak övme anlamı da taşır.

Na't istilahî mânâsına göre ise “Hz. Peygamber'imizin vasfı üzerinde söylenen şiir, memdûhu Hz. Peygamber olan kasîdeye verilen isim, evsâf u medâyih-ı Cenâb-ı Risâlet-Penâhîyi mutazammın kasîde, Hz. Muhammed'i övmek üzere yazılan şiirler, Divan edebiyatında bilhassa Hz. Peygamber ve Hulefâ-yı Râşidîn vasfında yazılan manzûmeler”⁵¹ olarak tanımlanır. Bu noktada Hz. Peygamber'i övmek için kaleme alınan na'tlara; Na't-ı Şerîf, Na't-ı Nebevî, Na't-ı Peygamberî, Na't-ı Rasûl gibi isimler verilir. Na't sadece Hz. Peygamber için yazılmaz. Ayrıca Türk edebiyatında diğer peygamberler, aşere-i mübeşşere, dört halife, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Hz. Hamza, Hz. Abbas, Ebû Hanife, İmâm Şafî, İmâm Mâlik, İmâm Ahmed, İmâm Buhârî, İmâm Müslim ve Şeyh İbni'l-Vefâ, Abdülkâdir Geylânî gibi büyük isimleri için de yazılmış na'tlara da rastlanır. Fakat en yaygın olarak bilinir mânâsı ile Hz. Peygamber'i medheden bu şiirler dîvân tertibinde tevhid ve münâcâttan sonra yer almaktadır.

3.2. Kemâhî Dîvânî'ndeki Na'tların Muhtevâ Özellikleri

3.2.1. Âyetler

Hz. Peygamber üzerine şiirlerin bir isimlendirmesi olan na'tlarda, “İslâm dîninini yüce kitabı, Hz. Peygamber'in en büyük ve ebedî mucizesi olan Kuran-ı Kerîm'den iktibaslar önemli yer tutar. Esasen bir bedî istilâhı olan iktibas; âyet veya

⁴⁹ Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Türk Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1993, s.1.

⁵⁰ Mustafa Çiçekler, *İslam Ansiklopedisi*, “Na't”, c.32., İstanbul, s.435.

⁵¹ Yeniterzi, a.g.e., s.1.

hadisler ile sözü tezyîn, mânâyı te'yîd etmektir. Na'tlarda âyetlerin; İslâmî esaslarla ters düşmeyen ve şairin ifadesi ile uygunluk arz ederek müstahsen iktibâs tarzında ele alındığı gibi, âyetin bütünüyle ele alındığı tâm, kısmen verildiği 'nâkıs veya orijinal diliyle verildiği lafzen, tercüme yoluyla ifâde edildiği mânen iktibaslarını görüyoruz.”⁵² Hiç kuşkusuz Na'tlardaki yer verilen âyetlerde İbrahim Hakkı'nın aşağıdaki beyitinde görüldüğü gibi na'tın konusu olan Hz. Peygamberle doğrudan bir ilgi mevcuttur:

*Kün-fekânun*⁵³ kâmurâni sensün ey şems-i Hudâ
Tal' atunla oldı rüşen zulumet-i küfr ü recâ (G/12-1)

Bu beyitte geçen “kün fekân” âyetinde meâlen “ol deyince olur” emrini ifade eden âyettir. Bu ayetin muhâtabı da beyitte ifade edildiği gibi Hz. Peygamberdir. Ayrıca bu beyitte “sen olmasaydın” hitabına da bir îmâ vardır; Çünkü âlemin yaratılmasının sebebi Hz. Peygamber'dir.

İbrahim Hakk'ı Efendi'nin yazmış olduğu na'tlarda geçen bir diğer âyet ise Duhâ suresinin 10. Ayeti olan “ve sakın isteyen (soru soranı) azarlama! İhtiyaç ve fakirlikten dolayı yardım isteyen azarlama, hakaret etme” meâlindeki “Ve emmes sâile fe lâ tenher” âyetidir. İbrahim Hakkı aşağıdaki örnekte bu âyeti hatırlatarak Hz. Peygamber'in kapısına şefâat için gidenleri geri çevirmeyeceğini belirtir:

Haste diller derdüne dermiyân kapuñda vir misk
*Âyet-i lâ tenher*⁵⁴ ile ' arz-ı hâl itsem gerek (G/67-3)

3.2.2. Hadisler

“Hz. Peygamber kendine ilâhi vahiyyle gönderilen Kurân-ı Kerim'i tebliğ ederken bütün fiil ve sözleriyle de bu İlâhi kitabın pratik hayatta kullanılmasını göstermiştir. İşte bu noktada doğrudan doğruya Hz. Peygamber'e nisbet edilen söz ve fiillere bir terim olarak “hadis” denilmiştir.”⁵⁵ Burada Hz. Peygamber'in zaman zaman Cenâb-ı Hak'tan naklen ifadelendirdiği sözlerine “hadis-i kudsi” adı verilmiştir. Bu hadisleri diğerlerinden ayıran fark anlamlarının Hakk'a ait olup vahiy veya rüya yoluyla peygambere bildirilmesidir.

⁵² Yeniterzi, a.g.e. s.91.

⁵³ “Ol, hemen oldu.”, Kur'an, Bakara /117, Âl-i İmran /47, 59, Meryem /35, Yasin /82.

⁵⁴ “(Dilenciyi) azarlama!”, Kur'an, Duha/10.

⁵⁵ Yeniterzi, a.g.e., s.142.

Bu mâlumatlar ışığı altında na'tlardaki hadis iktibaslarında “Pek çok hadisin âyetlerde olduğu gibi, lafzen ve mânen, tam ya da nâkıs iktibaslarla ele alındığı”⁵⁶ görülür. İbrahim Hakkı da dîvânındaki na'tlarda özellikle Klasik ve Tekke edebiyatı sahasında sık sık kullanılan hadislere müracaat eder. Bunlardan biri “Fakirlik övüncümdür onunla iftihâr” ederim mealindeki hadistir. Bu hadis ve yorumu İbrahim Hakkı Efendi'nin şiirinde şu mısralarla ortaya konulur:

Ġanî kıldı seni Şu Őerĥ-i Őadruñ ĥükmüñü
Fakirlikle faĥâret itmeĝe olduñ sezâ (G/8-10)

Tekke edebiyatında ve Klasik edebiyatta sık sık işlenen bu hadisi yorumlayan mutasavvıflara göre bu hadiste söz konusu olan “Fakirlik maddî yokluk ve yoksunluk şeklinde telakki edilmemelidir. Zira fakirlik iki çeşittir: Fakr-ı sûrî ve fakr-ı mânevî veya hakîkî. Fakr-ı sûrî yani görünürdeki fakirlik madde ile olan yoksulluktur ki dinimizce makbul değildir. Nitekim “İnsanın nafakası için çalışması ibadettir” ya da “Yarın ölecek gibi ahiret için, hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için çalışınız” hadisleri ve “insan için kendi çalıştığından başkası yoktur” veya “Herkes kazancı mukabilinde bir rehindir” ayetleri her insanın yalnızca çalıştığı kadar mükâfatlandırılacağını belirtir.”⁵⁷

İbrahim Hakkı Efendi'nin na'atlarında Hz. Peygamber'e yönelik olarak geçen bir diğer hadis “Ben bir gizli hazine idim. Bilinmek istedim ve halkı (varlık âlemlerini) yarattım” hadisi hadis-i kudsîdir. Mutasavvıflar tarafından: Ben ilm-i zâtiyyede malûmatla tecelli etmiştim, bilinmek istedim; halkı halkettim. Bütün mevcudat yalnızca Hakk'ı bilmek ve vech-i ehadiyyeti seyretmek için bu âleme geldi şeklinde şerh edilir. Bu hadis gizli hazine mânâsında “kenz-i mahfî” ibaresi ile kısaltılır. Gizlilerin en gizlisi olan bu hazine gayb-ı mutlaktaki hüviyyet-i ehadiyyedir ki, bütün bâtınların bâtınıdır. Bir diğer ismi de Hakîkat-i Muhammedîyye'dir. Hakîkat-ı Muhammediyye de ta'ayyün-i İlâhın evveli olan hüviyyet-i zâtiyyedir. Bütün hakîkatlardan önce vücut bulduğu için ona hakîkatü'l-hakâyık denilir. Bütün bunlar kâinatın yaratılışını izahta birer mertebe olarak isimlendirilmiştir. Bunlardan anlaşılan şudur ki, Allah kendi birliğini adetâ bir aynadan seyretmek için Hz. Muhammed'i, Onun nurundan da bütün varlık âlemlerini

⁵⁶ Yeniterzi, a.g.e., s.143.

⁵⁷ Yeniterzi, a.g.e., s.144.

ve insanı yaratmıştır. Şayet Hz. Peygamber, ya da aslı olan Hakîkât-i Muhammediyye denilen o gizli hazine olmasaydı; Cenâb-ı Hak cevherlerini âşikâr etmezdi.”⁵⁸ Bu hadis İbrahim Hakkı Efendi’nin aşağıdaki şiirinde de Hz. Peygamber’i yaratmak için âlemi yaradılışın meydana geldiğine yönelik bir anlamla verilir:

Künt ü kenz içre hemân sensûn bu hilkatden ğarâz
Bitdi gülzârũnda ey şâh-ı sâ’iri oldı ‘arz (G/60-1)

Na’atlarda görülen bir diğerk söz ise “Men arefe nefsehu...” ifadesiyle başlayan hadisidir ki bu sözün meâlen anlamı “nefsini bilen rabbini bilir”dir. Bu hadis İbrahim Hakkı’nın bir şiirinde şu beyitle ifade edilir:

Men ‘aref dersûn kırâ’at itmek için bizlere
Mekremetdür cümle halka şâh-ı irsâlden ğarâz (G/60-2)

Bu beyitte “nefsini bilen rabbini bilir” hadisini âleme haber veren Hz. Peygamber olduğu vurgulanır. Hz. Peygamber bu hadisiyle Hakk’ın enfüsü-nefislerde-âlemde aranması gerektiğine dair bir yöntem sunmuştur. Bu hadis aynı zamanda “insanın Rabbinin nefsi olduğu vurgusunu da yapar. Çünkü Rab insanın önünde eğildiği ve takip ettiği. Bu nedenle de nefisler birer Rab konumundadır.”⁵⁹

Na’tlarda bir diğerk hadis ise Kur’an’ın meâlen aşağıdaki beyitte görüldüğü gibi “sen olmasaydın” hitabıdır. Bu emir Hz. Peygambere gelir ve bu âyetle âlemin yaratılışına sebebinin Hz. Peygamber olduğu bildirilir:

Huṭbe-i levlāk ile Hâk kıldı zâtuña hitâb
Ey Rasûl-i Kibriyâ vey mazhar sümme istivâ (G/12-2)

Bir diğerk beyitte ise Hz. Peygamber’in “sen olmasaydın” hitabına mazhar olduğu ve diğerk peygamberlerin mührü olduğu ifade edilir:

Bu halk-ı dü-cihân içre kazandıñ nâm hâşu’l-hâş
Nebîler hâtemi *levlâke* yazdı kilik-i kudret-i hâş (G/59-1)

3.2.3. Hz. Peygamber’in İsim ve Sıfatları

Dînî inanç ve kültürle iç içe olan Türk edebiyatında “manzum dînî türlerden

⁵⁸ Yeniterzi, a.g.e., s.151.

⁵⁹ Cavit Sunar, *Tasavvuf Felsefesi veya Gerçek Felsefe*, İstanbul, 2003, s.12.

biri de Esmâ-i Hüsnâ'dır. Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin topluca verildiği bu manzumeler yanında; hem Allah'ın, hem de bütün Müslümanların Habîb'i olan Hz. Peygamberin dînî ve edebî kültürümüzde yer alan isimlerinin manzum ve mensur müstakil eserler halinde toplanılması da bir gelenek olmuştur.

3.2.3.1. Ahmed, Mahmûd, Muhammed

Esmâ-i Hüsnâ'nın türünden manzumelerin ortaya çıkışının bir diğer nedeni de Hz. Peygamberin Hakk'ın isimlerinin tam ve eksiksiz yansıtmasına olan inançtır. Bu noktada Hz. Peygamberin isimlerinin methiyesi Hakk'ın methiyesidir. Bu vesileyle İbrahim Hakkı Efendi'nin şiirlerinde Hz. Peygamber'in üç isminin de aynı beyitte kullanıldığı görülür:

Sen ol *Ahmed ü Mahmûd u Muhammed*sün ki şânuñda
Kamuya rahmet-i 'âmsuñ deyü geldi nice biñ nâş⁶⁰ (G/59-2)

Hz. Peygambere Cenâb-ı Hakk'ı çok övüp, O'na şükrettiği için Ahmed adı Muhammed'den sonra ikinci özel isim olmuştur. Bu sıfatın ilk defa Hz. Peygamber'e verildiği, Yüce peygamberin Hz. İsa tarafından bu isimle müjdelendiği Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilir. Ayrıca bizzat Hz. Peygamber, muhtelif hadislerde bu isimden söz eder. Na'tlarda çok geçen bu isim aynı zamanda Ahmed-i Muhtâr, Ahmed-i Mürsel gibi terkipler⁶¹ almıştır.

Hz. Peygamber'in Mahmûd ismi "Davud (a.s.)'a gönderilen Zebûr'da geçmiştir. Dünya ve ahrette övüldüğü, kıyamette Livâ-i Hamd'in ve büyük şefâat yetkisi olan Makam-ı Muhmûd'un sahibi olduğu için bir adı da Mahmûd'dür."⁶²

Kur'ân-ı Kerîm'de dört ayette geçen Muhammed isminin anlamı senâ edilen, methedilen, övgüye layık anlamına gelmektedir. Bu noktada "Hz. Peygamber bu âlemi şereflendirmeden önce melekler ve peygamberler tarafından ve bunlara inen kitaplarda tekrar tekrar övülmüştür. Kelime-i Tevhid'de Muhammed ismini kendi adıyla anan Cenâb-ı Hak, kâinatta hiçbir şey yaratılmadan önce Habîb'ine bu ismi vermiştir."⁶³

⁶⁰ Örnekler için Bkz., G/9, 57-1.

⁶¹ Yeniterzi, a.g.e., s.168.

⁶² Yeniterzi, a.g.e., s.184.

⁶³ Yeniterzi, a.g.e., s.185.

3.2.3.2. Mustafâ

Hz. Peygamber'in "Muhtâr, Murtazâ ve Müctebâ" adlarıyla aynı manadaki en meşhur ismi Mustafâ'dır. Onun insana has kötü huylardan uzak, saf ve tertemiz olduğunu; seçkinliğini belirtir. Na'tlarda bu isim yüce Peygamber'in hem insanlar hem de peygamberler arasındaki en seçkin kişi olduğunu vurgulanarak ele alınır.⁶⁴ Kemâhî Dîvânî'nda bulunan aşağıdaki beyitte bu anlamda verilmiş bir örnektir:

Bu denî dehre anuñ gelmekligi da'vet için
Kirdgârîñ yâdigârıdur Muḥammed Muştafâ⁶⁵ (G/11-3)

3.2.3.3. Hâdî

Hz. Peygamber'in bu isimle anılışının nedeni insanları dîne ve Hak yoluna dâvet etmesidir:

Hâdî-i râh-ı hidâyetdür Muḥammed Muştafâ
Reh-ber-i nehc-i 'adâletdür Muḥammed Muştafâ (G/11-1)

Na'tlarda bu isim genelde "terkiplerle ele alınır ve bütün dünya küfür karanlığındaiken onun nuruyla insanları hidâyete eriştiği en hayırlı yol olan Hak yoluna sevk ettiği bu yolun yolcularına nuruyla ışık, en büyük mucizesi olan Kur'ân-ı Kerîm'le rehber olduğu hakikat ve marifete ulaşmak isteyen tarikat erbâbına yol gösterdiği konu edilir."⁶⁶

3.2.3.4. Rahîm

Hz. Peygamber "bütün müminlere, fakirlere, çaresizlere, muhtaçlara, dul ve yetimlere hâsılı bütün ümmetine karşı şefkatli ve merhametlidir. Bu yüzden kendisine verilen Rahîm ismi Kur'ân-ı Kerîm'de de geçmektedir. Aynı âyette onun Raûf isminde belirtilir ki; Rahîm ve Raûf adları aynı zamanda Esmâ-i Hüsnâ'dandır. Bu sıfatlara Hz. Muhammed'den başka hiç bir peygamber mazhar olmamıştır."⁶⁷ Aşağıdaki beyitlerde onun merhametinin bütün insanları kötülükten koruduğuna değinilir:

⁶⁴ Yeniterzi, a.g.e., s.188.

⁶⁵ Örnekler için Bkz., G./11-4, 14-2-3.

⁶⁶ Yeniterzi, a.g.e., s.178.

⁶⁷ Yeniterzi, a.g.e., s.194.

Sen *Ra'ûf u hem Raḥîmsüñ* nefis ü şeytandan bizi
 Kırtar ey şâh-ı şecâ' at vir meserret kât kât (G/30-2)

İltifât it bu ğarîbe ey raḥîmler erḥamı
 Rûz u şeb oldı maḳâlim yâ Resûlallah meded (G/37-4)

3.2.3.5. Raḥmân

Hız. Peygamber Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiği gibi "âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir, Rahmete'l- li'l-Âlemîn'dir. Onun varlığı âlemler, insanlar ve diğer bütün canlılar için bir Rahmet'tir."⁶⁸ Bu noktada rahmet, Raḥmân isminin tecellisiyle ortaya çıkar. Kemâhî Dîvânı'nda bu hususa şöyle ifade edilir:

Bülbül-i nâlânüñ oldum *verd-i Raḥmân* Muştafâ
 Haste-i dil-besteñ oldum derde dermân Muştafâ (G/14-1)

3.2.3.6. Nûr

Cenâb-ı Hak, "herşeyden önce Hız. Peygamber'in Nûr-ı Muhammedî denilen nurunu, daha sonra da o nurdan Levh-i Mahfûz, kalem, cennet, cehennem, gökler, yeryüzü ve insanları yaratmıştır. Dolayısıyla hem Hız. Peygamber'in mübarek vücûdunun nurdan, hem de bütün kâinatın onun nurundan yaratılması sebebiyle isimlerinden birisi de nûr olmuştur."⁶⁹ İbrahim Hakkı Efendi aşağıdaki beyitte onun zatının nur olduğu bilgisini şu şekilde dile getirmiştir:

Bâzusîñ çıkdı 'alâya şân-ı 'uşşâkuñ senüñ
 İremez seḥm-i sebâtuñ bunlara ey *nûr-ı zâî*⁷⁰ (G/30-4)

3.2.3.7. Fahr-i Cihân

Na'tlarda "Cenâb-ı Hak'ın kendisine Habîb olarak seçtiği ve bütün âlemlerin yalnızca onun şansında yaratıldığı Yüce Peygamber; kâinatın, iki cihânın, peygamberlerin ve insanların övücüdür, şerefidir, iftihar kaynağı"⁷¹ olduğu dile getirilir. Bu yüzden Hız. Peygamber için "fahr-ı cihân" tabirini de kullanılır:

⁶⁸ Yeniterzi, a.g.e., s.160.

⁶⁹ Yeniterzi, a.g.e., s.193.

⁷⁰ Örnekler için Bkz., G/13-9, 17-4, 23-5, 30-4, 89-5, 95-6.

⁷¹ Yeniterzi, a.g.e., s.176.

Bülbül-i bâğ-ı belâgat sensün ey *fâhr-i cihân*
Nâçe-i luţfuñ şemîm-i Çîn-i Mâçînden lezîz (G/40-3)

3.2.3.8. İmâm

İbrahim Hakkı Efendi'nin na'atlarında Hz. Muhammed'in bütün peygamberlerin imamı, yani önderi olduğu dile getirilir. Hz. Peygamber'in bu imamlığının da ta elest bezminden beri var olduğu vurgulanır. Bu noktada diğer peygamberler onun, kendilerinin önderi olduğunu ta elest bezminde kabul etmişlerdir:

İmâmü'l enbiyasuñ ey Rasûl-i Kibriyâ
Belî kavî-i elestde eylediler iktidâ (G/8-1)

Hz. Peygamber, sadece diğer peygamberlerin imamı olduğundan âleme ait bütün unsurlar onunla iftihar etmekte ve onun yüceliğini kabul ettikleri görülmektedir. Kemâhî bu hakîkati şöyle ifade etmiştir:

İmâmü'l-enbiyâ sensün daḥî maḫşûd-ı nûn u kâf
Senûnle iftihâr itdi semâya zâhr-ı gûh-ḳâf⁷² (G/65-1)

3.2.3.9. Hayru'l-Beşer

Hz. Peygamber, bütün insanların ve peygamberlerin en hayırlısı kabul edildiği için, aşağıya yazdığımız beyitte görüldüğü gibi Hayru'l Beşer olarak anılmıştır:

Menşe'-i halk-ı Hudâsuñ şübhesüz *ḥâyru'l-beşer*
Münteşîr oldı cenâbuñdan ciḥân vaḳtû'l-ḳader (G/41-1)

3.2.3.10. Nebî

Na'tlarda Hz. Peygamber'in Nebi oluşuna da atıf vardır. "Cenâb-ı Hakk'ın ulûhiyyet ve vahdâniyyetini, emir ve yasaklarını insanlara bildiren, kendisine Allah'dan vahiy gelen ve nübüvvet mertebesine ulaşan peygambere nebî denilir. Nebîler yalnızca İlâhî vahiyleri halka tebliğle görevlidir. Rasûller ise kendilerine

⁷² Örnekler için Bkz., G/65-2, 66-3.

kitap indirilmiş ve kendisinden önceki dinleri iptal eden peygamberlerdir. Bu yüzden her rasûl nebîdir; fakat her nebî, rasûl değildir. Bu mânâdaki rasûl ve nebî diğer peygamberler için bir unvan olmamış, ancak Hz. Peygamber'e rasûl ve nebî özel bir hitap olmuştur.”⁷³ Hz. Peygamber Muhammed Mustafâ insanların ve cinlerin nebîsi olarak kabul edilir:

Server-i her dü cihânsuñ bes degül şâh-ı Hicâz
Ey *nebi-i ins ü cin* sensuñ bu halka serfirâz (G/51-1)

3.2.3.11. Şerîf

Na'tlarda Hz. Peygamber'e ait olan bir diğer isim ise aşağıdaki beyitte olduğu gibi soylu temiz anlamına gelen 'Şerîf' ismidir. Bütün âlem, insan ve cin, şerîf olan Hz. Peygamber'in hizmetindedir:

Hıdmetünde ey *şerîf* seb' u's-semâ eyler semâ'
Nirde kaldı ins ü cin ü hâ'if-i yevmü'l-fezâ' (G/63-1)

3.2.3.12. Müşîr

Hz. Peygamber dünya ve ahiret hayatında insanı kurtuluşa götüren kural ve kâideleri işaret ettiği için na'tlarda "müşîr" ismiyle de anılır:

Ey *müşîr-i dü cihân* seyf-i şefâ' atle bizi
Kurtar ez-şeytân u nefsi-emmâre-ümmü'l-Hudâ' (G/63-2)

3.2.4. Hz. Peygamber'in Bedenî Özellikleri

Klasik ve Tekke edebiyatında Hz. Peygamber'in "bedeni vasıflarını, kısmen ahlâkî özelliklerini konu edinen eserlere hilye denilmektedir. Hilye karşılığında şemâilü'n-nebî ve ev-sâfu'n nebî tâbirleri de kullanılmışsa da bir tür adı olarak hilye sözü daha yaygındır.”⁷⁴ Hilyelerde Hz. Peygamber'in fizikî unsurları tek tek verilerek, onun "bedenî vasıfları ve güzelliği anlatılır. Aynı hususlara na'tlarda da temas edildiğini görülür. Yüce Peygamber'in bütünüyle güzelliği yanında onun saç, göz, kaş, kirpik, yüz, yanak, dudak, boy, el, parmak, sırt gibi bedenî unsurları sık sık

⁷³ Yeniterzi, a.g.e., s.191.

⁷⁴ Yeniterzi, a.g.e., s.207.

ele alınmış; şairâne tasavvur ve tahayyüllerle pek çok teşbihe konu olmuştur. Bu bakımdan na'tların kısmen hilye özelliği taşıdığını söylemek⁷⁵ mümkündür. İbrahim Hakkı Efendi'nin na'atlarında Hz. Peygamber'in yüzü ve kaş gibi bedeni özellikleri üzerinde durulmuştur.

3.2.4.1. Yüz

Cenâb-ı Hakk'ın ilk yarattığı Hz. Peygamber'in nuru olan Nûr-ı Muhammedî'dir. Bütün âlemler, bu nurdan yaratmıştır. Bu nedenle onun cemâli güzellik bakımından erişilmezdir. Aşağıdaki beyitlerde Hz. Peygamber'in bahsi geçen sîması bir teşbih unsuru olarak verilir:

Cemâl-i gülşenünde cümle murğân âşiyân-sâzer
 Bu şâha andelîb-i hoş edâlar pās-pān olmuş (G/57-6)
 Çıķunca seyr ü bāğa dime bād-ı şārşār eymişdür
Cemâl ü cûlusundan sünbül ü gül şermsār olmuş (G/57-7)

İşte âlemdeki bütün güzellikleri simâsında toplayan Hz. Peygamber'in bu cemâli âşıklar için bir kıbledir ve bütün âşıklar bu nedenle onu tavaf ederler:

ķıbletü'l-‘uşşāk-ı cemâlün ka‘ be-i kerrübân
 Kaç ‘umķâdan gelüp ider tavâf-ı seb‘-i şevât (G/61-3)

Bununla birlikte Hz. Peygamber'in cemâlindeki bütün güzellikler Cenâb-ı Hakk'ın bir cilvesidir. Burada cilve kelimesi Cenâb-ı Hak'm sıfatlarının tecellisi anlamındadır. Bu noktada cemâl ve celâl da bütün sıfatları gibi Cenâb-ı Hak'ın tecellileridir:

Cemâlün cilvegâh-ı zü'l-celâldür yâ Resûlallah
 Kemâlün kâ'inâta ķul-kefâdur yâ Resûlallah (G/90-1)

3.2.4.2. Kaş

Türk edebiyatında “kaş, tek başına veya göz, kirpik ve gamzeyle birlikte oldukça zengin teşbihlere konu olur. Na'tlarda Hz. Peygamber'in kaşları için bu benzetmelere ilâveten âyetlerin de ele alındığını görürüz. Bütün bu teşbihlerdeki münâsebet kaşın kavis şeklinde olmasına dayanır. Nitekim Hz. Peygamber'in şemâilinden bahseden eserlerde kaşlarının oldukça uzun, ince, kavisli ve birbirine

⁷⁵ Yeniterzi, a.g.e., s.207.

bitişik zannedilecek kadar yakın olduğu belirtilir.”⁷⁶ İbrahim Hakkı Efendi’nin de aşağıdaki beyitinde Hz. Peygamberin kaşları bir benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

Vişāl-i ‘ıydine urbāne gelmiş cümle ‘ārifler
Anuñ *mihrāb-ı ebrūsunda* ‘uşşāk ‘ākifān olmuş (G/57-4)

3.2.4.3. Vücûd

Na’tlarda Hz. Peygamber’in vücûdu maddî anlamdaki bedenî olmaktan çok, bütün kâinatın kaynağı olan Nûr-ı Muhammedî’nin doğuş yeri olarak telakki edilir:

Vücûd-ı dü cihān sevdük görünce encüm ü eflāk
İki şak oldu ay şev-i ruhuñdañ yā Resûlallah⁷⁷ (G/91-3)

3.2.5. Hz. Peygamber’in Mucizeleri

Cenâb-ı Hâk, kendi birliğini öğretmek ve insanları bellirli bir hayat tarzına yönlendirmek için insanlığa peygamberler göndermiştir. Ancak insanlar, metafizik ve soyut düşünmenin zorluğu nedeniyle bu gerçeği ilk başlarda kabullenmekte zorluk çekmiş ve kanıt istemişlerdir. Bununla birlikte tarih içinde bir kısım kişiler de kendilerini peygamber ilân etmişlerdir. İşte bu noktada Cenâb-ı Hâk “hem insanların hak peygamberden yalancıları ayırt edebilmesi, hem de peygamberliklerinin isbatı için onlara olağanüstü hâller lütfetmiştir. Bu yüzden peygamberlerin gösterdiği harikulâde ve tabiatüstü hadiselere mucize denmiştir. Buna göre mucizenin çeşitli tarifleri yapılmıştır. Mucize, peygamber olarak görevlendirilen kişinin bu iddiasını doğrulamak için, Allah tarafından kendisine verilen izin ve yardım ile meydana getirdiği, tabiat kanunlarıyla açıklanamayan olağanüstü hâdiselerdir. Mucize; peygamberlik sıfatına, peygamberlik seciyesine hâiz bir insan vasıtasıyla vuku bulan, meydana geliş zamanında sebep ve illetleri bilinmeyen bir hâdisedir” Mucize; halkın benzerini getirmekten âciz olduğu şeydir. Buna göre iki kısımdır. Beşerin kudretinde olan çeşitidir. Ama insanlar bunu da göstermekte âciz kalırlar. Meselâ Hz. Peygamber’in Kur’ân-ı Kerîm mucizesi gibi.”⁷⁸

İbrahim Hakkı Efendi’nin na’atlarında Hz. Peygamber’in öne çıkan mucizesi Mir’âç’tır.

⁷⁶ Yeniterzi, a.g.e., s.218.

⁷⁷ Örnekler için Bkz., G/91-4, 96-1.

⁷⁸ Yeniterzi, a.g.e., s.283.

3.2.5.1. Mi'râc

Cenab-ı Hakk'ın göndermiş olduğu "Kur'ân-ı Kerîm'de "esrâ" kelimesiyle belirtilen Mi'râc; bir gece Hz. Peygamber'in Mescid-i Haram'dan alınıp, Mescid-i Aksâ'ya götürülmesi, oradan göğe yükselerek Cebrail (a.s.)'la birlikte gök katlarını gezmesi ve nihayet Cenâb-ı Hakka "*kâbe-kavseyn ev ednâ*" derecesinde yaklaşması hâdiselerini bildirir. Bu kutlu gecede Hz. Peygamber, Rabbi'nin en büyük âyetini müşâhede etmiş, vasıtasız vahiy almış, ümmetine kıyamette mağfiret olunacağı bildirilmiş ve beş vakit namaz bu gece farz olunmuştur. Kuran-ı Kerîm'de ve hadislerde ayrıntılarıyla anlatılan bu büyük mucize, edebiyatımızda mi'râc-nâme veya mi'râciyye adı verilen hacimli veya küçük pek çok müstakil eserin yazılmasına vesile olurken; na'tlarda da bu konu üzerinde önemle durulmuş, hemen her na'tta mi'râcdan söz edilmiştir. Konunun na'tlarda özellikle miraca ilişkin âyetlerle birlikte ele alındığını görülür."⁷⁹

Çāk idüp seb^ç -i semāya bir gice iden ^çurūc
Şāh-ı māzāga'l-başar itdük diye Hākka vülūc (G/34-1)

Gösterüp bî-şek cemālūñ o dem Allāhü'ş-şamed
Bî-ḥurūf kıldı taḥiyyat der-semā-zātu'l burūc (G/34-2)

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi na'tlarda bahsi geçen bu hâdise; detaylarıyla aktarılır. Hz. Peygamber'in "Kudüs'de Mescid-i Aksâ'da bütün peygamberlere imamlık ederek kıldığı namaz, sonra duâ gibi bir nefeste göğe yükselmesi, göğün her katında bir peygamberle görüşmesi, Sidre-i Müntehâ'ya gelince Cebrâil'in orada kalıp, Yüce Peygamber'in İlâhi huzura vâsıl olması, Cenâb-ı Hakk'ın selâmına nail olup, vahiy ve doksan bin sırr-ı ilâhî alması gibi olaylar zinciriyle ele alınır."⁸⁰ Ayrıca bu gecede Hz. Peygamber'in namazı hediye olarak aldığı Kemâhî Dîvânı'nda belirtilir:

Bi-^ç aded genc-i Ḥudādan o gice aldı tuḥaf
Zî-şeref teşrîf buyurduñ ümmeti şāhib-ḥurūc ⁸¹ (G/34-3)

⁷⁹ Yeniterzi, a.g.e., s.288.

⁸⁰ Yeniterzi, a.g.e., s.289.

⁸¹ Örnekler için Bkz., G/34-4-5.

3.2.6. Hz. Peygamber'e Atfedilen Edebî ve Tasavvufî Motifler

Na'tlarda Hz. Peygamber'in "isim ve sıfatları, hayatı, bedenî özellikleri, mucizeleri, şefâati gibi konular yanında, bunlara bağlı olarak. Hz. Peygamber için bazı edebî ve tasavvufî teşbihler kullanıldığını görüyoruz. Şairlerin tasavvur, tahayyül ve tefekkür kabiliyetleri ile orijinal teşbihler bulmadaki hünerlerini gösteren bu hususlar Divan edebiyatında sevgili için kullanılan benzetmelerle genel olarak aynıdır. Ancak birer motif olarak telakkî ettiğimiz bu benzetme unsurlarının ardında doğrudan Hz. Peygamber'e dâir hususiyetlerin bulunması" na'tlar açısından önemlidir."⁸² İbrahim Hakkı Efendi de yazmış bulunduğu na'tlarda Hz. Peygamber'e birçok edebî ve tasavvufî motifler kullanmıştır. Bu motifleri alfabetik olarak şu şekilde yorumlamak ve sıralamak mümkündür:

3.2.6.1. Âb-ı Hayât

Cenâb-ı Hak, Hz. Peygamber'i âlemlere rahmet olarak gönderdiği için insanlar, ancak onun yoluna uymakla hem bu dünyada hem de ahrette sonsuz bir hayata erişebilir. Bu nedenle Hz. Peygamber sürekliliğin, canlılığın ve hayatiyetin sembolüdür. Nitekim "rahmet-yağmur-su ilişkisi ve dört unsurdan her birinin bir peygambere işaret ettiği (toprak-Hz. Âdem, ateş-Hz. İbrahim, hava-Hz. İsa, su-Hz. Muhammed) görüşü de bu düşünceye bağlıdır."⁸³ Na'tlarda Hz. Peygamber yolu ile hem bu dünyada kişinin hayatını düzelttiği hem de öteki dünyada şefâat sahibi olduğundan ebedî saadetin, feyzin âb-ı hayatı olarak ortaya konur. İşte Hz. Peygamber'in yolunda âb-ı hayatı içen çehâr-yâr-ı güzîn, hem ölümsüzlüğe kavuşmuş hem de zahirî ve batınî ilimlerin sahibi olmuşlardır. Aşağıda Kemâhî'ye ait olan beyitte çehâr-yâr-ı güzîn'in (dört halîfe), âb-ı hayat suyundan içtikleri ve bekâya ulaştıkları anlatılmaktadır:

Çâr-dîvâr serây-ı dîn olan ol çehâr-yâr

İçdüler senden hayât-ı şânları oldu beka⁸⁴ (G/12-8)

3.2.6.2. Ay

Hz. Peygamber için en çok kullanılan benzetmelerden biri de aydır. Örneği

⁸² Yeniterzi, a.g.e., s.308.

⁸³ Yeniterzi, a.g.e., s.309.

⁸⁴ Örnekler için Bkz., G/12, 40-1

verilen beyitte onun yüzünü aya benzetmişlerdir. Çünkü “Peygamberliğinin devr-i kamere has olması ayın geceyi aydınlattığı gibi Yüce Peygamber’in de gelişyle küfür karanlığının yok olması; onun her türlü noksandan uzak oluşuyla dolunaya benzetilmesi itibarıyla”⁸⁵ ay ile peygamber arasında benzetme kurulur:

Tilāvet eyleyenler muşhaf-ı hüsnüñ didi
Şenānda görmedi dünyā bula bir mehlikā (G/8-2)

Hz. Peygamber’e izāfe edilen ay benzetmesi, bir diğer na’tta iki cihani aydınlatan bir ışık unsuru olarak kullanılır:

Hem meh-i burc-ı melāhat-serverü her dü cihān
Kā ’inātuñ kāmkarıdur Muḥammed Muştafā (G/11-2)

İbrahim Hakkı’nın başka nat’ında ise Hz.Peygamber’in tıpkı bir ay gibi gece parladığını karanlığın yani cehālet ve zulmü ışığıyla ortadan kaldırıldığı dile getirilir:

Ṭal’ at-ı āfākı ṭutan bedr-i tām budur deyü
Māh-ı nev-res bakaraḳ ḫayrān olur her cān saña⁸⁶ (G/12-6)

3.2.6.3. Ayna

Cenâb-ı Hak en mükemmel şekilde Hz. Peygamber’den görünmüştür. Çünkü o “zât âleminde gizli bir hazine iken tanınmayı istemiş, bunun için Hz. Peygamber’i ve aralarından Hz. Peygamber’in zuhuru için insanları yaratmıştır. O yüzden insanlar ve bilhassa bütün insanlığın özü olan Yüce Peygamber, İlâhî sıfatları aksettiren bir aynaya benzetilir.”⁸⁷

Eman ey ḫayru’l-ḫızāl kân-ı kemāl baḫr-ı zehār
Meded ey āyine-i ’ibret-nümā sırr-ı Ṭāhā (G/13-3)

Bununla birlikte Hz. Peygamber aynı zamanda bütün on sekiz bin âlemi de yansıtır. Çünkü hem Hak kudretini âlemden göstermiş hem de Hz. Peygamber bir küçük kâinat olmuştur. Aşağıdaki beyitte on sekiz bin âleme ayna olan şey, Hz. Peygamber’in yüzüdür:

⁸⁵ Yeniterzi, a.g.e., s.309.

⁸⁶ Örnekler için Bkz., G/41-2, 57-5, 67-2.

⁸⁷ Yeniterzi, a.g.e., s.310.

On sekiz biñ ‘āleme mir‘āt-ı ‘ibredür yüzüñ
Bilemez bu remzî illâ keşf iden sırr-ı niķāb (G/28-5)

3.2.6.4. Şifâ

Hiz. Peygamber’in na’larda önce çıkan bir diğer yüce vasfı “günahla kararan hastalanan gönülleri şefâatiyle iyileştirmesi ve derdine şefâat devâsı sunmasıyla şifâyı kulûb (Kalplerin Şifası) olmasıdır.”⁸⁸ O bütün bunları insanda hevâ, heves ve riyâ gibi kötülükleri ortadan kaldıracak olan muhabbeti ile yapar. Bu nedenle bütün insanlık gönülleri bîmâr eden ve şifa dağıtan Hiz. Peygamber’e muhtaçtır. Kemâhî Dîvânî’ndan alınan beyitte Hiz. Peygamber’in şifâ dağıtan yönü ele alınmaktadır:

Şefî‘ul-müznibînsün hem daħi şehd-i şifâ
Şahîh kıldı senünle cümle bîmârı Hudâ (G/8-7)

3.2.6.5. Gül

Türk edebiyatında ve kültüründe gül, “peygamberlik bağının gülü, sultân-ı enbiyâ Hiz. Muhammed’in remzidir. Na’larda çok sık ele alınan bu motif, mü’minler gülü, gül-i ra’nâ, gül-i ter, gül-i zîbâ, gül-i bî-hâr, gül-i hoş-bûy-ı gülşen-i risâlet, gül-i gülzâr-ı taravet, gül-i gülzâr-ı risâlet, gülben-i marifet, gülbün-i bâğ-ı risâlet, gül-i nev-reste-i harem, gül-i maksûd, gül-i destâr-ı murâd, verd-i gü-listân-ı kuds gibi terkiplerle ifâde edilir.”⁸⁹ Bunun nedeni de peygamberlik bağının ezelde açılan ilk gülünün Yüce Peygamber’in olduğu inancıdır. İbrahim Hakkı da bu inancı şu beyitle ortaya koymuştur:

Ey gülistân lutfet peyker-i şâhib-i cemâl
Senden aħz itdi hilâfet sekr ü levz-i leziz⁹⁰ (G/40-2)

3.2.6.6. Güneş

Hiz. Peygamber, Nûr-ı Muhammedî’ye sahip olmakla “iki cihanı aydınlatan bir güneştir. Cismânî varlığı ve peygamberliğiyle de yeryüzünün cehâlet ve günahlarla kaplanan ufuklarını karanlıktan kurtaran bir hidâyet güneşi olmuştur.”⁹¹

⁸⁸ Yeniterzi, a.g.e., s.313.

⁸⁹ Yeniterzi, a.g.e., s.314.

⁹⁰ Örnekler için Bkz., G/12-45.

⁹¹ Yeniterzi, a.g.e., s.214.

Bu bakımdan Kemâhî'nin na'tlarında güneşe ait benzetmelerle ortaya konur:

Ey sâkin-i gülşen-serây ey melce'-i bây u gedâ
Ey dü cihâna şems ü ây dermânda em-feryâd-res⁹² (G/55-2)

3.2.6.7. Şem'

Hız. Peygamber "hidayetiyle insanlara doğru yolu göstermesi ve karanlık gönülleri aydınlatması sebebiyle mum, kandil, meşâle gibi ışık kaynaklarına benzetilir."⁹³ Na'tlarda "Nûr-ı Muhammedî'nin sahibi olan Hız.Peygamber, nuruyla iki cihanı aydınlatan" bir ışık kaynağı olarak verilir. O "cismânî varlığı ve peygamberliğiyle de yeryüzünü cehalet ve günahlarla kaplanan ufuklarını karanlıktan kurtaran"⁹⁴ bir ışıktır. Bu nedenle insanlar bir pervâne gibi onda olan ışıktan yani irfandan nasiplenmek için hayattaki en büyük makamlardan bir olan fenâ makamına çıkmak amacıyla onun etrafında birikirler.

3.2.6.8. Şâh

Na'tlarda Hız. Peygamber'in isim ve sıfatları, hayatı, bedeni özellikleri mucizeleri, şefâati gibi konular yanında, bunlara bağlı olarak da Hız. Peygamber için bazı edebî ve tasavvufî teşbihler kullanıldığı görülür. Bunlardan biri de aşağıdaki beyitlerdeki gibi 'şâh'tır. Bu dünyada insanlara doğru yolu gösteren ahrette de onlara şefâat edecek olan Hız. Peygamber her iki âlemin de "şâh"ıdır:

Şemşîr-i şîrîn-i Hâksuñ bekle her yerde bizi
Ey cünüd-ı dü cihân şâhı Muḥammed Muştâfâ (G/11-6)

Zelîl olmaz ebed ḥayru'l-ümem bu ümmetüñ
Risâlet-i kişver-şâhı çü sensüñ pişvâ (G/8)

Bununla birlikte "Cenâb-ı Hakk'ın Kur'ân-ı Ke-rîm'de medhedip Habîbullâh unvânını verdiği Yüce Peygamber'i öğmeye beşer gücünün yetmediğinin"⁹⁵ bilincindedir. İşte tüm bu şefâatinden dolayı İbrahim Hakkı Efendi na'tlarda ne kadar da medh etse yine de Onun vasfını ortaya koyamayacağını belirtir:

⁹² Örnekler için Bkz., G/28-1-2, 35-1.

⁹³ Yeniterzi, a.g.e., s.321.

⁹⁴ Yeniterzi, a.g.e., s.315.

⁹⁵ Yeniterzi, a.g.e., s.303.

Bu Kemāhī bu'l Kemāl kim ki Kemāhī medh̄ ide
Zīra vaşfuñ kıldı 'āciz nice biñ fahl-ı lebīb (G/27-5)

Bütün bu incelemelerde İbrahim Hakkı Efendi'nin kaleme aldığı na'tlarda Hz. Peygamber'i hakkıyla ve başarılı bir şekilde methettiği söylenebilir. Yine de hiç bir kalem ve kudretin Hz. Peygamber'i tam olarak ortaya koyamadığı da gözden uzak tutulmamaktadır. Zaten na't yazmanın da bir gelenek haline gelişi ve dîvânların tertibinde yer alışı bir nevi Hz. Peygamber'i ortaya koymadaki eksikliği tamamlama gayretidir.

IV. BÖLÜM

IV. İBRAHİM HAKKI EFENDİ DÎVÂNÎ'NİN NAZIM ŞEKİLLERİ VE VEZİN ÖZELLİKLERİ

A. Nazım Şekilleri

1. Gazeller:

Milli Kütüphane Nüshası'nda (A) ve bu nüshanın matbu baskısında (B) toplam 118 gazel bulunmaktadır. Bunlar; 28 gazel başlıklılar, (G/9,17,23,24,25, 43,48,49,58,69,70,71,75,78,82,84,89,92,94,95,104,105,106,110,111,115,120,121,123 ,146,147,148,150), 4 Münacat, (G/21,29,56,139), 34 na't, (G/11,12,13, 14,27,28,30,32,33,34,35,36,37,40,41,51,55,57,59,60,61,62,63,64,65,66,67,68,72,79, 83,90,91,96) 31 methiye, (G/15,19,20,31,44,45,74,81,86,87,88,97,98,99,100, 101,103,107,112,122,129,130,131,137,143,144,145,152,153,160,162), 3 mersiye, (G/22,54,136), 2 elifnâme, (G/8,46), 2 sâkînâme, (G/93,108), 1 ıydiye, (G/47), 1 tevhid, (G/109), 1 pendnâme, (G/50), 1 hicviye, (G/140), 1 tarih, (G/149), 1 cülûsiye, (G/156) ve 3 mektup, (G/118,119,161).

Milli Kütüphane Nüshası'nda ve eserin matbu baskısındaki ortak gazeller ya da farklı gazeller dipnotta belirtilmiştir.

Toplu halde gazel nazım biçimiyle yazılan şiirlerin türü bakımında dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir:

	Sadece (A)'da Olanlar	(A)'da Olanlar	Ortak Olanlar	(B)'de Olanlar	Sadece (B)'de Olanlar	TOPLAM
Gazel Başlıklı	4	28	24	29	5	33
Münacat	1	4	3	3	–	4
Na't	4	33	30	30	–	34
Methiye	11	29	18	20	2	31
Mersiye	1	3	2	2	–	3
Elifname	–	1	1	2	1	2
Sakiname	–	1	1	2	1	2
Iydiye	–	1	1	1	–	1
Tevhid	–	1	1	1	–	1
Pendname	–	–	–	1	1	1

Hicviyye	1	1	–	–	–	1
Tarih	1	1	–	–	–	1
Culusiye	1	1	–	–	–	1
Mektup	3	3	–	–	–	3
TOPLAM	27	107	81	91	10	118

TABLO 1. Gazeller

“Türk edebiyatında gazel için, Muallim Nâci, en az 4-5, en fazla 10-15, Manastırlı Rıfat, 5-12, Hüseyin Remzi, 5-18, Tahir Olgun, 5-15 beyit derken, Cem Dilçin, 5-9, Haluk İpekten, 4-15 beyitleri arasında değişip daha uzunlarının ise bulunduğunu belirtirler.”⁹⁶ “Nâ-tamam konusu şairin beyânına bağlıdır. Nâ-tamam gazel bir nazım şekli değil, gerçekleşmemiş bir niyetin ifadesidir. Nazım şeklinin varlığı, kafiyenin ortaya çıkardığı nazım biriminin en az bir defa tekrarı, yani en az iki nazım birimine bağlı olduğuna göre, gazel biçimine uyan üç beyitli şiirlere de gazel demek gerekir.”⁹⁷ Bu durumda Kemâhî Dîvânı’ndaki 36. Gazel (3 beyit). 104. Gazel (2 beyit), 149. Tarih (3 beyit), 156. Culusiye (3 beyit), 160. Methiye(3 beyit) ve 161. Mektubuna (3 beyit) gazel diyebiliriz. Kemâhî Dîvânı’ndaki gazeller ve beyit sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Beyit Sayısı	Gazel Numarası	TOPLAM
2	104	1
3	36,149,156,160,161	5
4	41,83,131,137,162	5
5	9,14,17,19,20,27,30,33,34,35,40,45,48,49,51,59,60, 61,62,63,64,65,66,67,68,69,71,72,78,82,89,93,96,103, 105,106,111,122,123,143,145,147,148,152,153	45
6	55,74,75,90,115,129,130	7
7	32,37,47,70,79,81,86,88,92,94,95,99,107,118,121, 144,146,150	18
8	21,25,28,29,31,44,58,91,112,120	10
9	15,54,56,87,97,98,101,108	8
10	11,100,119	3
11	12,24,43,84,136	5
12	13,23,110,139,140	5

⁹⁶ Cemal Kurnaz- Halil Çeltik, **Divan Şiiri Şekil Bilgisi**, Ankara, 2010, s.48.

⁹⁷ Kurnaz- Çeltik, a.g.e., s.49.

13	57	1
14	22	1
15	8,46	2
17	109	1
18	50	1

TABLO 2. Gazellerin Beyit Sayıları

“Gazel/kasidenin ilk beyiti matla olmak zorundadır. Eğer ikinci beyit de matla gibi kafiyeli ise, iki matlalı anlamında dü-matlâ, üç ve daha fazla beyiti matla biçiminde ise çok matlalı anlamında zâtü’l-metâlî’, zü’l-metâlî’terimleri kullanılır.”⁹⁸ Kemâhî Dîvânı’nda da 2 tane dü-matlâ⁹⁹ ve 1 tane zü’l-metâlî’ gazel bulunmaktadır.¹⁰⁰

“Her mısrası aynı kafiyede olan gazellere musarrâ ya da müselsel denir.”¹⁰¹ Yani, musarrâ gazelde kafiye düzeni “aa aa aa...” şeklindedir. Kemâhî Dîvânı’nda 1 musarrâ gazel bulunmaktadır.¹⁰²

Divan edebiyatında “Arap alfabesinde noktalı yazılan “be, cim, şın, nun” gibi harflere yer vermeden noktasız (bî- nukat, mühmel) harflerle gazel yazma”¹⁰³ geleneği vardır. Kemâhî’de 1 şiirini bî- nukat gazel olarak yazmıştır.¹⁰⁴

2. Matla’, Müfred

Kemâhî Dîvânı’nda 2 Farsça, 2 Arapça, 1 posta hakkında, 1 telgraf hakkında, 1 ıydıyye olmak üzere toplam 7 matla bulunmaktadır¹⁰⁵. Ayrıca 2 müfred başlıklı manzûme bulunmaktadır.¹⁰⁶

3. Kıt’a

“İlk mısraları serbest, ikinci mısraları birbiri ile kafiyeli aynı vezindeki en az

⁹⁸ Muallaim Naci, **Edebiyat Terimleri- Islâhât-ı Edebiyye**, İstanbul, 2004, Hzrl. A. Yekta Saraç ; Cem Dilçin, **Divan Şiirinde Gazel, TürkDili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)**, 415-416-417, 1986

⁹⁹ D. G/41,120.

¹⁰⁰ D. G/83.

¹⁰¹ Tahir Olgun, **Edebiyat Lügati**, Hzrl. Kemal Edip Kürkcüoğlu, İstanbul, 1973.

¹⁰² D. G/94.

¹⁰³ Kurnaz-Çeltik, a.g.e., s.78.

¹⁰⁴ D. G/9.

¹⁰⁵ Örnekler için Bkz., M/2,7,102,125,126,141,155.

¹⁰⁶ Bkz., Müfred, 158,159.

iki beyitlik nazım biçimine “Kıt’a” denir.”¹⁰⁷ Kemâhî Dîvânı’nda bu tanıma uymayan kıt’a başlıklı 2 beyitlik gazel biçimde bir şiir bulunmaktadır.¹⁰⁸ Ayrıca biri (A)’da biri de (B)’de olmak üzere 2 kıt’a-ı kebire bulunmaktadır.¹⁰⁹

4. Terkib-Bent

“Kaynaklarda, her bendin kendi içinde kafiyeli (aaaa bbbb cccc) murabbâların da bulunduğu kaydedilmişse de bu tarz şiirler tek kafiyeliğe uymadığı için murabba olmaları söz konusu değildir.”¹¹⁰ “Murabba teriminin sadece dörderli mısralardan oluşan bentlerle yazılmış şiir şeklindeki tanımını, murabbâyı diğer nazım şekillerinden ayırmada yeterli değildir. Şiirin murabbâ olabilmesi için, dörder mısralık tek kafiyeli bentlerle yazılması, yani bent sonlarının ortak kafiyeli olması gerekir. Bentler arasında ortak kafiye bulunmayan şiirler çok kafiyeli olur ki bu da tekib-bendin özelliğidir.”¹¹¹ Kemâhî Dîvânı’nda da 5 bentlik bir terkib-bent vardır.¹¹²

5. Mesnevî

“Mesnevînin nazım birimi, her biri kendi içinde matlâ gibi (mukaffâ, musarrâ) kafiyeli beyittir. Mesnevî nazım şeklinin oluşumu için diğer nazım şekilleri gibi nazım biriminin kendisini en az bir defa tekrarı zorunludur. Bu sebeple mesnevî, en az iki beyitten başlamak üzere binlerce beyite kadar uzanabilir.”¹¹³

Kemâhî Dîvânı’nda biri Farsça çevrilmemiş olan 2’si 5’er beyitlik¹¹⁴, biri 58 beyitlik¹¹⁵, 3 mesnevî bulunmaktadır.

6. Müseddes

“Müseddes, İlk bendin kendi arasında, diğer bentlerin son bir veya iki mısrası ilk bent ile kafiyeli olan aynı vezindeki altışar mısralık manzûmelerdir. Müzdeviç ve mütekerrir biçimleri vardır.”¹¹⁶ şeklinde tanımlanmıştır.

¹⁰⁷ Kurnaz-Çeltik, a.g.e., s. 289

¹⁰⁸ D. K/85.

¹⁰⁹ D. K. K/116,157.

¹¹⁰ Harun Tolasa, **18. yy. da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü- Müstakimzâde’nin İstlâhâtü’ş-şi’riyyesi II**, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXIV-XXV, 1986.

¹¹¹ Kurnaz-Çeltik, a.g.e., s.158.

¹¹² D. T.b/16.

¹¹³ Kurnaz-Çeltik, a.g.e., s.357.

¹¹⁴ D. Msn/1,163.

¹¹⁵ D. Msn/124.

¹¹⁶ Kurnaz-Çeltik, a.g.e., s.212.

Kemâhî Dîvânı'nda da (A)'nın ve (B)'nin toplamında 9 adet mütekerrir müseddes bulunmaktadır.¹¹⁷

7. Müsemmen

Sekizleme anlamına da gelen müsemmen nazım şeklinden Kemâhî Dîvânı'nda ilk bendin 7. mısrası kafiyersiz 2 bentlik müzdeviç müsemmen bulunmaktadır.¹¹⁸

8. Murabba- Şarkı

Kemâhî Dîvânı'nda müzdeviç murabba dediğimiz bir şiir bulunmaktadır. “(...) çapraz kafiyeli murabba dediğimiz ve 17. yy. da ortaya çıktığı ileri sürülen adına da şarkı denilen çeşidi, dîvânlarda musammat gazellerle karıştırılmıştır. Bu nedenle de Divan şiirinin ilk dönemlerinden beri var olagelen çapraz kafiyeli murabbalar, 17. yy. sonrası ürünü olarak kabul edilip şarkı adıyla anılmaya başlanmıştır.”¹¹⁹ Milli Kütüphane Nüshası'nda (A) bulunup matbu baskıda (B) bulunmayan 2 şarkı vardır.¹²⁰

Kemâhî Dîvânı'ndaki müzdeviç murabba, zikir meclislerini öven, 3 bentlik bir manzûmedir.

B. Vezin Özellikleri

Divan şiirini, divan şiiri yapan âhenkli söyleyiş biçimidir. Divan şiirinde âhengi sağlamak için de belli başlı kurallar vardır. Divan şiirinde âhenk, vezin, kafiye ve rediflerle sağlanır. Divan şairleri şiirlerinde sesli-sessiz harf uyumsuzluğunu, kullanım sıklığını, aynı zamanda muhtevâ ile uyumunu gözetmek zorundadır. Belki de bu kurallar nedeniyle Divan edebiyatı yüzyıllarca yüksek zümre edebiyatı veya saray edebiyatı olarak nitelendirilmiştir.

Divan edebiyatında “kafiyeler, redifler, ulamalar, hece düşmeli ulamalar, ses, beyit, kelime ve deyim hatta beyit tekrarları, aynı kökten türemiş kelimelerin bir beyitte ya da cümlede bir arada kullanılması anlamına gelen iştikak, Divan

¹¹⁷ Örnekler için Bkz.: Msds/26,52,53,80,113,117,134,138,151.

¹¹⁸ D. Msmn/135.

¹¹⁹ Halûk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul, 1994, s.77

¹²⁰ Örnekler için Bkz., Ş/127.128.

edebiyatının müziğini oluşturan yapı taslarıdır.”¹²¹ Manzûmelerin en temel özelliği vezin ve kafiye unsurlarıdır. Âhengi sağlamak için oluşturulan bu unsurlar bu şiirinin en belirleyici özelliğidir.

Kemâhî Dîvânı’na bakıldığında, şiirlerinde ayırt edici unsurların kullanılmasının yanında 19. yy.da meydana gelen edebî düşünce tarzındaki değişiklikler de göze çarpmaktadır. Divan şiirinin kuralları dâhilinde şiirler kaleme alan şair, aynı zamanda serbest yazım şeklinde şiirler de kaleme almıştır.

Kemâhî Dîvânı’nda diğer mutasavvıf şairlerde de görülen bir takım aruz kusurlarına rastlanmaktadır.¹²²

Kemâhî, divan şairlerinin en çok tercih ettiği remel bahri ile şiirler kaleme almıştır. Kemâhî Dîvânı’nda bu bahir ile toplam 77 şiir bulunmaktadır. Ardından hezec bahri gelir. Bu bahir ile de 37 şiir bulunmaktadır. En son olarak da rezec bahri ile yazılmış şiirler bulunmaktadır. Rezec bahri ile yazılan 6 şiiri vardır. Kemâhî Dîvânı’nda 1 tane de hece vezni ile yazılmış şiir bulunmaktadır.

Kemâhî’nin tercih ettiği aruz kalıpları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Bahirler	Vezinler	Gazel	Murabba'	Müseddes (mütekerir)	Müsemmen (müzdevic)	Sarkı	Terkîb-i Bend	Mesnevi	Kıf'a-ı Kebîre	Matla	TOPLAM
Hezec	mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün	26	1	3	1				1	1	33
Hezec	mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün	2					1	1			4
Rezec	müstef'ilün/müstef'ilün/müstef'ilün/müstef'ilün	4									4
Rezec	müfte'ilün/müfte'ilün/müfte'ilün/müfte'ilün	1									1
Rezec	müstef'ilâtün/müstef'ilâtün	1									1
Remel	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün	69		4		1				1	75
Remel	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün							1			1
TOPLAM		103	1	7	1	1	1	2	1	2	119

TABLO 3. Kullanılan Vezinler

¹²¹Kemal Sılay, “Müzik-Edebiyat Eleştirisi ve Divan Şiiri”, Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler, Hzrl. Mehmet Kalpaklı, YKY, İstanbul, 1999, s. 449.

¹²² Örnekler için Bkz., G/11-2-2.m. (kâm), 11-3.-2.m. (kird), 12-3-1.m. (taht), 12-5-1.m. (misil), 12-8-1.m. (çâr), 12-9-2.m. (Bekr), 23-5-1.m. (nûr), 30-2-2.m. (kât), 35-3-2.m. (hâb), 40-2-2.m. (levz), 57-6-2.m. (pâs), 65-1-2.m. (gûh), 65-2-2.m. (piş), 66-4-1.m. (Kays), 67-1-2.m. (zâr), 69-2-2.m. (şerm), 70-4-1.m. (kird), 74-4-2.m. (Hakk), 75-5-2.m. (nâm), 83-(son tef ile, redifi medd), 89-1-2.m. (cûy), 97-4-1.m. (pîr), 117-1-1.m. (mâh), 123-3-1.m. (hân), 124-40-2.m. (taht), 138-1-2.m. (cân), 153-2-1.m. (feyz).

Tablodan anlaşılacağı üzere dîvânda en çok tercih edilen aruz kalıpları şunlardır:

fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün: 75

mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün: 33

Kemâhî'de de diğer mutasavvıf şairler gibi şekilden ziyâde anlama önem verdiği söylenebilir. Bunun sebebi şairin şekilden çok muhtevâyâ değer vermesidir.

1. Kafiye ve Redif

Kemâhî, dîvânı'nda en fazla “â” harfiyle kafiyelenmiş şiirler bulunmaktadır. Toplam 15 manzûmede bu yarım kafiye kullanılmıştır. Ardından “âr” ve “âl” dörder manzûme, “âb” üç manzûmedir.

Her harfe en az bir şiir yazmaya çalışan Kemâhî'nin harfleri kullanım tercihi şöyledir. ا (elif), 28, ب (be), 4, ت (te), 3, ث (se), 1, ج (cim), 1, ح (ha), 2, خ (hı), 1, د (dal), 3, ذ (zel), 1, ر (rı), 14, ز (ze), 5, س (sin), 2, ش (şın), 2, ص (sad), 1, ض (dad), 1, ط (tı), 1, ظ (zı), 1, ع (ayın), 1, غ (gayın), 1, ف (fe), 2, ق (kaf), 2, ك (kef), 1, ل (lam), 7, م (mim), 7, ن (nun), 10, و (vav), 4, ه (he), 6, ی (ye), 29 adettir.

Kemâhî'nin ف، غ، ع، ط، ظ، ع، ح، خ، د، ز، س، ص، ط، ظ، ع، غ gibi kafiye bulma zorluğu olan harflerle az da olsa gazel yazmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Kemâhî Dîvânı'nda en çok tercih edilen redifler ise tablo halinde aşağıda verilmiştir.

Mustafa	dergâh-ı Mevlâna	ağlar bana	yâ hazret-i Mevlâna
olmaz bana	şerî'at	yâ Rasûlallah meded	dostum Bekir dostum Bekir
bilmez misiz	dermanda em- feryâd-res	Gerek	Nemidânım
Senün	-mi bu	ism-i hu	yâ Rasûlallah
Allah aşkuna	külâh-ı Mevlevî	Mesnevî	Oldu
Benü	biz Mevlevîyüz Mevlevî	kan ağladı	Gibi
Edâ	Merhabâ		

TABLO 4. Redifler

-dur/dür Muhammed Mustafa	-â-yı nây-ı Mevlâna	-dan/den leziz	-lar/ler var
-ân olmuş	-âr eylemiş	-dan/den garaz	-ân oldu gel
-nem benim	-dur Allah Allah	-âneler gelsün bize	-dur sâlikân-ı Mevlevî

-dur gürûh-ı Mevlevî	-dur Şeyh Şâbân-ı Velî	-ân yandı	-a nedür
-ı aşk	-dır/dur Mustafa Fehmi	-yum men	-e dönmüşdür

TABLO 5. Ek + Redifler

Yukarıda belirttiklerimizden anlaşılacağı üzere elif harfiyle kafiyeli manzûmelerin çoğu hazreti pîr Mevlânâ'ya yazılan şiiirlerdir. Mevlânâ ismi redif olarak tercih edilmiştir:

Sensün şakîler şâhı *yâ hazret-i Mevlâna*
 ‘ Āşiklar şahrâhı *yâ hazret-i Mevlâna*¹²³ (G/20-1)

Aynı zamanda Kemâhî, Hz. Peygamber’e yazdığı na’tlarının çoğunu elif harfiyle bitirmiştir:

Hâdî-i râh-ı hidâyetdür *Muhammed Muşafâ*
 Reh-ber-i nehc-i ‘ adâletdür *Muhammed Muşafâ*¹²⁴ (G/11-1)

Kemâhî Dîvânı’nda redif olarak seçilen kelimeler arasında diğer en fazla tercih edilen harf olan “ye (ع)” ile biten kelimeler örneğin, Allah, Rasûlallah, Mevlevî, Mesnevî gibi kelimelerdir:

Cemâlün cilvegâh-ı zü’l-celâldür *yâ Resûlallah*
 Kemâlün kâ’inâta şul-kefâdur *yâ Resûlallah* (G/90-1)

Sâlik-i sūzandur *Allah Allah*
 Mâlik-i dü-candur *Allah Allah* (G/92-1)

Bülbül-i bāğ-ı bahârdur sâlikân-ı *Mevlevî*
 Ğonce-i her dü cihândur sâlikân-ı *Mevlevî* (G/97-1)

Yukarıdaki beyitler “ye(ع)” harfiyle bitmiştir. Ayrıca, Divan edebiyatında çok tercih edilen “gibi”¹²⁵ ve “bize”¹²⁶ redifli gazeller de bulunmaktadır

¹²³ Örnekler için Bkz. G/15-19.

¹²⁴ Örnekler için Bkz. G/14.

¹²⁵ G/146.

¹²⁶ G/93.

V. BÖLÜM

5. YAZMANIN TANITILMASI VE METNİN KURULUŞUNDA TUTULAN YOL

A. Dîvânın Tanıtılması

1. Milli Kütüphane Nüshası (A)

Milli Kütüphane Nüshası yani (A), Milli Kütüphane Arşivinde 06 Yz A. 1204 numara ile kayıtlıdır. Bu nüsha 19 Cemâziye'l-âhîr [1]326'da yani miladi olarak, 19 Temmuz 1908'de oluşturulmuştur. Milli Kütüphane Nüshası (A), 171 sayfa [86a] varaktır. Bu el yazması nüsha rik'a yazı tipiyle yazılmıştır. Bu nüshanın, 29-30-61 ve 62. sayfaları yoktur. Aynı zamanda, [2a], [14b] 24. sayfa, [16b] 28. sayfa, [19b] 36. sayfa, [20b] 38. sayfa, [21b] 40. sayfa, [24a] 45. sayfa, [34a] 67. sayfa, [35a] 69. sayfa,[36a] 71. sayfa, [37a] 73. sayfa, [38a] 75. sayfa, [39a] 77. sayfa, [40a] 79. sayfa, [41a] 81. sayfa, [42a] 83. sayfa, [50a] 99. Sayfa ve [52b] 104. sayfa boştur. Toplamda 18 sayfa boş, 4 sayfa da eksiktir.

2. Matbu Baskı (B)

Matbu Baskı (B) diye adlandırdığımız, eserin diğer örneği ise, Milli Kütüphane Nüshası'nın aynı tarihli matbu baskısıdır. Bu matbu (B), 84 sayfa [42b] varaktır. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Adı geçen baskının bir başka örneği İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi İbnü'l-Emin Koleksiyonu'nda ve Marmara Üniversitesi Kütüphanesi'nde de bulunmaktadır.

3. İki Eserin Aralarındaki Farklılıklar ve Ortak Özellikleri

İki eserin de özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

	Milli Kütüphane Nüshası (A)	Kayseri Matbusu (B)
KAYIT	16 Yz A 1204	–
İSTİNSAH	1908	1908
MÜSTENSİH	–	–
YAPRAK SAYISI	82	43

SAYFA SAYISI	171	84
SATIR SAYISI	17	20
YAZI TİPİ	Rik'a	Matbu
BAŞ	Bu denî dünyâ degüldür pâydâr Diledüm dîvânım olsun yâdigâr	Bu denî dünyâ degüldür pâydâr Diledüm dîvânım olsun yâdigâr
SON	Gevher-i bahr-ı gınâyuz Hakkiyâ biz şîr-i hû Dökmeyüz dünyâ vü mâfihâ için hiç ayrû	Hakâyık bahrıdur bahr-i Kemâhî bu'l Kemâl Hakkı Cihânı itdü ihyâ ol degül ancak Erzincânı

TABLO 6. (A) ve (B)'nin Başlıca Özellikleri

Milli Kütüphane Nüshası, beş beyitlik mesnevî tipinde okuyucuya dua niteliğinde bir manzûmeyle başlamaktadır. Devamında ise Farsça bir matla bulunmaktadır. Matbu baskı da aynı şekilde ilerlemektedir. Dîvânda yer alan şiiirlerin sıralamasında çok az değişiklikler vardır.

Eserlerin içeriği aşağıdaki tabloda sayısal olarak verilmiştir.

	Sadece (A)'da Olanlar	(A)'da Olanlar	Ortak Olanlar	(B)'de Olanlar	Sadece (B)'de Olanlar	TOPLAM
Gazel	27	107	80	91	11	118
Murabba'	–	2	2	2	–	2
Müseddes (Mütekerrir)	3	7	4	6	2	9
Müsemmen (Müzdeviç)	1	1	–	–	–	1
Şarkı	2	2	–	–	–	2
Terkib-i Bent	–	–	–	1	1	1
Mesnevi	–	2	2	2	–	2
Kıta Kıta-i Kebire	2	2	–	1	1	3
Matla	3	5	–	–	–	5
Çevrilmemiş Farsça Şiiirler	7	11	4	5	1	12
Çevrilmemiş Arapça Şiiirler	5	9	4	4	–	9
TOPLAM	50	148	96	112	16	164

TABLO 7. (A) ve (B)'deki Toplam Divan Şiiirleri

B. Metnin Kuruluşunda Tutulan Yol

Kemâhî Dîvânı'nda Arapça- Farsça terimler sözcükler, âyetler ve ibâreler

genel itibariyle bütün dîvâna yayılmıştır. Fakat tamamen Arapça ya da tamamen Farsça yazılmış şiirler de bulunmaktadır. Bu manzûmeler çevriyazıda olduğu gibi verilmiştir.

Arapça şiirler, (3, münacat, 3, gazel başlıklı, 2 matla, 1, methiye), 6 gazel 1 kıta-i kebire ve 2 matla olmak üzere toplam 9 şiirdir .¹²⁷ Farsça şiirler ise (2 na't, 2 matla, 4 gazel başlıklı, 3 methiye ve 1 mesnevi tipinde 5 beyitlik şiir), 9 gazel 1 mesnevi tipi şiir ve 2 matla olmak üzere toplam 12 şiiri oluşturmaktadır.¹²⁸

Dîvânın hazırlanmasında Milli Kütüphane Nüshası (A) esas alınmıştır. Matbu baskıda (B) bulunup Milli Kütüphane Nüshası'nda bulunmayan şiirler, Milli Kütüphane Nüshasındaki sıralamaya bakılarak, manzûmenin kafiye ya da redifine göre en arka sıraya yerleştirilmiştir.

Biri yazma diğeri matbu olan bu iki eserin manzûmelerindeki farklılıklar, sayfanın altında bulunan dipnot bölümünde belirtilmiştir.

Herhangi birisinde bulunmayan manzûmeler dipnotta “–” işaretiyle gösterilmiştir.

Dipnotlarda, sûre isimlerinin ardından verilen numaraların ilki Kur'andaki sûre sayısı, ikincisi ise sûrede geçen âyetin numarasını göstermektedir. Çevriyazı metinde geçen âyetler ve hadisler italik olarak verilmiştir.

Manzûmelerde mısra içerisinde eksik olan veya ölçü tamamlamak için eklenen sözcükler “()” işareti ile mısra içerisinde gösterilmiştir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

¹²⁷ G/3, 4, 5, 73, 133, 154, K. K./76, M/102, 141.

¹²⁸ M/2, 7, G/6, 10, 18, 38, 39, 77. 114, 132, 142, Msn/163.

ÇEVRIYAZI UYGULAMASINDA KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ			
ء	ﺀ	ع	È
ث	Ṫ , ṣ	غ	Ġ , ġ
ح	Ḥ , ḥ	ق	Ḷ , ḷ
خ	Ḫ , ḫ	ك	ñ , g
ذ	Ḍ , ḏ	Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun seslerin gösterilişi	
ص	Ṣ , ṣ		
ض	Ḍ , ḏ , ḏ	آ	Ā , ā
ط	Ṭ , ṭ	و	Ū , ū
ظ	Ḍ , ḏ	ى	İ , ĩ

METİN

[1a] Nâzım-ı Müşârün İleyh Hazretlerinüñ Terceme-i Hâli¹²⁹

¹²⁹ Terceme-i Ahvâlü'l-Mü'elif,.B

Mazhar-ı mededü'l-ma'nevî eş-Şeyh Ebu'l-Kemâl Kemâhî¹³⁰ İbrâhîm Hakkı el-Mevlevî'nün evvelki ferzend-i ercümendi Muḥammed Kemâlü'd-dîn olmaḳla sünnet-i nebeviyye ihyâ ḳaşdıyla¹³¹ künyesi Ebu'l-Kemâl olduḡundan Kemâhda inşâsına muvaffaḳ olduḡları on üç oḡalı¹³² medrese-i nefîseye Kemâliye Medresesi diye tesmiye olunmuştur ve derûnunda i'ḫâ-yı icâzete daḫi nâ'îl olmuştur. Müşârün ileyh¹³³ Erzurûm vilâyeti dâhilinde kâ'in¹³⁴ Kemâh ḳazası ḳurrâsından Müşerkek-nâm ḳarye a'yânından Ḥasan bin İbrâhîm bin Süleyman bin 'Abdü'l-ġanî nâmında bir zât-ı cemîlü'ş-şifat şulbünden ve Fâtıma Ḳamer Ḥâtuñ-nâm mir'at-ı 'Afîfe rahminden zuḫûr idüp yedi sekiz yaşında iken ḳarye-i mezkûrede mekteb ḥ'âcesi bulunan şulehâ-yı 'aşr ve 'urefâ-yı dehrden el-Ḥâc Feyzullâh Efendî'den iḳtibâs-ı feyz iderek müşârün ileyh Erzincan'a naḳl-i ḥâne itdükde berây-ı taḫşîl-i 'ulûm ma'ıyyetinde berâber¹³⁵ Erzincan'a gidüp kemâkân dersinde ḫalka-i tedrisinde¹³⁶ iken o şırada ḥ'âcesi müşârün ileyhiñ kemâl-i fûnûn¹³⁷ aḫz-i icâzetle İstanbul'dan Erzincan'a gelen¹³⁸ maḫdûmları faẓîletlü¹³⁹ Muştafa Zühdî Efendî'den aḫz-ı icâzete muvaffaḳ olup bir miḳdar daḫi rif'atle Ḥicâza teşrîfi eşnâsında¹⁴⁰ Şâm ve Mışırda bulunan 'ulemâ-yı 'Arabdan taḫşîl-i 'ulûm iderek 'ilm-i ḫadîş ve tefsîr ve taşavvufda daḫi meḫâret-i müselleme ve ḫalâḳât-ı lisân ve feşâḫat-ı tıbyânı ḫâ'iz olmaḳla Sivâs ve Burusa ve İzmir ve Trabzon gibi bilâd-ı 'azîmeye ramazânlarda da'vet olunup fevḳa'l-'âde ḫürmet¹⁴¹ olunur idi. Binâ'en 'aleyh bin iki yüz doḡsan dokuz senesi ramazânında¹⁴² Ḥatta on seneden mütecâviz ramazânlarda 'ale't-tevâlî İzmir'de bulunup zamân-ı şebâbetde İzmir'den Ḥicâz-ı maḡfîret-

[1b] ḫırâza birinci olarak¹⁴³ gidüp 'azîmetle¹⁴⁴ Ḥarem-i Mekke-i Mükerrreme'de 'Arabî ve Fârisî ve Türkî lisânlarıyla ḫüccâc-ı zevî'l-ibtihâca Emîr-i Mekke emriyle menâsik-i ḫaccı ta'lîm ve tefhîm-i mesâ'il¹⁴⁵ idüp 'ulemâ-yı Mekkeyi ḫayrete bırakmış idi. Üç yüz on üç senesi zi'l-ḫiccesinde Ḳonya-yı ḳınvân-ı

¹³⁰ Ebu'l-Kemâl Kemâhî, B : - A.

¹³¹ sünnet-i nebeviyye ihyâ ḳaşdıyla, B : - A.

¹³² on üç oḡalı, B : - A.

¹³³ mûmâ ileyh, B.

¹³⁴ kâ'in, B : - A.

¹³⁵ Berâber, B : - A.

¹³⁶ ḫalka-i tedrisinde, B : - A.

¹³⁷ Kemâl-i fûnûn, B : - A.

¹³⁸ 'azîmet eyliyen, B.

¹³⁹ faẓîletlü, B : - A.

¹⁴⁰ rif'atle Ḥicâza teşrîfi eşnâsında, B : - A.

¹⁴¹ ri'âyet, B.

¹⁴² Binâ'en 'aleyh bin iki yüz doḡsan dokuz senesi ramazânında, B : - A.

¹⁴³ birinci olarak, B : - A.

¹⁴⁴ 'azîmetle, B : - A.

¹⁴⁵ -i mesâ'il, B : - A.

cinānda¹⁴⁶ merkad-i pāk Hazret-i Mevlānave nāşir-i nūr-ı Hudā¹⁴⁷ yı ziyāret esnāsında menāmen sikke-i fāhire-i Mevlevîye ve hil'at-i lāmi'a-i ma'neviyye pîr-i dest-gîr tarafından¹⁴⁸ ilbās olunarak mesrûren memleketine 'avdet ettiğinden altı sene soñra o rü'yā-yı şādıkānuñ me'āl-i münîfi zühür idüp Erzincan'da o tariğden i'tibāren yüz yigirmi sene aqdem harāb olup zamān ta'yinine qadar Şems-i 'imāretten devr ve icrā-yı āyinden mehcūr olan dergāh-ı feyz-iktināh celāliye meşihātine intihāb olunup ihyā ve i'mārına sebep olduğı gibi dergāh-ı mezkûre ittisālinde bir ders ve kütübhāne ile alti oçalı Dāru'l-Meşnevî nāmında bir medrese-i nefise inşāsına muvaffaq olmuşdur ve dört def'a beyt-i mu'azzamaya yüz sürmüşdür. Sellemehü's-selām Āmin yā müste'ān¹⁴⁹ be-cāh-ı seyyidü'l-enām ma'cemi-i ahyā 'ihi ve'l-ihvān.

19 Cemāziye'l-āhir 1326 Fi:19 C sene 1326

1

¹⁴⁶ -yı kınvān-ı cinānda, B : - A.

¹⁴⁷ ve nāşir-i nūr-ı Hudā, B : - A.

¹⁴⁸ pîr-i dest-gîr tarafından, B : - A.

¹⁴⁹ Āmin yā müste'ān, B : - A.

[2b] Erzincān Mevlevî Şeyhi ‘Ulemā-yı Be-Nāmdan ve Şu‘arā-yı Zevi’l-İhtirāmdan Kemāhî El-Hāc İbrāhīm Hāḫḫı Efendinüñ Dīvān-ı Belāġat-‘Unvānlarıdır.¹⁵⁰

fî, Ğurre-i Muḫarrem M Sene 1322 ve fî, 6 Mart 1320 Sene

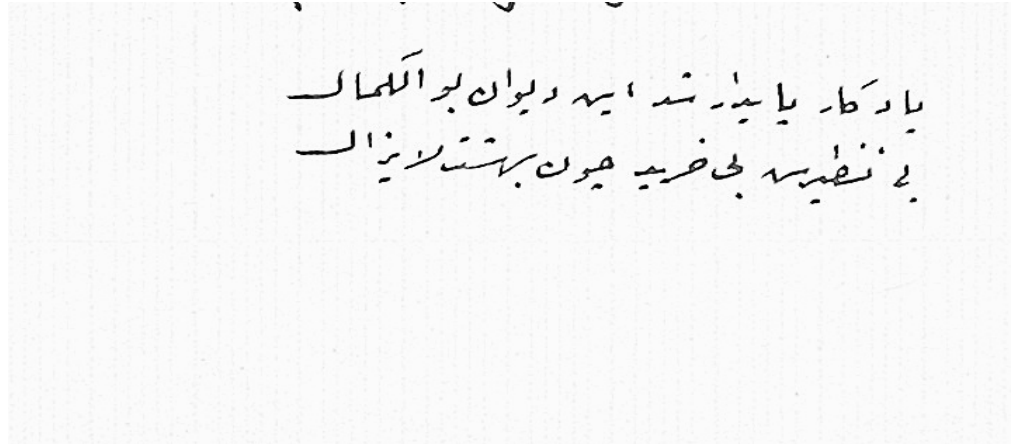
fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.--/ -.--/ -.--

1. Bu denî dünyā degüldür pāyidār
Diledüm dīvānum olsun yādigār
2. Kim alup oḫur ise dīvānumı
Ḳıl şefî‘ yā Rab şefā‘ at kānumı
3. Bende-i şermend ile her müslümān
Ḳullaruñ şaḫla ĩmānun yā Selām
4. Rūḫuma kim ki oḫursa fātihā
Bulsun ol dīdār-ı Hāḫdan rāyihā
5. Maḫrem-i Mollā-yı Rūmuñ Hāḫḫiyā
Yād idenler şād olur rüz-ı cezā

¹⁵⁰ Bu Dīvān-ı Belāġat-‘Unvān Ṭarīḫat-i ‘aliyye-i Mevlevîye şāḫu’l-kirām u ‘ulemā-yı feḫāmetden el-yevm Erzincān Mevlevîḫānesi’nde mesned-nişin-i meşīḫat bulunan Kemāhî ebu’l-Kemāl eş-Şeyḫ İbrāhīm Hāḫḫı Efendinüñ pür-hünerleri olup bu kitāb ‘ibret-nişābıyla ‘umūm-iḫvān dīn-i intifa‘ idecekleri bedīhi olmaġla nezdinde birer ‘aded bulunanlara şu ebyāt-ı sa‘ādet-i āyanla du‘ā buyurduḫları mūcib-i mūbāhatdendür. B.

2*

3

[3a]

Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

Dibāce-i Dīvān-ı Miftaḥu'l-Ma'ārif Fī-Nu'ūtü'l-^cAvārif¹⁵¹

* Taḫrīz-i Fārisī, B : – A.

¹⁵¹ Dibāce-i Dīvān-Ebu'l-Kemāl Kemāhī, B.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

... رِيَاءُهُ دِيْوَانَهُ نَفَاحُ الْمَطَارِفِ ...
... فِي نَفْوَاتِ الصَّوَارِفِ ...

بِاسْمِكَ الْوَكِي سَلَامٌ اَخْرَجْتَ مِنْهُمُ الْعَطَا
رَبِّ دَيْشٍ بَدْرٍ مَارِي عِيْدَ الْوَرَا
عَاداً يَا رَبِّ عَلَيَّ نَعَامُ اَنْوَاعِ الْعِلْمِ
سَأَلْتُ رَدَّتْ دِيْوَانَا بِهٖ اَجْوِ الرِّضَا
صَلِّ يَا رَبِّ وَسَلِّمْ عَدَا اَوْلَاكَ الَّتِي
اَهْتَوَتْ جَنَانِكَ بِصُحْبِ عَلِيٍّ بِهٖ الدَّجَا
اِحْمِ اللّٰهَمَّ لِي بِجَاهِهِمْ يَوْمَ الَّذِي
اَجْمَعُ فِيهِ اَبْنَاءَ سَائِرِ اَصْنَافِ الْخَطَا
رَاعِفْ عَمَّا اَبَانَا وَرَبَانَا وَالْاَسْرَا
بِئْسَ نَجْوَى الْاَعْيَانِ فِي الدُّنْيَا خَالُوْنَ سَمَا
لَوْ تَقَدَّرَ لِي بِأَنْتُمْ اَنْتَبْتُ سَاهِباً
اَوْ بِاِعْقَالِ الْعَدَا بِمَا لَكَ يَوْمَ الْحِجْرَا
وَاحْمِ اللّٰهَمَّ وَاحْفَظْ عَمَّا زِيَا عِبِ الْحَمِي
تَانِي الْاَوْثِنِي عَمَّا اِيْدِي الْاَعْدَا وَالْوَا

[3b]

فَسْ لَسَا رِيَاءُهُ دِيْوَانَهُ
عَمَّا نَحْنُ دِيْفُ نَجَا فَا نَسَا فِي يَوْمِ الْفِضَا

4

4

İbtidâ-yı Dîvân-ı Der-‘ Aşk-ı Hâkîki Be-Ĥarfü’l-Elif¹⁵²

... ابتداء ديوانه وعشوه حقيقى بحرف اولف ...

قد اشاع الصفة للشانه اسرار اللقا
 لا يفوز منه بلوهم الى يوم الجزا
 اسكوا يا صفة الشانه فى الكلام
 لا يلبس الحب الا منه هو كره الوفا
 لا حقيقى حبكم الوجدى لا يزال
 سرمدانه الجمال والنوال والبقا
 واخذوا يا صفة المحبوب مرات البصر
 منه مرير السود عيونى مثل افعال النسا
 انما شبه شيخ ياره كل اللام
 مراك البلاده طرا بنى لهن الونيد
 فاعلى اللهم منه يفضى بها منه مسجيه
 واعف عنهم وانبتهم قبل ايام الفضا

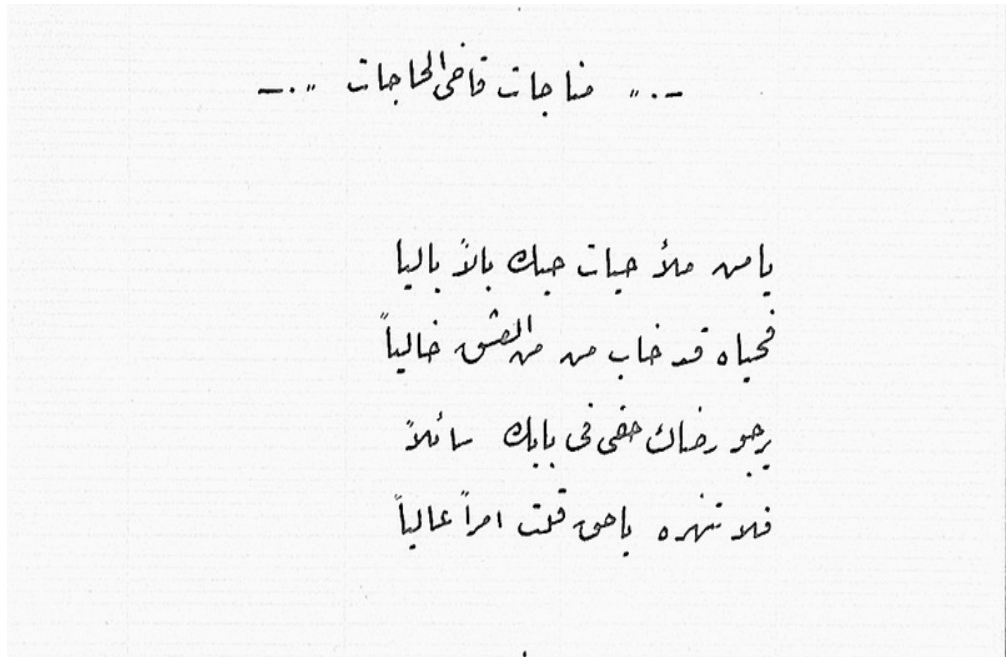
[4a]

قد افاعده العهر منهم يفضى هم فى الحضر
 جانب الدنيا الدنيا عابدا خط الهوا
 اجعل اللهم ابراهيمك من تلك الفضا
 حامى الاسلام والدينه فالوجه السما

¹⁵² İbtidâ-yı Dîvân-ı Be Ĥarfü’l-Elif, B.

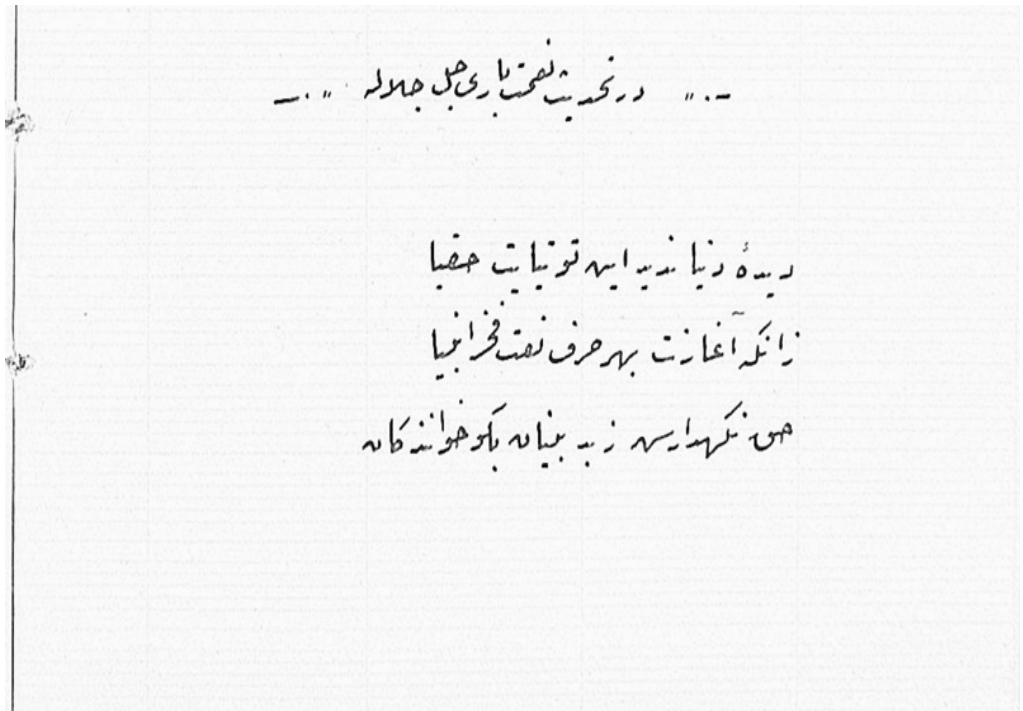
5*

Münâcât-ı Kâdî'l-Hâcât

6

Der-Taḥdīṣ-i Ni‘metü'l-Bārī Celle Celālehū

[4b]

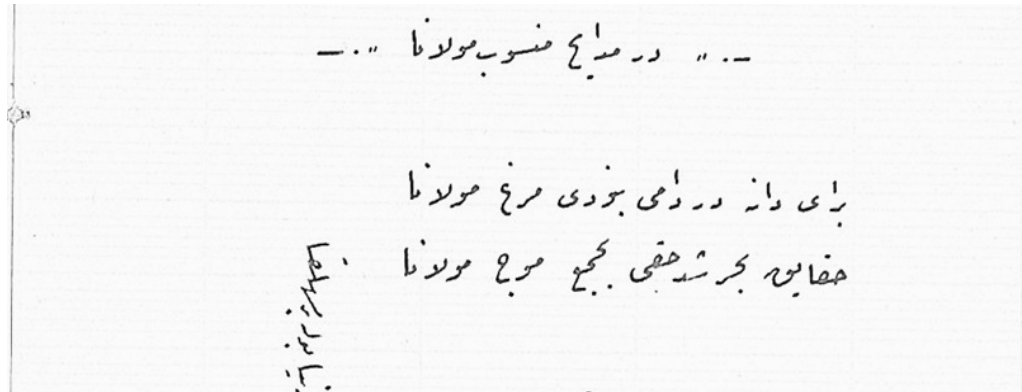
۴
 کوه تنجینه تخم هوا در بانه ما
 ۵
 محمدی عهد ساری عهد خونم ای پروردگار
 زانکه بزبان فیوضه پیریزی فرود ما
 کاشف نوبه قلم شیطانی شیرینه زبانه
 جبین باغ بلاغت بودی شک پیر ما
 سالک همه یاسیانی شد در رطاه او
 لاجرم محرم سرای کبریا شد پیر ما
 بانه از زبانه کلام نیست بود جانه در جلوه
 حضرت منوی فضا - رهبر هر راه ما
 در دریای دلا آوری غواص عشق
 چای چشم سائده در حال دریای ما
 فاسه مکه خاموسه باسه از زانهای کبریا
 زانکه عهد میشود خواننده را اسرا - ما
 لهنجینه فرموده من باشاه ما راغ البهر
 بی طس و طه مثبت دعوی ما
 وعده اسرار امانت ادانگه یا ال
 در شب سرنزک کور در دم آخر ما نخواستیم ما

[5a]

۵
 مضا خدمت کنی باشه نعت مطلقا
 دستگیر باشد بهلا شک با تو او روز جزا

7*

Der-Medāyih-i Mensüb-ı Mevlānā

8

Na‘t-ı Teḥceccī-i İcmālī

1. (elif) İmāmü’l enbiyāsuñ ey Rasūl-i Kibriyā
(be) Belī ḳavl-i elestde eyledüler iḳtidā
2. (te) Tilāvet eyleyenler muşḫaf-ı ḫüsnüñ didü
(se) Şenānda görmedi dünyā bula bir meh-liḳā
3. (cīm) Cemālūñ şem‘ asunda devr iden pervāneler
(ḫa) Ḥarāret ile yanup buldı ḫayat lā-fenā
4. (ḫı) Ḥasāret görmez aşla kim ki itse ḫilleti
(dal) Diyānetde metānetle saña yā Muştafā
5. (zel) Zelīl olmaz ebed ḫayru’l-ümem bu ümmetüñ
(rı) Risālet-i kişver-şāḫı çü sensüñ pişvā
6. (ze) Zebāniye elünden ḳurtaran sen ümmeti
[5b]¹⁵³ (sin) Sefer-i ulu ḫacme sevḳ olurken eşḳiya
7. (şın) Şefī‘ ul-müznibīnsüñ hem daḫi şehd-i şifā
(şad) Şaḫīḫ ḳıldı senüñle cümle bīmārı Ḥudā

* – B.

¹⁵³A’da bu varakta sayfa kenarında bu ek bulunmaktadır:Nüşa, (kef)Kemālāt ma‘denisüñ ḳādim-i‘arş-ı ‘alā.

8. (ḍaḍ) Ḍalālet üzre olmaz kim ki itse iktidā
(tı) Ṭariḳuñ mūvaṣṣıl-Ḥaḳdur senüñ yoḳdur riyā
9. (zı) Zāmā'et bilmez aşla nūş iden ḥubbuñ senüñ
(ayın) 'İnāyet menba' muḥtāc saña bāy u gedā
10. (ğayın) Ğanī kıldu seni şu şerḥ-i şadruñ ḥükmüñü
(fe) Faḳirlikle faḥāret itmeḡe olduñ sezā
11. (ḳaf) Ḳanā' atle maḥz olıcaḳ hep sīm ü zer¹⁵⁴
(kef) Kemālāt iktisab itdü cemālūñden verā¹⁵⁵
12. (lam) Liḳānı işütenler oldılar mestāneler
(mim) Maḥabbet şerbetüñi içtiler şubḥ u mesā
13. (nun) Nemā' buldı semā- arz eylediler çoḳ şadā
(vav) Vücūda geldigüñden belki sidru'l-munteḥā
- [6a] 14. (he) Hidāyet buldı hedyüñle ḳamu ehl-i yemīn
(lāmelif) Lā ile nefy-nübüvvet eyleyen oldu cüdā
15. (ye) Yedüñden nūş idüp 'aşḳ bādesüñ mest ü müdām
Mādīḥüñ Ḥaḳḳı Kemāḥī tadum vaşl-ı liḳā

9

Der-Na' t-1 Bî-Noḳta

fā' ilātün- fā' ilātün- fā' ilātün- fā' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Aḥmed ü Maḥmūd u Muḥammedür meh ü miḥr-semā
Server-i serdār-ı 'ālem O dur rehm-i lā-merā
2. El meded ey merd-i kāmīl vālid-i küllü'l-kemāl
Kim görürse kām alur olur 'ālemdār-ı semā
3. 'Ar 'ar-ı 'akkā degül dola müsavī kām-kār
Ey 'arus-ı mülk-i 'ālemdür demegil der-devā

¹⁵⁴ Ḳanā' at kühüñüñ simurḡu sensüñ lā-cerem, B.

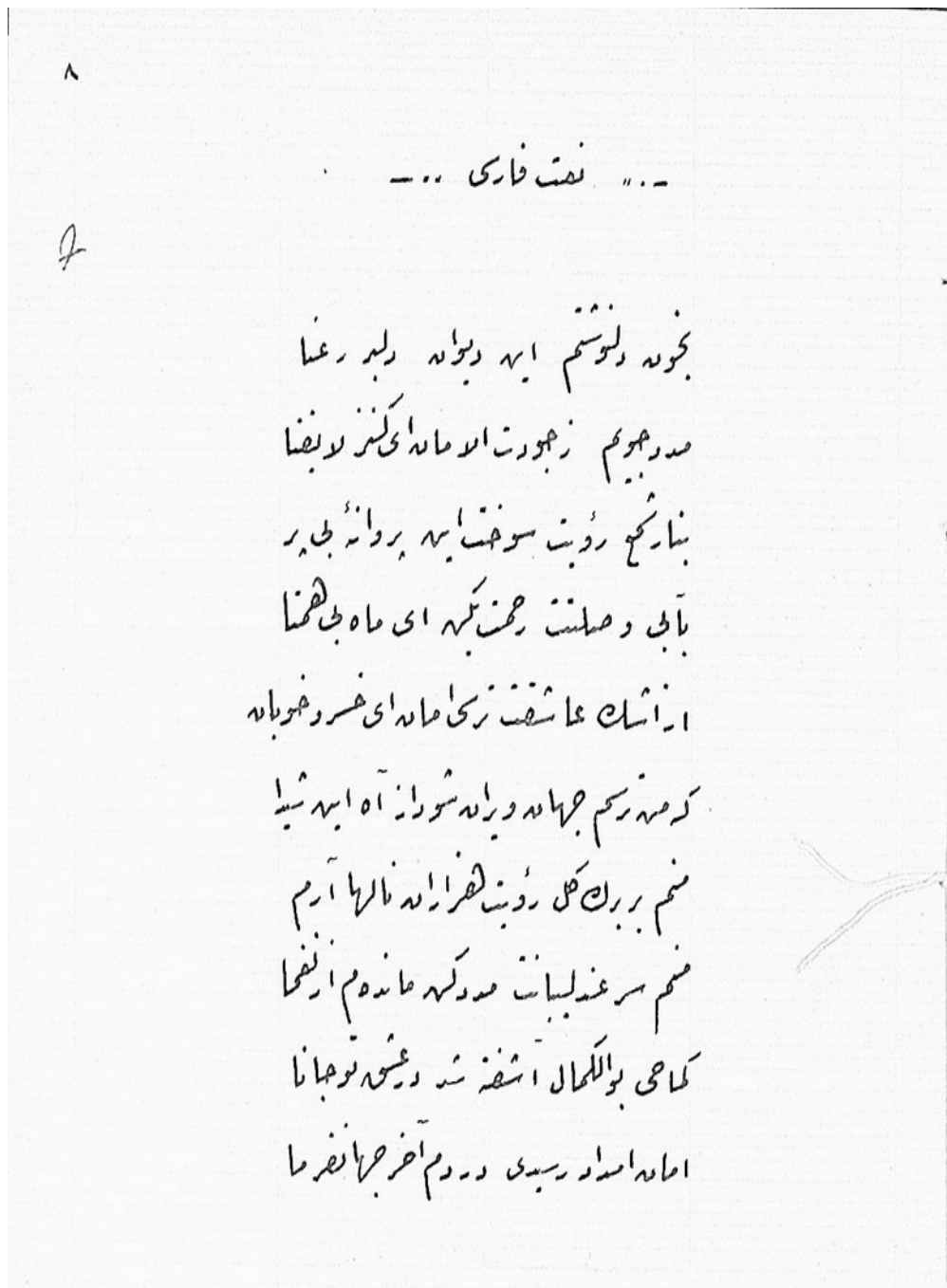
¹⁵⁵ Kemālāt ma' denisüñ ḳādim-i' arş-ı 'alā, B.

4. Mālik-i mülk-i mekarım umarım âlem-merām
Ey imām-ı her dü-‘ âlem el-Kerem dir her gedā
5. Ḥad-ṣadā-ārid Kemāhī dir me‘ aṣī el-meded
Der-dü-‘ âlem ey dil-ārā al elem olam rehā

[6b]

10

Na‘t-ı Fārisī

11

Na‘t-1 Diger

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Hādī-i rāh-ı hidāyetdür Muḥammed Muştafā
Reh-ber-i nehc-i ‘ adāletdür Muḥammed Muştafā
- [7a] 2. Hem meh-i burc-ı melāḥat-serverü her dü cihān
Kā’inātuñ kāmkarıdur Muḥammed Muştafā
3. Bu denī dehre anuñ gelmekligi da‘vet için
Kirdgāruñ yādigārıdur Muḥammed Muştafā
4. Hāki-pāyuñ tūtiyā-yı ‘ ayn-ı ‘ arş oldı senüñ
Ey ‘ale’l-‘arşi istivā sırr-ı Muḥammed Muştafā
5. Nice dil-berle diyārum terk edüp geldim saña
Cānumı yaqdı senüñ şevküñ Muḥammed Muştafā
6. Şemşir-şirin-i Hāksuñ bekle her yerde bizi
Ey cünūd-ı dü cihān şāhı Muḥammed Muştafā
7. Sākin-i gülşen-serā-yı saltanat bulsun sürür
Ol mu‘in şer‘e sezā şeyde Muḥammed Muştafā
8. Zübde-i Hākāniyān ‘ Abdü’l-ḥamīd-i şāniyi
Et ricā kılsun Hudā muḥyi’l-milel yā Muştafā
9. Ol hicaz ‘ izzet-tırāzda kabrimi kaz el-emān
Āteş-i ‘aşkuñla yanmışam yā Muḥammed Muştafā
- [7b] 10. Hākkı ‘aşka düşdü ḥaste bir ṭabībden yok devā
Zehr-i hicre vir devālar yā Muḥammed Muştafā

12

Na' t-1 Diger

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Kün-fekānuñ kāmurānu sensūñ ey şems-i Hudā
Tal' atuñla oldu rüşen zulumet-i küfr ü recā
2. Huṭbe-i levlāk ile Haḫ kıldı zātuña ḫiṭāb
Ey Rasūl-i Kibriyā vey mazḫar sümme istivā
3. Taḫtgāh-ı sedrde ḫādüm saña rūḫu'l-emīn
Olıcaḫ kimdür nazīrūñ ey imāmü'l-enbiyā
4. Gülşen-i 'ālemde gördüm bir nice envā' -ı gül
Beñzemez lākin birisi verd-i ruḫsār-ı şafā
5. Bī-miṣl bir hüsne māliksūñ ki ey şāḫib-cemāl
Dü cihān ḫalkı içinde bulamam tev'em saña
6. Ṭal' at-ı āfāḫı ṭutan bedr-i tām budur deyü
Māh-ı nev-res baḫarak ḫayrān olur her cān saña
7. Menba' -ı mā' -ı mekārīm-i ḫayāt sen olduḡuñ
Bilelü oldı niḫān āb-ı ḫayāt-ı pür-ḫayā
- [8a] 8. Çār-dīvār serāy-ı dīn olan ol çār-ı yār
İçdüler senden ḫayāt-ı şānları oldı beḫā
9. Ma' den-i şıdḫ u 'adālet menba' -ı ḫilm u seḫā
Oldular Bū-Bekr 'Ömr 'Osman 'Aliyyü'l-murṭazā
10. Āl-i aşḫāb-ı tevābī' den ola ḫoşnūd Hudā
Haḫkıyı Haḫḫa irişdirür reh-ber-i rāh Hudā
11. Çünkü ol şem' i şerī' at fitilūñ kıldı ziyā
Çünkü işāl itdü onlar sırr-ı şer' -i Muştafā

13

Na‘t-1 Diger¹⁵⁶

1. Eman ey şāh-ı cihān dād-ı dehān sırr-ı denā
Meded ey nūn u *ķalem*¹⁵⁷ ķān u kerem *ve'n-necm-ķevā*¹⁵⁸
2. Eman ey faħr-ı enām ruħ-ı revān genc-ı niħān
Meded ey mażħar-ı ve‘ Ő-Ősems ü đuhā kenz-ı Hūdā
3. Eman ey ħayru‘l-ħızāl ķān-ı kemāl baħr-ı zehār
Meded ey āyine-ı ‘ibret-nümā sırr-ı Tāhā
4. Ey ŐĥinŐāh-ı risālet murĝ-ı kūh *ķün-fekān*¹⁵⁹
Al bizi taħt-ı cenāħa melce-ı bāy u gedā
- [8b] 5. Bu‘l beşer ‘İsā vü mā-beynehümā peyĝamberān
Zikr edüp ism-ı cemīlün oldılar dertden rehā
6. Diyecek cümle nebīler nefsi nefsi Őehsüvār
Şübhesüz vird-ı zebānuñ ümmeti vā-ümmetā
7. PüŐtibān olmazsañ ey faħr-ı cihān Nūħ-ı Neci
Kande bulurdu necātı ey Ĥabīb-ı Kibriyā
8. Őulb-ı İbrāħimde mevcūd olmasa māyeñ senün
Nār-ı nemrūd-ı ‘anūd ķande bulurdu inĥifā
9. Almasaydı nūr-ı veĥinden ziyā Yūsuf-Nebī
Ķande olurdu Őehm-ı Şöhret-Şi‘ār-ı meh-liķā
10. İbn-ı ‘İmrāna eĝer sen olmasayduñ reh-nümā
Ķande bulurdu Kelīmullah ‘aceb ĥūr-ı Őinā
11. İbn-ı Meryem menfaħ-ı dem añmasa ismün senün
Ķande kılardı diri ol mürde-ı Őāħib-fenā
12. Bu Kemāħi bu‘l Kemāl kim ki Kemāħi vaşf ide
MaķŐad-ı Őāff-ı Őenā ĥānde ola rüz-ı cezā

¹⁵⁶ Na‘t-1 İstimdādī, B.

¹⁵⁷ “Nūn. Kaleme andoldun.”, Kur’an, Nun 24/1.

¹⁵⁸ “İnmekte olan yıldıza andolsun.”, Kur’an, Necm 53/1.

¹⁵⁹ “Ol, hemen oldu.”, Kur’an, Bakara 2/117, Âl-i İmran 3/47, 59, Meryem 19/35, Yasin 36/82.

14*

Na' t-1 Ra' nā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Bülbul-i nālānuñ oldum verd-i Raḥmān Muştafā
Ḥaste-i dil-besteñ oldum derde dermān Muştafā
2. Cebhe-zevāl-behçetüñ der-i şem' adan ' aşikān
Yanayum pervāne-i yer sözüñ oldum Muştafā
3. Düşmüşem zā' ib-i zenbe e'l-emān kırtar beni
Melce'-i her dü-cihān ḥālīk Muḥammed Muştafā
4. Mevleviyem çarḥ-veş devr eyledüm ' ālemleri
Uḥrā sen mebde'-i me'vāmeye geldim Muştafā
5. Ḥaḫḫı-ı nā-ḫaḫḫı pīrüm Celālū'd-dīn Rūmī
' Aşkıña dūr itme kapuñdan Muḥammed Muştafā

15

Der-Sitāyiş-i Dergāh-ı Mevlānā¹⁶⁰

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

- [9a]
1. Meşārīk-i şümüsü mürşidān dergāh-ı Mevlāna
Muḫāf-ı ' aşikāndur dü cihān dergāh-ı Mevlāna
 2. Semāvāt ehlüñü iḥrāk ider gülbang-ı tevḫīdi
Mürīde pür-penāh feyz-iktināh dergāh-ı Mevlāna
 3. Turāb-ı türbesidür tütüyā-yı dīde-i ' ālem
Şebīh-ravzā-yı faḫrī-i cihān dergāh-ı Mevlāna
 4. Medār-ı iftiḫārum intiḫāb-ı cümle pīrāndur
Kitāb-ı Meşneviyle āyin-i dergāh-ı Mevlāna
 5. Denülse ḫarm-ı Konya sākin-i Kınvan-ı cennetdür
Sezādur zīrā anda ravza-i dergāh-ı Mevlāna

* – A.

¹⁶⁰ Der-Sitāyiş-i Dergāh-ı Vālā-yı Mevlānā, B.

6. Miyān-ı evliyāda cālīsī evreng-i ‘aşk olmuş
Celālū’d-dīn Rūmīyi fikr ideñ dergāh-ı Mevlāna
7. Şarārup şolsun müzenneb mürīdi dār-ı dünyāda
Melāz-ı melce-i dāru’l-eman dergāh-ı Mevlāna
8. Bir aḥḳār bendesüni nīm-nigahla şāh ider el-Ḥaḳ
Olur ise dest-i bestedür dergāh-ı Mevlāna
9. Kemāḥī der ki feyz-ıktināha ilticā eyle
Kerem-baḥşā-yı mücrimdür der-i dergāh-ı Mevlāna

16.*

Berāy-ı İntisāb Ḥazret-i Mevlāna

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün
.---/ .---/ .--

1. Berāy-ı intisāb-ı şāh-ı vālā
Der-i bālāya geldüm dime lā lā
2. Cenābuñdan meded-cüyem dil-ārā
Bütün pīr-i pīransuñ faḥl u dānā
3. Mecāzī-‘aşk yürüdü belde belde
Nefes çekdü dü-çeşm u cāna perde
4. Emān ḳaldım bi-çāre arreh yerde
Meded ḳoyma delīl ol ḡaflet ilde
5. Besān-ı Şems-i Tebrizī-i āḡāh
Ḳabul it bende-i şermende-i şāh
6. Degül mi gülşen-i ‘uşşāḳ bu dergāh
Bu murḡ-ı cān ḳanatsuz düşdi nā-gāh
7. Emān raḥm eyle ey naḥl-i nihālüm
Görenler ḥayrete ḥaldı bu ḥālüm
8. Daha yalvarmaya yoḳdur mecālüm
Sezā ḳıl Ḥaḳḳıyı Ḥaḳḳa a cānum

* - A.

9. Kemāhī bu'l-Kemāl kim ki Kemāhī
Sehm u şaff eylesün 'ālicāhī
10. Merāmı medh̄le giysün külāhı
Ki 'afv ola anuñ cümle günāhı

17

Nağme¹⁶¹

müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün
--./ --./ --./ --.-

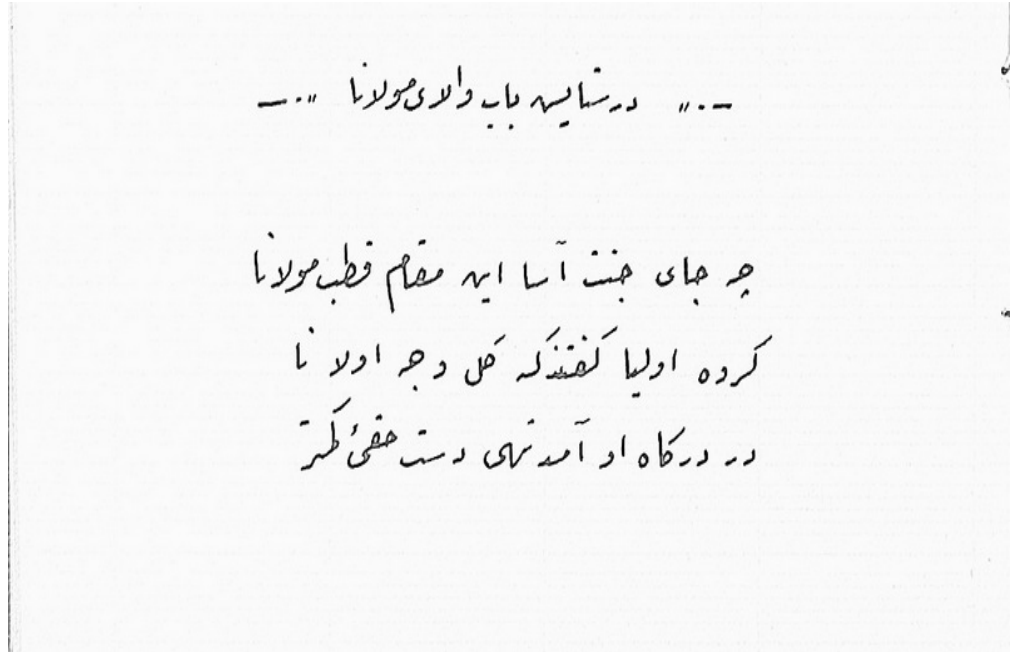
- [9b] 1. Yandum firāķun nārūna her görenler ağlar baña
Sīne-suzān-ı 'āşıkum pervāneler ağlar baña
2. Şīrīn ü Ferhād ile Kays görse hālüm hayrān olur
Ben bülbül-i bī-şehirem sünbül ü gül ağlar baña
3. Mevlāna nāyi gibiyüm inler yüregüm dem-be-dem
Olur bī-hoş her işüden cümle cihān ağlar baña
4. Mazhār-ı nūr fevķ-i nūr olma figāndan bī-ħuzūr
Oldu vücūdum mişl-i tūr cümle cibāl ağlar baña
5. Hakkı ħarīm-i hayretüm 'uşşāķa cāy-ı 'ibretüm
Ser-mest-i cām-ı ħasretüm peymāneler ağlar baña

18*

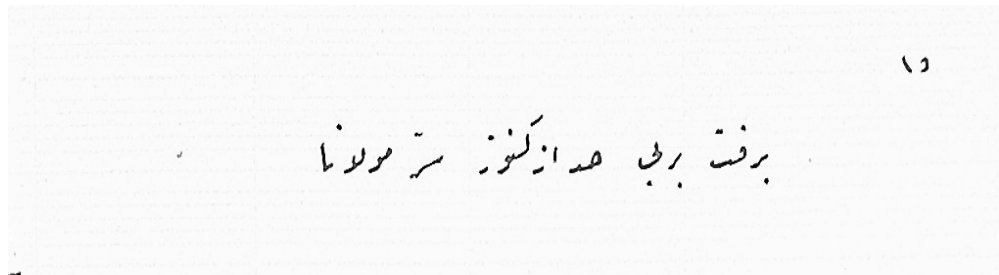
Der-Sitāyiş-i Bāb-ı Vālā-yı Mevlānā

¹⁶¹ Nevħa, B.

* – B.

[10a]

19

Der-Sitāyiş-i Nāy-ı Mevlānā-yı Dānā

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Şemāḥ-ı 'āşikāna nef(ḥ)ḥ-i şürdur nāy-ı Mevlāna
İşit esrār-ı esrādur şadā-yı nāy-ı Mevlāna
2. O zāt-ı şîr-şifāt 'İsā vü İsrāfîl ḥişâl olmuş
İder ihyā-yı mevtâ baḫ nidā-yı nāy-ı Mevlāna
3. Simurğ kâf-ı kudret âyine mir'ât-ı 'ibretdür
Bütün merçâyâ merhemdür dem-i vâlâ-yı Mevlāna
4. Cüneyd ü Bâyezîd olmaz nazîri gayrı mümkün mü
Buyurmuş Şems ü Şadre'd-dîn şenâ-yı nāy-ı Mevlāna

5. Şeb-i mî^ç rācda midḥat ḥ^ānı olmuş Ḥaḳḳiyā muḥtar
Kim itmez cānunu cāna fedā-yı nāy-ı Mevlāna

20

Berāy-ı İstimdādar-Ḥazret-i Mevlāna

- [10b]
1. Sensūn saḳīler¹⁶² şāhı yā ḥazret-i Mevlāna
‘ Āşıklar şahrāhı yā ḥazret-i Mevlāna
 2. Sen bir şiddik -zadesūn dūnyādan azādesūn
‘ Uşşāka ‘ aşk-dādesūn yā ḥazret-i Mevlāna
 3. Kim ki itse istimdād şübhesüz olur dil-şād
Dise erişür imdād yā ḥazret-i Mevlāna
 4. Ğam-leşkeri ey şehzād mülkümü itdü ber-bād
Luṭfuñla eyle āzād yā ḥazret-i Mevlāna
 5. Sen bir cāh-ı refiksūn ḥalka Ḥaḳdan rahmetsūn
Bir pīr-i pūr himmetsūn yā ḥazret-i Mevlāna
 6. Şems-i Tebrīzi ḳurbān oldu ey kān-ı ‘ irfān
Meşnevī medḥūn bürhān yā ḥazret-i Mevlāna
 7. Ḳurtar beni ey şāhum dest-gīr-i penāhum
Dāru’l-emān dergāhuñ yā ḥazret-i Mevlāna
 8. Kesdi yolumu düzdān nefsiyle dīv u şeytan
Her dem derüm el-emān yā ḥazret-i Mevlāna
 9. Dūnyā vü ‘ uḳbāda cān ḳoyma Ḥaḳḳıyı pinḥān
Hem bī-cümle muḥibbān yā ḥazret-i Mevlāna
 10. Ḥaḳḳıyı Ḥaḳḳa işāl eyle ey şāhib-kemāl
Görmesün ḳayd-ı i’lāl yā ḥazret-i Mevlāna
 11. Murtażādan nisbetūn çok ‘ acāyib kisvetūn
Pek büyüktür ḥürmetūn yā ḥazret-i Mevlāna

¹⁶² ārifler, B.

[11a] 21
Münâcât-ı Kâdî'l-Hâcât

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün
.---/ .-- -/ .---/ .---

1. Ğarîk-i yemm-i 'ıŷyānum ħalāŷ it Ĥālîk-ı dānā
Bağışla bā' is-i ħalka günāhum püŷt hem dü-bālā
2. Okudup ħ'āce-i 'ātiķi bizlere ħarfi
Anuñ çün mecbur olmuş mübtedīler idġam-ı 'lā lā
3. Ĥudāya ħāngāh-ı 'aşka ħurbān eyledüm cānı
Medārisde nefāyīs-i 'ulūm-ı ba' de'l-Kemālā
4. Bizi beklet meded Mollā-yı Rūma iki 'ālemde
Müşīr-i leŷker-i āŷka ulaŷdur nālîŷ-i bālā
5. Mübārek Mekke-i Yetribde beyt-i ravza-yı pāķi
Ziyāret etmiŷiken mübtelāyum zenbe ben hālā
6. Bütün geŷt ü güzār itdüm cihāmı bulmadum dermān
Dönüp geldüm bu bāb-züll-i 'aġāya dime ħiç lā lā
7. Eġer küh-ı günāhum gölge itse yevm-i maĥŷerde
Güneŷ görmez Ĥalāyîk el-meded Ğaffar u Ŗettāra
8. Muĥit-i maġfirete ama nisbet eyledüm cürmü
Olamaz ħatre-i ħalbur Kemāĥî kibr-i iclāla

[11b] 22
Boġaz Dolmasından Bir Günde Vefatları Vuķu' Bulan Maĥdūmları
Ĥaĥķında Söylenmiŷdür.¹⁶³

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Nāy-ı na' yīn naġmesü feryād eyle vā-ĥasretā
Söylenüp kıldı cihāmı kāffeten ĥayret-fezā
2. Ey ecel-peymānesüñi nūŷ iden maĥdumlarum
Mevtiñüz kıldı bugün ŷehr-i Kemāĥî Kerbelā

¹⁶³ Boġaz Dolmasından Bir Günde Vefatları Vuķu' Bulan İki Maĥdūmları Ĥaĥķında Söylenmiŷtir., B.

3. İrişünce irca^ç i oldu bu çifte kızular
Fahr u nūr-ı Feḥmi de azm-i behişt lā-fenā
4. Eyleyem riḥ-ı şabāveş-iḥyā maḥzūn dillerü
Diñlesün ehl-i muşībet güfte-i ḥayru'l-verā
5. Yüz mücāhidden mufaḍḍaldur buyurmuş Muştafā
Bir saḳāṭa taḳdīm-fikr et fevkūni ^ç ammü'l-veyā
6. Ger iki evlādı olsa bir kisk-i ḳable'l-bülüğ
Ol sebeble cennete ithāl eyler Rabb-i-^ç alā
7. Şabr u ḥamd iden muşībet ehlüne Rabbü'l-enām
Bir serāy inşā buyurmuş görmemiş ^ç aynü'l-verā
- [12a] 8. İsmüni beytü'l-ḥamd ḳoyun buyurmuş zül-celāl
Ol serāy-sükkānı zīrā ḥamd ile oldı sezā
9. Āyet-i *Nefāh-i Temr* sırrunı izḥār eyleyüp
Mevt-i evlāddur buyurmuş şāfi^ç -i muḳtedā
10. Şābirin zümresüne beşir ḥıṭāb ile Ḥudā
Baḳ ne raḥmet ü hidāyet va ^ç ad ider Rabb-^ç alā
11. Ḥün-ı dil-şāḳ-ı cigerle yaz bu mātem-nāmeyü
Oḳuyan ḡam-nāḳ ola hep dāḫil-i dāru'r-rizā
12. Şehr-i şevvāl pür-nevālde dāḫil-i dāru'l-cinān
Oldular bir leyle-i cumāda miḥmān-ı Ḥudā
13. Yek hezār se şad ü dü çār-ı dā^ç i dāru's-selām
Eylenüp itdü buları sākin-i gülşen-serā
14. Ḥaḳḳiyā dü-dest ile dergāh-ı ḥaḳḳa ḳıl du^ç ā
Lā-cerem ḳarşu gelür bu sāḳiler rüz-ı cezā

23

Der-Taḥdīş-i Ni‘ met-i Bārī

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

- [12b]
1. Öyle bir ‘ anķā-ḥışālüm ki mişāl olmaz baña
 Külle-i Kāf-ı kanā‘ at üzre kār olmaz baña
 2. Bir muḥīt-i baḥr-ı ‘ aşkum ki kenārum meh-liķā
 Cālisāne luṭf idüp eyler faķīr-i pür-ġınā
 3. Naķd-i vaķt-i kışd idüp cāhīle server bilmezem
 Mā’ il-i maḥbūb-ı ‘ aşkım ‘ ayb u ‘ ār olmaz baña
 4. Dürr-i yeķtā dökmede dīvāne dilüm dil-rübā
 Şübhesüz deryā-yı diġer aşla denk olmaz baña
 5. Tūr-ı tende bir tecellī nūr itdü iştiġāl
 İbn-i ‘ İmrān revān buldu bunuñla infi‘ āl
 6. Fātih-i Mışr-ı melāḥat hem belāġat bu’ l Kemāl
 Cālis-i evreng-i eş‘ ārum nazīr olmaz baña
 7. Bir semender meşrebüm yakmaz beni nār-ı ciḥān
 Āteş-i ‘ aşkum bıraķtı duzāḥa ḥavf u fiġān
 8. Nār-ı hicrān-ı ḥabībāndur beni yaķtı niḥān
 Nār-ı Nemrūd-ı ‘ anūddan ḥavf-ı ḥām olmaz baña
 9. Maḥv olur bārī yolunda ‘ ārif-i remz-i ciḥān
 Serde ki sevdām bütün ġilmān olmuş rehn-i tām
 10. Defterümde duḥter olmaz gerçi bi-ḥaddür ġulām
 Amma Erzincāni gibi aşlā yār olmaz baña
 11. Şehir-i şavķıyla pervāz eyledim fevķa’s-semā
 Sāye-i Mollā-yı Rūmda sābıķam bāz ü hümā
 12. Bāde-i vaḥdetle sekrān olmuşum bilmem sivā
 Ḥaķķiyā ķavl-i ene’ l-Ḥaķķ şeyn u şom olmaz baña
- [13a]

24

Der-Devâ' -y1 Medīne-i Münevvere¹⁶⁴

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Elvedâ' itmek diler züvvâr saña ey dil-rübâ¹⁶⁵
Dīde -i hūn-rīzeler eyler Medīnen Kerbelâ
2. Nâr-ı hicrānuñ dile dūzaḥ imiş ey dü-dīdem
Ġayrı nâre baḳmasun Ḥaḳḳ ' aşıkānuñ meh-likâ
3. Ey ḥabīb meḥ-cebīnem kūy-ı cānandan cüdâ
Kim olursa nây gibi feryād ider vâ-fırḳata
4. Āsumân-ı dil seḫâb-ı ḡamla mestürü'l-maḫâr
Ra' d-ı fırḳatle ider eşküm tūfân ey pür-vefâ
- [13b] 5. Bir daha görmez ise ger murḡ-ı cān bu ravzañı
Ḳabr içinde ḥaşre dek ider fiḡân vâ-ḥasretâ
6. İsterem ḥâk-ı ' ıtır nâkünde ḳabrüm ḳazıla
İstegel Ḥaḳḳdan bunu ey ḳādīm-i ' arş-ı ' alâ
7. Bir nefsi-dīdâr için züvvâr ider biñ cān fedâ
Ey burc-ı melâḫat-i kevkeb-i revnâḳ-fezâ
8. Dildedür arzū ḳo ḥâk olsun bu yolda cān (ü) ten
Nice eyyāmdur esīr-i iştiyâḳum Muştafâ
9. Ser-be-ser züvvâr-ı fedâ bu ravzatü'l- ' ibrete
Rüz-ı maḫşerde şef' i ol melce-i bāy (vü) gedâ
10. ' Iyd u vaşluñ rûḫ-ı İsmâil İbrâḫim alup
Geldi dergāhuña ey şâh-ı cihân etsün fedâ
11. Bu Kemâḫi bu'l Kemâl kim ki Kemâḫi vaşf ide
Maḳşad-ı medḫ-i ḳalille mazḫar-ı luḫf (u) ' aḫâ

¹⁶⁴ Berây-ı Vedâ' -Medīne-i Münevvere, B.¹⁶⁵ meh-likâ, B.

25

Der-Tefsîr-i 'Aşk

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-./ -./ -./ -./

1. Sûre-i esrâr-ı 'aşkı eyledüm tefsîr saña
Diñle inşâf ile lev m itme beni ey mehlikâ
2. Menba' -ı mâ' -ı muhâbbetle hayât buldı cihân
Künt ü kenz esrârımı izhâr idüp Rabb-i 'alâ
- [14a] 3. 'Aşka 'aşktan müştâk olmuş didü fahrü'l-'âşıkın
Ya' ni şarmaşık nebâtı halka bir 'ibret-nümâ
4. Tâ zuhûruñda şarılup çar-cihet enbâtuña
O meyânda zâhr ider maşşudunu o bi-hayâ
5. Nâ-bedîd olmaz esâsı o nebâtuñ tâ ebed
Yaqsalar biñ yıl remâd olsa biter ba' de'l-fenâ
6. Ger muhâbîb-i mecâziden tecennüb eylese
Bir bahârda olısardur vâsıl-ı evc-i semâ
7. Tâ ezel bir bâde-i bâkiyle ser-mest olmuşuz
Mevlevîler lev m işitmez ey leyyim-i bi-hayâ
8. Amma ğafletden hubbâl-i 'aşkla çık (ey) muşayyâ
Mışıra şâh ol sâye-i melâda sen Yûşuf-âsa

26.*

Merşiyeye-i Berây-ı Kerbelâ

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-./ -./ -./ -./

1. Hâme-i hûn-bâr haber vir mâcerâ-yı Kerbelâ
Noldı hâl u şâmı söyle hâmuş-ı âl-i 'abâ
Âteş-i âhuyla ihrâk eylesün Hâk mäsivâ
Eşk u çeşmiyle sevinsün turmasun nâr-ı lazâ
Dâhil-i dâru'l-gumûm oldı bütün seb' -i semâ
Nerde kaldı Muştâfâ Zehrâ 'Aliyyü'l-murtażâ

* - A.

2. Şıgmadı seb^ç -i semāya lā-cerem rūḥ-ı Rasūl
Şol zaman ki anun dökdü yere ibnü'l-tebevül
Terk idüp ravzā-i pāki eyledi ^ç arşu duḥūl
Bu adabla Kerbelāda şanki oldu nefḥ-i şūr
Dāḥil-i dāru'l-ġumūm oldu bütün seb^ç -i semā
Nerde aldı Muştafā Zehrā ^ç Aliyyü'l-murtażā
3. Her dü-leşker cenk için şol dem ki hep şaf baġladu
Tā şehāb-sürḥ-i semāda ġam tutup an aġladu
Ol Yezīd ibn-i ^ç Alīye tırmayup seyf zaġladu
Ḥaqqiyā kes sözlerü cümle ciğerler daġladu
Dāḥil-i dāru'l-ġumūm oldu bütün seb^ç -i semā
Nerde aldı Muştafā Zehrā ^ç Aliyyü'l-murtażā

27

[15a] Na^ç t-ı Şerīf Be Ḥarfı'l-Ba^çfā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Kā'inātuñ menşei'sün fi'l-Ḥaqqıka ey edīb
Gülşen-i bāġ-ı şefā^ç at içre sensün ^ç andelīb
2. Āfet-i küfrün devāsı yo iken ^ç ālemde hiç
Maḥz-ı luḡfuñdan Cenāb-ı Ḥaqq sizi ıldı ṭabīb
3. ^ç Andelībān-ı seher-veş-ġamla bī-dārum bugün
Āh u vāh dergāha geldüm şād ıl murġ-ı ġarīb
4. Ravza-i ḥayret-fezāñuz melce-i bī-çāre-ġān
Şānuna dinse sezādur *inneḥe'şey'u'l-çacīb*¹⁶⁶
5. Bu Kemāḥī bu'l Kemāl kim ki Kemāḥī medḥ ide
Zīra vaşfuñ ıldı ^ç āciz nice biñ faḥl-ı lebīb

¹⁶⁶ "..., bu acayip bir şey.", Kur'an, Kaaf 50/2.

28

Na‘t-1 Diger

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Ey cemil-i cism ü cān sensüñ ciḥān-ı āfitāb
Zulmet-i küfrü giderdüñ mazḥar-ı zıll-i şehāb
- [15b] 2. Kişver-i ḥāna şehinşāh yazdı ol kıl-k-i ḳazā
Nāmuñı döndü civāruñda ciḥān çün āsiyāb
3. Her melāḥat mektebidür gel dehān ḥikmet-niḥān
Vāḳıf-ı ser-i süveydā ḥāmil-i yüz dört kitāb¹⁶⁷
4. Se-ṭalāk viren ciḥāna sensüñ ey ‘ ismet-me’āb
Hem kebān-ı tāk-tecerrüd ref‘ iden cümle ḥicāb
5. On sekiz biñ ‘āleme mir‘āt-ı ‘ibretdür yüzüñ
Bilemez bu remzī illā keşf iden sırr-ı niḳāb
6. Teşne-dilānuñ seyrāb itmez ebed ser-sāḳiyān
Cümle enḥār-ı ciḥān luṭf it vişālūñden şarāb
7. Şol şarāb-ı sebīl ki vaşf ider Kur‘ān anı
Nisbet olunsa vişāle olamaz bir ḳatre āb
8. Bu Kemāḥī bu’l Kemāl kim ki Kemāḥī vaşf ide
‘Ālem-i ḡaybdan meḡer ta’līm ola ümmü’l-kitāb

29

Üçüncü Def‘a Ḥicāza Teveccühlerüñde İtmış Olduḳları Münācāt

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

.-./ .-./ .-./ .-.

1. Der-i dergāh(uñ)a geldim beni redd eyleme yā Rab
Bu beyt-i maḡfıret-baḡş(uñ)da ‘afv idüp cürmüm yā Rab
- [16a] 2. Giyen ihram olur maḥrem-serāy-ı sırr-ı beytullah
Cemāl-i cennet-ārāya canandan seyr ider yā Rab

¹⁶⁷ Suhuf kitaplar, Âdem peygambere 10, Şit peygambere 50, İdris peygambere 30, İbrahim peygambere 10, ve 4 büyük kitap.

3. Gelüp rüy-ı siyāhuñ sürse ‘ālem-Beyt-i Baḥāya
Olur pāk cürm u evzārdan baña maḥşuş degül yā Rab
4. Tavāf u sâ‘y idüp içse o zemzem-i zülāliden
Ḳalur mı anda hiç ‘ışyān ‘aceb bir zerrece yā Rab
5. Çıkınca hâcılar şāh-ı cibāl-i cennet-āsāya
Feleklerde melekler raḳs idüp lebbeyk ider yā Rab
6. İşidür ibtidā lebbeyk şadāsun dāḥil-i cennet
Dilerler ‘afv-ı ḥuccācı sa‘ādet-baḥş olur yā Rab
7. Gidenler şāh-ı Baḥāya nebī-i ‘ālem-ārāya
Reyyāhuñ-cennet-āsāya giden maḡfūr olur yā Rab
8. Ḳuluñ Ḥaḳkıyı çün murḡān reyyāhuñ ‘adne it iskān
İde dil-nāle vü efgān ilā yevmü’l-ḳiyām yā Rab

30

[17a] Na‘t-ı Şerīf Be-Ḥarfü’t-Ta’

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Ey şehinşāh-ı risālet kā‘id-i ceşş-i ḡuzāt
Zıll-ı seyfüñde ḥayāt buldu senüñ hep kā’ināt
2. Sen Ra‘ūf u hem Raḥımsüñ nefs ü şeyṭandan bizi
Ḳurtar ey şāh-ı şecā‘at vir meserret ḳāt ḳāt
3. Ey ḥabīb-i mehcebīnem tut elüm ḳurtar emān
Girmişem girdāb-ı zenbe-mürdeyüm gel vir ḥayāt
4. Bāzusiñ çıkdı ‘alāya şān-ı ‘uşşāḳuñ senüñ
İremez seḥm-i sebāṭuñ bunlara ey nūr-ı zāt
5. Ḳişver-i ḥüsnüñ emiri senüñ ey şāh-ı cihān
Ḥaḳḳınuñ nār-ı firaḳdan ḥıfzına yaz bir berat

31

Der-Şiṭāyiş-i Şerî'at

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün
 .---/ .---/ .--

1. Şehā şehd-i şifādur bu şerî'at
Devā derd-i mendāndur şerî'at
- [17b] 2. Şifā bahşende-i halkdan bu dermān
Derüne dāliyandur bu şerî'at
3. Kavālubda olan renc ü 'ināye
Hemān Loqmān hekimdür bu şerî'at
4. Bularuñ ğayriden umsañ devāya
Su' āl itdük 'imāddan sen tarīkat
5. İçinde müslümanlar çün semekdür
Muhiṭ-i pür mihenkdür bu şerî'at
6. Çıkanlar lā-cerem candan cüdādur
Devām it çıkma ez-baḥr-i şerî'at
7. Bulur tūfān ı tūğyāndan necātı
Nebīler felek nū-ḥāndur şerî'at
8. Kemāḥī bu'l-Kemāl Ḥaqqı Kemāḥī
Ne mümkün vaşf ide sırr-ı şerî'at

32

Şerḥ-i Sırr-ı Göñül

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün
 .---/ .---/ .--

- [18a] 1. Göñüldür ka' beyi kerrüb-ī kudret
Maḳār-ı mā' rifet miḥrāb-ı ḥikmet
2. Teveccüh eyledi Allāh u ekber
Bulam dirseñ iki 'ālemde rif'at
3. Serāy-ı yā ma' -Allah maḥzenidür
Ḳapusu şer' ü miftāḥ-ī tarīkat

4. Bu alz m-1 ul bda d rr-i yekt 
Hem n   aŐ-1 ud dur k n-1   iffet
5. G n ld r l -cerem nehru'l-ma   rif
Lis nlar z hiren m z b-1 ikmet
6. Kem l   kemliği g r n kel mda
AĞızdır p r-miğenk mir   t-1   ibret
7. Kem h  vaşfi m mk n m  Kem h 
ul b-1   aŐandur   arş-1   izzet

33*

[19a] Na t-1 Şerif Be-arf 'Ő-Şa'

f  il t n f  il t n f  il t n f  il n
-.-./ -.-./ -.-./ -.-

1.  lm 'l-esm ya  dem-i meh-lik  senden mir Ő
Cedd-i   l nuz aliyle illeti itd n ir Ő
2. Z mre-i   uly  olan ceşŞ-i n b vvet eriŐd 
N h-neci M s -kelime bi-iy Ő itd n iy Ő
3. Őerms r oldu cem l nden cin nda l le g l
Leyle-i mi  r cda c num bes deg l acı kir s
4. ıl kerem kesme ged -yı bi nev lardan n v l
 ltic  itd  der-i derg ha hep erkek in Ő
5. Gel yetiş imd duma k n-1 kerem ılma az n
aŐıyı aŐa iriŐd r s limen y  m steĐaŐ

* - B.

- [20a] 34*
Na‘t-1 Şerîf -Be-Ĥarfü’l-Cîm
- fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-
1. Çāk idüp seb‘ -i semāya bir gice iden ‘urüc
Şāh-ı māzāğa’l-başar itdük diye Ĥaĥķa vülüc
 2. Gösterüp bî-şek cemālün o dem *Allāhü’ş-şamed*¹⁶⁸
Bî-ĥuruf kıldı taĥiyyat der-*semā-zātu’l burüc*¹⁶⁹
 3. Bi-‘aded genc-i Ĥudādan o gice aldı tuĥaf
Zî-şeref teşrîf buyurduñ ümmeti şāhib-ĥuruc
 4. Baĥr-ı bî-pāyān-ı Ĥaĥķuñ sendedür lü’lü’-şadef
Bunlar bir bir çıkarur gāĥ Ġavvāşı gāĥ temevvüc
 5. Rūĥ-ı Ĥaĥķı yandu yārüm intizāruñ nārūna
Ġayrı nāre yaĥmasuñlar bekçi ol *yevmü’l-ĥurüc*¹⁷⁰

- [21a] 35**
Na‘t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’l-Ĥā’

- fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-
1. Şems-i şer‘ in tal‘ ātıyla oldu dünyā çün şabāĥ
Zulmet-i cehlüm giderdi didü aña rūĥ u rāĥ
 2. Nūĥ-nebî vāpuruna beñzer bu şer‘ in ey şerîf
Binmeyen tūfān-ı tuĥyānda bünyān noldı necāĥ
 3. Çün ‘āşā-yı Mūsādur şer‘ in senüñ ey ĥüb-rū
Ĥāb-gāĥuñda şafā it ĥāneye şaldı remāĥ
 4. Pîçe-i bîçāre biziz re’fetüne ittikā
Eyleyüp ĥapuña geldük al bizi zîr-i cenāĥ

* – B.

¹⁶⁸ “O, (Allah) sameddir.”, Kur’an, İhlas 112/2.

¹⁶⁹ “O, burclu semaya yemin olsun.”, Kur’an, Bürüc 85/1.

¹⁷⁰ “..., işte bu çıkış günüdür.”, Kur’an, Kaaf 50/42.

** – B.

5. Bu Kemāhī bu'l Kemāl kim ki Kemāhī iktināh
Eylesün şemşīr-i şer' in şerhini şāhib-semā

36

[22a] Na' t-1 Şerīf-Be-Ĥarfū'1-Ĥa'

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Şeh-per-i şefkatle maḥfūz etsün şāhib-i şimāh
' Āleme luṭf-ı Ĥudāsuñ bes degül ehl-i Kemāh
2. Çār-ı cūy-ı cennetüyle dinimiz ağacunu
Şu virüp semt-i semāya dek dayanmış bunca şāh
3. Çār-ı yār-ı bā-şafānuñ ḥürmetüne yā Rasūl
Ĥaḳḳıyı taht-ı cenāhda kıl nester(en) çün ferāh

37

[22b] Na' t-1 Şerīf Be-Ĥarfū'd-Dal

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Mıḳnaṭıs-ı 'āşıḳānsuñ yā Resūlallah meded
Melce'-i bī-çāre-gānsuñ yā Resūlallah meded
2. Şevḳ ile şem'-i cemālün ḳaşd iden pervāneyüm
Yanmadan oñ vir merāmum yā Resūlallah meded
3. Gül-' izār-ı bī-meşālüm bī-başar geldim saña
Tütüyā-yı nā-bünyānsuñ yā Resūlallah meded
4. İltifāt it bu ġarībe ey raḥīmler erḥamı
Rūz u şeb oldı maḳālīm yā Resūlallah meded
5. Kesb-i evzārda nazīrüm yoḳ ' aceb ḥālüm nola
Sen penāh-ı yāre geldüm yā Resūlallah meded
6. Bir çeḥār-şenbe gicesü şehrüne itdüm duḥūl
Açmamış gördüm güneş (men) yā Resūlallah meded

7. Hakkı aşka düşdü hasta bir tabibden yok devā
Zehr-i hicre vir devālar yā Resūlallah meded

38*

Na‘t-ı Şerif-i Bi’l-Lisān-ı Fārisi

... نعت شریف بله فارسی ...

[23a]

۴۴

مه صفایم در محراب ابروی محمد
 بی رده ز روم تا عید وصال محمد
 مه سرخ قاف قاب تو سینم
 با عشق آشیانه سازم در گوی محمد
 مه آه حاجتگاه طواف هفت اسواط
 آنگاه بینم در کعبه کبوی محمد
 مه آه جابجاء رسول الصالح
 بی آرم از روضه پاک محمد
 مه آه شاه رخخانه خوسه الحامه آرم
 در باغ بدعت مدوت محمد
 مه آه خواهم که خدا هر جای خط
 اندازد رساند از روح روانه محمد
 مه آه کما حق که بواللهم کونید
 برای افساسم از شیخ شریف محمد
 مه آه حقیقم که غریبم بحر هبیم
 از راه آرم در کعبه نماز محمد

* - B.

39*

İstişmām-1 Būy-1 Muhammed

« استشمام بوی محمد »
 در عزم راه حجاز بوی محمد آمد
 و از اشک آه و نیاز بوی محمد آمد
 رقم بسوی بستان در روم و عربستان
 از ازهار این عالم بوی محمد آمد
 دیدم زمرة حجاج شده ذوالانتهاج
 از آه و زار ایشان بوی محمد آمد
 دیدم آن بیت آله پوشیده بس سیاه
 از ماتم این کعبه بوی محمد آمد
 شدم همراه صبا تا روضه مصطفی
 از رخ سمت طیبه بوی محمد آمد
 در دریای محبت فرقام ای کان رحمت
 از غرقه غریقان بوی محمد آمد

ای کجای بوالکمال وی عاشق بی نوال
 از چشم خون ریخت بوی محمد آمد

[23b] 40
Na‘t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’z-Zel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Vā‘ de-i men zār-ı kuluñ āb-ı kevşerden lezîz
Teşne-dilāna ĥabîbā ravzañuz cāndan lezîz
2. Ey gülistān luţfet peyker-i şāhib-i cemāl
Senden aĥz itdü ĥilāfet sekr ü levz-i lezîz
3. Bülbül-i bāġ-ı belāġat sensün ey fāĥr-i ciĥān
Nāķe‘-i luţfuñ şemîm-i çîn-i mā-çinden lezîz
4. ‘Āşıķuñ mişl-i semenderdür senün ey dil-berā
Āteş-i ‘aşķuñla yanmaķ bunlara baldan lezîz
5. İt ricā *berden-selemen*¹⁷¹ serine mazĥar olam
Ĥaķķıya her dü-cihānda yoķ bu fermandan lezîz

[24b] 41
Na‘t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’r-Ra‘

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Menşe‘-i ĥalk-ı Ĥudāsuñ şübhesüz ĥāyru’l-beşer
Münteşîr oldı cenābuñdan ciĥān vaktü’l-ķader
2. İķtibās-ı lezzet itdü senden ey şems ü kamer
Temr u remān-ı besātuñda bulunan her semer
3. Ĥalk-ı ‘ālem gördü birbir āfvîñuzdan bir maĥal
Bes ‘aķa oldı bulara lezzetüñden bir hez
4. Ĥaķķiyā kılduñ ziyāret ravza-i ni‘ me’l-maķar
İsteme şimden gerü hiç ‘anber u zātü’l-‘ıtır

¹⁷¹ “... İbrahim için serin ve selametli ol!...”, Kur’an, Enbiyâ 21/69.

42

Der-Sitâyiş-i Mecâlis-i Zikrullah¹⁷²

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Tehî olmaz bu 'âlem çün ricâl-i ma'nevîler var¹⁷³
 Çalup genc-i şafâda hırka-i pûş münzevîler var
 Hâkîkat bahrinüñ mâhîlerü dinse sezâ e'l-Hâk
 Celâlü'd-dîn Hüsâme'd-dîn behâ vü Konyivîler var

- [25a] 2. Hâlâ 'iğ-hışm ile zemm itseler bizde keder olmaz
 Şadâkat-destle tut dâmen-i mollâ(da) naz olmaz
 Bu 'uşşâk zümresünde naḥvet u nâmus u 'âr olmaz
 Celâle'd-dîn-i Rûmdan hâ'il-i şerr-i 'adâlar var

3. Serâyılı mâ'-ı Allah maḥremi ol bakma emlâke
 Utañ bu ğafletüñden bir nazâr kııl tayr u esmâke
 Kemâhî gûş u hûşuñ tut şadâ-yı nây-ı eflâke
 Zikir meclislerine 'arş u ferşden beşer diller vâr

43

Tarîk-i Hicâz'da Terk-i Ta'zîm İden Zevât-ı İkâza ve Hacca Tergîbdür.

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Velâ 'azm itdigün fikr et mükerrem beyt-i Baḥâdur
 Odur ḥayru'l-buḳâ' bâşuñ sütünü 'arş-ı a'lâdur
2. Müfreze eyledi Raḥmân âni iḥrâm eyle her ân
 Ziyâret eylemek âni edeble farz-ı aḳvâdur
3. Şaḳuñ terk-i edeb itme yolunda hem derûnuñda
 'Uḳûbet ider Allahın 'ikâb-ı gâyet ibḳâdur
- [25b] 4. Buna ümmü'l-ḳurâ¹⁷⁴ dirler cihân evlâdu ḥükmünde
 İdenler mâdere zahmet bilâ-şek fâsîḳ-eşḳâdur

¹⁷² Der-Sitâyiş-i Evliyâ, B.

¹⁷³ Tehî olmaz bu 'âlem çok ricâl-i ma'nevîler var, B.

¹⁷⁴ "... şehirlerin annesi...", Kur'an, Şûra 42/ 7, Enâm 6/92.

5. Nice meh-veş şehābı hem Ḥadīce kıldular tenvīr
Bu şehir-i mevlid-i Maḥmūd güneşden aydan eclādur
6. Yemīnullah diñledi senüñ esved-nāmuñı cāna
Bilā-şek bu sesi āniñ leb-i dil-berden ahlādur
7. Elestde alınan ‘ aḥd-i Ḥudā içinde ḥıfz itdü
Anuñ tecdīd-i ‘ aḥdi bā‘ is-i ibkâ-yı ĩmāndur
8. Zehī bir cāy-ı cennet ki kılındı kıble-i islām
Ziyāret eylemek ānı cihān mülkünden evlādur
9. Rasūlūñ mātemüñ tutmuş sipāhlar kimin ol güyā
Dümū‘ -ı āb-ı zezem ki şekerden baldan ahlādur
10. Kıyāmetde kıomaz züvvārını sevķ oluna nāre
Bu müjde ḥāciבלere dü cihān mülkünden evlādur
11. Kemāḥī bu’l Kemāl kim ki Kemāḥī iktināh itsün
Anuñ şānunda şā‘ irler bütün ebķām ü a‘ mādur

44

Der-Sitāyiş-i Mevlidü’n-Nebī¹⁷⁵

mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün

.---/ .---/ .---/ .---

- [26a] 1. Bu şehir-i zü şu‘ ā ey şāh-ı ‘ ālem mevlidüñ ḥ‘āndur
Mübārek bād ile yād eylügen cennetde rıdvandır
2. İlä yevmü’l-kıyām mā‘-i nisān-veş mevlid (ü) pāküñ
Tekerrür eylesün firāk ‘ umūma cevher-efşā(n)dur
3. Ta‘ ām-ı mevlid (ü) pāküñle payān fetḥ-i bāb itse
Ġedāyān sāyesünde cümlesi maḥşerde şī‘ āndur
4. Şerā‘ it ü şirīn-şerbetle ey şāh mevlidüñ iḥyā
İdenler selsebīl şüyıyla bī-şek cümle reyyāndur
5. Gül-āb-ı ‘ od u ‘ anber yer yüzün hep eyledi tezyīn
Hemişe mevlid-i pāküñ meserret pertev-efşāndur

¹⁷⁵ Der-Sitāyiş-i Mevlīdi’n-Nebī Aleyhi’s-Selām, B.

6. Kim istiknâh ider şâhum nigâristân-ı vaşfuñda
Kâlem kâdir degül maşşûd-ı şefâ' at-ḥah-^ç uzmâdur
7. Hıred-mendân-ı mevlid-ḥ^ñân olan ihvân zevi 'l-iḥsân
Bana bir fâtiḥâ ikrâm iden kabründe şâdandur
8. Kemâhî bu'l Kemâl Ḥaḫḫı Kemâhî vaşfi mümkün mü
Lâl-i enbiyâ içre Muḫammed dürr-i yektâdur

45*

İstimdâd-ı Ez-Ḥazret-i Mevlâna

1. Ey müznibâne-i dest-gîr dostum Bekir dostum Bekir
Vey pîr-i mâ 'l-ı dilîr dotum Bekir dostum Bekir
2. Sensün Süleymân-ı zamân mûr-ı şayfam e'l-emân
Ey ḫaḫramân-ı dü-cihan dostum Bekir dostum Bekir
3. İtdim bu sâl her bu günâh geldüm saña rûy-ı siyâh
Yandım iderek âh (u) vâh dostum Bekir dostum Bekir
4. Ey reh-ber-i râh-ı seḫâ geldü ḫapuña bu gedâ
Raḫm eyle luḫfa zü'l-^ç aḫâ dostum Bekir dostum Bekir
5. Ey Ḥaḫḫı olma dil-figâr olur iv-i encâm-ı kâr
Vey necil-şâḫib-zü'l-fiḫâr dostum Bekir dostum Bekir

46**

Ġazel-i Ra' nâ

1. (elif) Emân ey şâh-ı ḫûban gülben-i bâĝ-ı bahâr
(be) Benüm rûz-ı ezel tâ bülbül müştâḫ-ı zâr
2. (te) Tecellâ-yı cemâl Ḥaḫḫa maẓḫârsuñ begüm
(se) Şenâ 'l-ḫ^ñânuñ unutma dil-ber perver-i digâr
3. (cîm) Cefâyı terk idüp ḫıl 'âşîḫâna iltifât
(ḫa) Ḥayât-ı câvidân versün saña ol kirdgâr

* – A.

** – A.

4. (hı) Hüdâ görmüş yaratmış ey mülk-i sîmasunı
(dal) Dimez Âdem görenler ey peri-peyker-‘ izâr
5. (zel) Z̄elîl-i ‘aşkunam şâyeste-i luṭf it beni
(rı) Rızâ-yı Hâḫḫ için ey Yusûf-Ken‘ân-ı şî‘âr
6. (ze) Ziyâret eylerüz ‘arz-ı cemâl eyler iseñ
(sin) Saña ey ser u kâmet mal u cân olsun nişâr
7. (şın) Şehâdet eylerüz yokdur nazîrûñ ey civân
(şad) Şabâhatde luṭafuñda nezâketde nigâr
8. (ḡad) Z̄a‘îf-i hem naḫifem dâ’-ı ‘aşkuñdan senüñ
(tı) T̄aleb-kâr-ı vişâlüm e’l-emân leyl ü nehâr
9. (zı) Zuhûr-ı luṭfuñu sâ‘at-be sâ‘at beklerim
(‘ayın) ‘Înâyet kıl ḫabibüm vir ma‘kul ḡayb u ḫısr
10. (ḡayın)Ġamuñdan gel beni kırtar yetiş imdâduma
(fe) Firâḫuñ cânâ yetdi ṭoydı tâ isfend-i yâr
11. (ḫaf) Ḳarârum ḫalmadı gezdüm cihânı câ-be-câ
(kef) Kebâb itdüñ beni yandı berâber Üsküdâr
12. (lam) Leyyimler levmini ṭuymaz ḫulâḡım pür-şamem
(mim) Muḫabbet şerbetüñ şun bizlere gel gül-‘izâr
13. (nun) Nigâh it tîze-i ḡamzeñ ḡazâlüm e’l-emân
(vav) Varup ‘uşşâḫ-ı ḫatlıtme meded çün zü’l-fiḫâr
14. (he) Hemân zer-i nemâ‘ suñ çün külâh-ı Mevlevî
(ye) Yemenle ḫon bu Hâḫḫı başına faḫru’l-kibâr

47

[26b]

Tebrik-i Ramazân

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Bârek-Allah şeh̄r-i zî-şöhret-i nevâl bî-şumâr
Maḫdemünle oldu rüşen-dîdeler devlet-medâr

2. *Felyeşumm*¹⁷⁶ fermān-ı Raḥmāna saña terġīb ider
Ey menābī^ç -i melāḥat tuḥfe-i perver-digār
3. Būy-ı dil-cū-yı şabāveş ‘ālem-i iḥyā idüp
Baġdı meḥtāb-ı meserret cümle dindār-ı diyār
4. Māh-ı nīsān-veş yeter selvā-yı u min u mā ’ide
Sende ey māh-ı miḥek keşşāf-ı ser ger digār
5. Bir şeb-i şāmil ki bu şehir-i şıyām-ı meymenet
Didü biñ aydan ḥayırlu Ḥālīk-ı leyl ü neḥār
6. Öyle bir ‘ıyd-ı sa‘īd-i mültezem ki māhumā
Reşk ider bī-şek aña hep ḥūri ğılmān āşikār
7. Bu Kemāhī bu’l Kemāl kim ki Kemāhī iktināh
Eylesün medḥüyle meşġül şāh-ı māzāğa’l-başār

48

Ġazel-i ‘Ālī Der-Şāhid-i Erzincān

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

.---/ .---/ .---/ .---

- [27a] 1. Sürm-i sevdā-yı şevķuñla bu dem mestānelerdendür
Meded zincīr-i zülfüm bende ol dīvānelerdendür
2. Ḥayāl-i vuşlatuñla ḥasteyüm şem‘i-rāḥuñda āh
Meded-cüyem bugün cānum yanan pervānelerdendür
3. Muḥaġķaķ vāhibü’l-amāl olan maḥbūba meftūnum
Zen-i zībā-yı dünyā sevmeyen merdānelerdendür
4. Cilā-yı cāvidāndur cilveñüz ‘uşşāķa ey cāna
Meded ‘arz-ı cemāl et bu’l Kemāl efsānelerdendür
5. Teşekkür eyle ey şükri bu ser-‘uşşāķuñız Ḥaġķı
Seni sevmekle ḥaġķında şeref-efşānelerdendür

¹⁷⁶ “... oruçta güçlük istemez. (Onun için hastalık ve sefer hallerinde orucu terk etmenizi mübah kılmıştır.), Kur’an, Bakara 2/185.

49.

Diğer Ğazel-i Ra' nâ Der-Ĥaqqı O

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

- [27b]
1. Tîze-i ğamzeñ ğazâlüm dem-be-dem ħalb yaralar
El-meded ey mâh-ı ħübân görmesün bigâneler
 2. Kıbletü'l-ı uşşâk hemân sensün bilâ-şek meh-liķâ
Farz oldur lebbeyk ile dönsün seni merdâneler
 3. Nâr-ı aşkuñla yanardum ey ħalîl vey cemîl
Ger baña va' d-i vişâli itme meh-pâreler
 4. Menba' -ı zemzem mi bilmem ol dehân-ĥikmet niĥân
Vir izin şükrüm ki içsün ' aşık-ı ' atşâneler
 5. Bî-vefâ hiç yok mu Raĥmuñ Ĥaqqıyı sevindür hemân
Ĥâline ĥayrâne olmuş zümre-i pervâneler

50.*

Pend-i Pesendide

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Vişâl-i yâre işâl eyliyen yollar ħariķatdür
Velî beķçileri anuñ bütün emr-i şeri' atdür
2. Şaķın düzdân-ı rahdañ bekcisüz gitme aman sâlik
Metâ' u cânı maĥv itmek heman maĥz-ı đalâletdür
3. Turâb-ı âb-ı âteşle şeri' atde mahâretler
Ĥariķatde velî arzû-yı nefsanî kesilmekdür
4. Kefâf-ı fevķünde gel şürb-i nev-meyle şafâ itmek
Maķâl-i nâz dimek (ile) bütün zıdd-ı ħariķatdür
5. Dönüp zühre-i tevbe-tiryak olduğun buyurmuş Ĥaķ
Ma' aşiden nedâmet bil ħariķatde bidâyetdür

* - A.

6. Nedür asluñ tefekkür kıl serencāmuñ nedür cānum
Beni böylece bilmek hikmet-i bā' is-i hılķatdūr
7. Bu nefsi bilmegiyle Hāķ bilinür didü ol dānā
Hılāfuñdan hazer-etki kıyāmetde fezāhetdūr
8. İrenler tevħid-i zāt u şıfātı bir de ef' āle
Hāķīķatdūr muvaħħidler tariķuñda nihāyetdūr
9. Seni sevķ-i sa' ādet eyliyen ancak şadāķat bil
Şadāķatden murād ammā umūrda istiķāmetdūr
10. Hıyānet eyleme aşıā umūr-ı dīn düvelünde
Deni dünyāda böyle eylemek ' ayn-ı cehāletdūr
11. Denā' etden tevellüd eyliyen dünyāyı sevmeklik
Muħibde şübhesüz rüz-ı ezel sebk-i şekāvetdūr
12. Zekiler zerreye almaz cihānuñ bunca ezvākun
Me' āşıyle geçen ' ömrüñ şu ki haftān-ı āfetdūr
13. Cemāl-i cism eyle faħr eyleme fāni olur bir gün
O bağda bülbül-i bāķi olan rüħuñ emānetdūr
14. Hāram maluyla mağrūran bulurlar bunda çok ' izzet
Beķā mülküñ harāb itmekle bunlar pür belāhetdūr
15. Rızā-yı Hāķķa ' ilm u māl u cāh şarf olmasa cānā
Ma' āzallah ta' vız kıl o dem-i ķurb-ı kıyāmetdūr
16. ' Ulūm-ı Aħmedī taħķir-i ' ulūm-ecnebī-i ta' zīm
Olsa ol vaķtü'l-Hüknullāh-ı mevt-i meselletdūr
17. Du' ā-yı hayr eyle yād olmag için yādigār terk it
Hayāt-ı dā'imī sebk-i sa' ādetden ' alāmetdūr
18. Bu pend-i pür-pesendī Hāķķiyā hünkār-ı ' aşķdan al
Celālü'd-dīn-i Rūmī pır-i pırān-ı tariķatdūr

[28a] 51
Na‘ t-1 Şerîf Be-Ĥarf ü-z-Za’

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Server-i her dü cihānsuñ bes degül şāh-ı Ĥicāz
Ey nebi-i ins ü cīn sensuñ bu ĥalka serfirāz
2. Seyf-i şārim-veş bitirdü cismümi ‘ aşkuñ senüñ
Ey şerîf-ermiş Ĥicāzda emr edüp ĥabrümi ĥaz
3. Eylesem mihrāb-ı ebrü-yı ĥübāndan inĥirāf
Olamaz maĥbül-ı dergāh-ı Ĥudā iş bu namaz
4. Ol ĥadr-i zü’l-ĥadr-i maĥbüb-ı Ĥudāsuñ ki saña
Geldi Cibrīl-i emīn hizmet içün ey serv-i nāz
5. ‘ Andelībān-ı seher-veş ‘ aşikān(1) pervāne ider
İş bu zümre içre Ĥaĥķı imtiyāz itdü çü-bāz

52
Der-Sitāyiş-i Ĥazret-i Mevlānā

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-

- [28b]
1. Şehr-i ‘ aşkuñ bizde bir şöhret-şi‘ ar-kār-bānıyuz
Kāle-‘ ilm ü me‘ ārif kānınuñ küĥeylānıyuz
Sāhil-i ‘ ummān-ı ‘ aşkuñ canla cevelānıyuz
Şem‘ -i cemi‘ u’l-‘ aşkınuñ ĥavlınuñ divānıyuz
Lā-cerem ĥalk-ı cihānuñ mefĥar-i sertācıyuz
Serfirāz-ı evliyā Mollā-yı Rüm derbānıyuz
 2. Devleti dārā sürer yüz pīrimüz dergāhuña
Zīra ibn-i yār-ı ĥārdur baĥ o şāhuñ cāhuna
Megāzī-ĥur’ān meşnevīyle ĥalk-ı Ĥaĥķuñ rāhuna
Da‘ vet itdü ol mu‘ īn yā Rabbi ĥayr -ĥāhına
Lā-cerem ĥalk-ı cihānuñ mefĥar-i sertācıyuz
Serfirāz-ı evliyā Mollā-yı Rüm derbānıyuz
 3. Tāvus-ı Tebriz idi bāl-i tecellāsuñı ol
Feth idüp vaĥt-i şabāvet āsumāne tuddı yol
Baĥr u ĥadīş mevcī içre bilmedi ol sağ u şol

Öğrenüp sırr-ı semâ' indi ol şâhib-i uşûl
Lâ-cerem halk-ı cihānuñ mefhar-i sertâcıyuz
Serfirâz-ı evliyâ Mollâ-yı Rûm derbānıyuz

- [29a]
4. Nîm-nazarla şad-hezâr mürde dili ihyâ ider
Rûz u şeb-ı İsa nefes kabründe bir cevlan ider
Sâlik-i cümle mülûke nâz u isti' nâ ider
Dâr-ı der-büzeye bulduñ Haqqiyâ cidden yeter
Lâ-cerem halk-ı cihānuñ mefhar-i sertâcıyuz
Serfirâz-ı evliyâ Mollâ-yı Rûm derbānıyuz
5. Bu Kemâhî bu'l Kemâl kim ki dilesün evşafuñ
Ka'be-i kerr u beyân kılmış Hudâ dergāhuñ
'Âlem-i lâhuta i'lâ eylemiş Haq şānuñ
Kıldı zikriyle ziyâ-dâr her mekānuñ
Lâ-cerem halk-ı cihānuñ mefhar-i sertâcıyuz
Serfirâz-ı evliyâ Mollâ-yı Rûm derbānıyuz

53*

Der-Sitâyiş-i Hazret-i Ğavs-ı Geylānî

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

- [29b]
1. Şâhid-i şöhret-şi'âr bir meh-liqâ derbānıyuz
Verd-i ra' nâ-yı cinānuñ bülbül-i nālānıyuz
Yem-i 'aşq emvâcınıñ biz vâle vü hayrānıyuz
Kaatre-i mâ' -i muhabbet gevher-i pinhānıyuz
Lâ-cerem halk-ı cihānuñ mefhar-i sertâcıyuz
Sâlikān-ı Şāh-ı 'Abdü'l-kādiru'l-Geylānıyuz
2. Kuvve-i kudsiyyeti 'aşrında oldu rû-nemâ'
Cānib-i cān bahşuña refâr idi beyt-i Hudâ
Muğnis-i nûr-ı 'irfān ez-'aliyyü'l-murtaşā
Muğtedāmızdur bizim ol pişuvâ-yı evliyâ
Lâ-cerem halk-ı cihānuñ mefhar-i sertâcıyuz
Sâlikān-ı Şāh-ı 'Abdü'l-kādiru'l-Geylānıyuz
3. Gel 'ulu rütbesin(i) fikr eyleyüp olma 'anîd
Hıfz-ı 'imān te' ahhüd eyledi ezher-i mürîd
Ümmet-i merhūmenüñ bes kadrüni i'lâ için

* – B.

Vāris-i peygamber olup gelmedi peyk-i cedīd
Lā-cerem halk-ı cihānuñ mefhar-i sertacıyuz
Sālikān-ı Şāh-ı ‘ Abdü’l-kādiru’l-Geylānyuz

- [30a]
4. Dermenām şadr ile zāhrum şıfādı ol ‘ ālicah
Her birinde berķ-veş gezdım semāvāt-ı āle
Pīre ‘ avdetde sefīnesüñ binip der-i Furāt
Şehr-i Bağdada hareket içre oldı intibah
Lā-cerem halk-ı cihānuñ mefhar-i sertacıyuz
Sālikān-ı Şāh-ı ‘ Abdü’l-kādiru’l-Geylānyuz
5. Bul Kemāhī bu’l Kemāl kim ki Kemāhī iktināh
Eylesün kân-ı kerāmāt-ı nām-dār ol ‘ ālicāh
Maqşadım imānumı kılsun ziyādan pür-penah
Bir çerağ itsün o gün bu bende-i rüy-ı siyah
Lā-cerem halk-ı cihānuñ mefhar-i sertacıyuz
Sālikān-ı Şāh-ı ‘ Abdü’l-kādiru’l-Geylānyuz

54

Ez-Līsān-ı Şāh-ı Şehīdān-ı Kerbelā¹⁷⁷

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Çend-i pür cennet-i cenāb hādēmü bilmez misiz
Muqtedā-yı enbiyā nūru’l-Ḥudā bilmez misiz
2. Leşker-i her dü cihān ser-‘ askeri kılmış Ḥudā
Kādım-i ‘ arş-ı ‘ āla şāhib-livā bilmez misiz
3. Kālī-ı ebvābı hayrdur enām-ı nām-ı ‘ Alī
Kātil-i ceyşü’l-adā şīr-i Ḥudā bilmez misiz
- Eyzān¹⁷⁸
4. Lā-fetā-illā-‘ alī¹⁷⁹ tahtuñda bir şāh-ı dilīr
Vāris-i ‘ ilm-i ledün Ḥayder-laķāb bilmez misiz
- [30b]
5. Māderimdür mār-ı a‘ dā kurratü’l-‘ aynu‘ r-Rasūl
Faţıma-Zehrā laķab-ḥayru’n-nisā’ bilmez misiz

¹⁷⁷ Merşīye-i Ez-Līsān-ı Şāh-ı Şehīdān-ı Kerbelā, B.

¹⁷⁸ – A.

¹⁷⁹ Zülfikar kılıcının üzerinde yazan yazıya telmih yapmaktadır. “Ali gibi delikanlı Zülfikar gibi kılıç yoktur.”

6. Şāh-1 ŧeċe‘ān-ciĥandur ‘amm-1 pākūm Ĥamzānuñ
Cenk-i Uĥudda ‘adāya itdügüm bilmez misiz
7. ‘Amm-1 ‘Abbasda garındaşum Ĥasan imdād-resān
Olduĥu meşĥūr-1 ‘ālem bunları bilmez misiz
8. Kūfiyān-1 bī-vefā yandum susazdum el-emān
Bu necībler ĥūnınuñ ĥaşm-1 Ĥudā bilmez misiz
9. Key Kemāhī bu’l Kemāl bu Kerbelānuñ künhünü
Ger beyān eyler isen ‘ālem-niyāz bilmez misiz

55

Eyzān¹⁸⁰

[31a] Na‘t-1 Şerīf Be-Ĥarfı’s-Sīn

müstef‘ ilün müstef‘ ilün müstef‘ ilün müstef‘ ilün
--./ --./ --./ --.-

1. Ey şāh-1 mązāĥa’l-başār dermānda em-feryād-1 res
Ey şāhid-i şakĥa’l-ĥamer¹⁸¹ dermānda em-feryād-1 res
2. Ey sākin-i gülşen-serāy ey melce’-i bāy u gedā
Ey dü cihāna şems ü āy dermānda em-feryād-1 res
3. Bu bende-i rūy-1 siyāh şubĥ u mesā-kār-1 tebāh
Kesdi yolum düzdān-1 rāh dermānda em-feryād-1 res
4. Ey bülbül-i bāĥ-1 baĥār naĥmeñ bu gün bī-iĥtiyār
Hiĥ ĥüsnüñe ĥāyet mi var dermānda em-feryād-1 res

Eyzān¹⁸²

5. Ey rāhimā baĥ nālūme gel kıлма rüsvā ‘āleme
Luţfeyle baĥ bir çāreme dermānda em-feryād-1 res
6. Ey dü cihānuñ dil-beri Ĥaĥķı bunuñ koydu sırrı
Ĥüsnüñ görüp hem müşteri dermānda em-feryād-1 res

¹⁸⁰ – A

¹⁸¹ “...ayın yarılması”, Kur’an, Kamer 54/1.

¹⁸² – A

56

Münacât-ı Kâdî'l -Hâcât

müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün
 --./ --./ --./ --.-

- [31b]
1. Ey hâlık-ı her dü cihân dermânda em-feryâd-ı res
 Ey kenz-i maḥfî pür-nihân dermânda em-feryâd-ı res
 2. Ey kâdir-i vey bi-naẓîr ey 'âlem-i mâğfî'z-zamîr
 Ey câbir-i her münkesîr dermânda em-feryâd-ı res
 3. Bu bende-i vezir-kerân oldu esîr-i düşmenân
 Raḥm eyle kırtar el-amân dermânda em-feryâd-ı res
 4. Ey menzîl-i yüz dört kitâb sehl-i lenâ emrû'l-hisâb
 Âmennâ men ḥavfu'l-î' itâb dermânda em-feryâd-ı res
 5. Tûr-ı tene 'aks itdü nûr Mûsâ-yı cân buldu ḥabûr
 Ey Ḥalîk-ı yem-i server dermânda em-feryâd-ı res
 6. Âh u enînem ey Hudâ işitdü hep arz u semâ
 Şuda semek gökde 'İsâ dermânda em-feryâd-ı res
 7. Ey Ḥaḳḳı her dem dey emân ezheb-ilâ bâbü's-selam
 Kıl yâ ğıyâş ü müste'ân dermânda üm-feryâd-ı res
 8. Ey nâcî'-i nûḥu's-selâm 'ummâna daldı bu lisân
 Ğarḳ eyleme keşî-i zebân dermânda em-feryâd-ı res
 9. İt İbrâhîmüñ nârunı gülzâre tebdîl ḥıllini
 Hıfz eyle cem ü cânunı dermânda em-feryâd-ı res

57

Na't-ı Şerîf Be-Ḥarfü'ş-Şîn

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün
 .---/ .---/ .---/ .---

- [32a]
1. Bugün şâh-ı ḥübân medḥüne ḥâmem 'andelîb olmuş
 'Aceb teşhîr-i elfâz itmede şîrîn-zebân olmuş
 2. Bu dem bir şâhid-i zî-şöhreti vaşf itmek ister ki
 O pîr-i peykerüm 'âlemde memduḥ-ı cihân olmuş

3. Semen ʃab^ʕımı ol gül-^ʕizār-ı semtüne sevkiyle
Bu zihni-pākimüz memzūc-ı feyz-i müsteān olmuş
4. Vişāl-i ^ʕıydine kurbāne gelmiş cümle ^ʕārifler
Anuñ mihrāb-ı ebrūsunda ^ʕuşşāk ^ʕākifān olmuş
5. Hudā bir hadd-i ra^ʕ nā rengü o māha vermüş ki
Hicābundan ^ʕalā'imü's-sema kavı-ı kemān olmuş
6. Cemāl-i gülşenünde cümle murgān āşiyān-sāzer
Bu şāha andelīb-i hoş edālar pās-pān olmuş
7. Çıkunca seyr ü bāğa dime bād-ı şārşār eymişdür
Cemāl ü cülusundan sünbül ü gül şermsār olmuş
8. Bu resme dil-pesendānı görünce māni^ʕ -i naqqāş
Kalem kıll gibi destüñde hamūş u nā-tüvān olmuş
- [32b] 9. Melāhat Mışruna Yūsuf-ı menābi^ʕ -mekārüm ki
Hayāsundan hayāt şuyı cihānda nā-bedīd olmuş
10. Meta^ʕ -ı bī-bekādān elçeküp ^ʕaşka giriftār çün
Bu dil-ber-dil-guşā ^ʕuşşāka bir bahş-ı Hudā olmuş
11. Ne rif' atdür Muḥammed Aḥmed ü Maḥmūdla nām almak
İsimler āsumāndan inmesi āhd-i elest olmuş
12. Nazīr-i na^ʕ t-ı nigārum mişāl-i zāt gibi mefkūd
Serir-i sevda üzre Ḥaqqı şāh-ı şa^ʕ irān olmuş
13. Kemāhī bu'l Kemāl kim ki Kemāhī iktināh eylesün
Anuñ şānunda şā^ʕ irler bütün ebkem ü lāl olmuş

58

Gazel-i Ra^ʕ nāfā^ʕ ilātün fā^ʕ ilātün fā^ʕ ilātün fā^ʕ ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Rūy-ı hūbānda Hudā hüsünü izhār eylemiş
Çeşm-i ^ʕaşkdan o hüsünü görmüş (de) ihbār eylemiş

2. Hüb-1 hayâl vuşlatuyla haste-i gâm-hâreye
Huz u hâl u hüsrev-i hübânı dermân eylemiş
3. ‘Ālemi şahrâ-yı sevdâya çeküp Leylâ gibi
Zümre-i ‘uşşâk-1 Mecnûn-veş perişân eylemiş
- [33a] 4. Mehlikâlar sûretünden reng-i rüyuñ gösterüp
Nice biñ Ferhâd-1 nâşadı ciger-hân eylemiş
5. Rih-1 Raḥmân dem-be-dem şubḥ-1 şabahdan esüp
‘Āşık-1 şeydâları hep ibn-i ‘İmrân eylemiş
6. ‘Āteş-i ‘aşkuyla yanmağda olan hıllâtuna
Nâr-1 nemrûd-1 nüfûsı berd-i gül-zâr eylemiş
7. Bu Kemâhî bu’l Kemâldür mahrem-i mollâ-yı Rûm
Āferin kânûn-1 ‘aşk-1 pîr-dem inşâ eylemiş

59

[33b] Na‘t-1 Şerîf Be-Ḥarfü’ş-Şâd

mefâ‘îlün- mefâ‘îlün- mefâ‘îlün- mefâ‘îlün
.---/ .---/ .---/ .---

1. Bu ḥalk-1 dü cihân içre kazanduñ nâm ḥaşu’l-hâş
Nebîler hâtemi levlâke yazdı kilik-i kudret-i ḥâş
2. Sen ol Aḥmed ü Maḥmûd u Muḥammedsüñ ki şânuñda
Kamuya rahmet-i ‘âmsuñ deyü geldi nice biñ nâş
3. Sen ol şehd-i muşaffâ ki şifâñu va‘d ider kur’an
Eğer bir katre aşhâb-1 me‘âzîr eyleseler mâşş
4. Sen ol üstâz-1 kâmilisüñ ki evâ’-1 kulûb içre
Ekvub-1 nişadur ḥubb-1 cilâda ḥırfetüñ raşşâş
5. Sen ol baḥr-1 niḥânsuñ ki bu maḥluk intifa‘ eyler
Beher gün nice biñ cevher çıkarur Ḥaqqı-1 Ğavvâş

60

[34b] Na‘t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’đ-Đad’

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Künt ü kenz içre hemân sensün bu ĥilkatden ġaraz
Bitdü ġülzāruñda ey şāh-ı sâ’iri oldı ‘ arz
2. Men ‘ aref dersün kırâ’at itmek için bizlere
Mekremetdür cümle ĥalka şāh-ı irsâlden ġaraz
3. Bu kanâ‘ at-ı kâf üzre sensün ey şöhret-şi‘ ar
Şübhesüz şâyî‘ olan şu murġ-ı ‘ anġâdan ġaraz
4. Mâlik-i mülk-i ma‘ ârif olmağ için bizleri
Maĥzâ bir men-i Ĥudâdur vaĥy-i ġur’andan ġaraz¹⁸³
5. Elde fırsat var iken Ĥaġġı ara bul Ĥaġġı bul
Vuşlat-ı cānandur ancak ĥilkat-i cāndan ġaraz

61

[35b] Na‘t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’ţ-Ta’

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. İt nūru’n-‘alâ-i nūr¹⁸⁴ mazĥâr-ı hādīyu’s-şırâţ
Ümmeti elbet bulursun olsa der-semmi’l-ĥayât
2. Ümmete muĥkem-i mūĥıbsün der-ġürüh-enbiyâ’
Nefsî nefsi de virür va-ümmetân yüz biñ neşât
3. Ķıbletü’l-‘uşşâġ-ı cemâlün ka‘ be-i kerrübân
Ķaç ‘ umġâdan ġelüp ider tavâf-ı seb‘-i şevât
4. Tütüyâ idi na‘ âlün tozını ‘ arş-ı berîn
O sebebledür semāvât oldu o ĥayru’r-ribaţ
5. Bu Kemâĥı bu’l Kemâl kim ki Kemâĥı vaşf ide
Maġşad-ı medĥ-i ġalîlle ġurtıla ez-inĥitât

¹⁸³ 4. b., – B.

¹⁸⁴ “Nur üstüne nur.”, Kur’an, Nur 24/35.

62

[36b] Na‘t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’z-Za’

mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün
 .---/ .---/ .---/ .---

1. Senün ihlâk-ı ‘uzmânu kirâsı üzre her vâ‘ iz
İdüp ta‘ dâd u tekrâren bizi giryân ider vâ‘ iz
2. Risâlet iklim-i şâhı ĥakâyık bahrinün mâhı
Bütün gün bâb-ı dergâhı bize tavşîf ider vâ‘ iz
3. Muţâ‘ suñ muĥtedâsuñ iĥtidâ idenlere her dem
Leĥüm cennât-ı ‘adnün tefsîrün taĥrîr ider vâ‘ iz
4. İlä yevmü’l-ĥıyâm medĥünle meşĥül olsa ‘âlem
Muĥîm-mesned-i sıdĥ u vefâdan bunlara her vâ‘ iz
5. Der-i dergâh-ı vâlâñuz penâh-ı mücrimân iken
Kime gitsün bu Ĥaĥķı ‘andelîb-i ĥoş nevâ vâ‘ iz

63

[37b] Na‘t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’l-‘Aym

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün
 -.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Ĥıdmetünde ey şerîf seb‘ u’s-semâ eyler semâ‘
Nirde ĥaldı ins ü cîn ü ĥâ’if-i yevmü’l-fezâ‘
2. Ey müşîr-i dü cihân seyf-i şefâ‘ atle bizi
Ĥurtar ez-şeyĥân u nefsi-emmâre-ümmü’l-Ĥudâ‘
3. Öyle bir maĥbûb-ı ma‘ budsuñ ki şâh-ı cihân
Her gören meftûn olur mümkün degül itmek vedâ‘¹⁸⁵
4. Çâre-cüy oldı vişâl-i Ĥaĥķa ins ü cîn-ķamu
Bulmadılar derde dermân cüz-i ĥarîķ ittibâ‘
5. Bu Kemâhî bu’l Kemâl kim ki Kemâhî vaşf ide
Maĥşad-ı az medĥ ile sâlim ola yevmü’l-nizâ‘

¹⁸⁵ 3. b., – B.

[38b] 64
Na‘t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’l-Ġayn

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Ey gül-i naĥl-i merām buyuñla bu ĥaste dimāg¹⁸⁶
Buldı şihhat şehd-i şöĥret cümle a‘ zā oldu şāg
2. *Āyet-i mā-teşteĥi’l enfüs*¹⁸⁷ ile medĥ olan¹⁸⁸
Ravzā-yı pāküñde mevcüd ĥür u ğilmān kaşr u bāg
3. Gülşen-i Ĥaĥĥ içre sensüñ verd-i ra‘ nā-yı laĥîf
Bes belâbildür bilen ĥadrüñ bilemez aşla zağ
4. Cām-ı vuşlat cür‘ asundan şun bize ser-sākiyān
Çünkü o feyz-i Ĥudā ‘ uşşāka bes senden belağ
5. Sekr-i hubbuñ ile sekrān eyledüñ bu Ĥaĥĥıyı
Māsivāyı görmedi hiç dünyāda olduĥça şāg

[39b] 65
Na‘t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’l-Fa’

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün
.---/ .---/ .---/ .---

1. İmāmü’l-enbiyā sensüñ daĥî maĥşüd-ı nün u kāf
Senüñle iftiĥār itdü semāya zaĥr-ı gūh-kāf
2. Nice faĥreylemez züvvār gelüp dāru’l-emān içre
Edeble piş-gāhuñda olursa bir zaman ezyāf
3. Tefāĥurlar vuĥū‘ buldı semā-yı arz-meyānuñda
Senüñle göğü zabt itdü bu yerler mażhar-ı elĥāf
4. Bu ĥasretle baña itdü semāvat dā’imī oldum
Seni irsälle ĥaram kıldu Ĥaĥ bu seb‘ a-i eskāf
5. Bu Ĥaĥĥı kemterüñ ister olasuñ bekçi ser-tā-ser
Dem-āĥarda ser-‘ askeri urasuñ düşmana esyāf

¹⁸⁶ Şem idince şavkıñızdan işte bu ĥaste dimağ, B

¹⁸⁷ “Altından tabaklar ve kadehlerle başlarından dönülür.”, Kur’an, Zuhuf 43/71.

¹⁸⁸ Āyet-i teşteĥi’l ile medĥ olan elĥāf-ı Ĥaĥĥ, B

[40b] 66
Na‘t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’l-Kâf

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Sensün ey şâh-ı hidâyet râkib-i fevka’l-burağ
Elçeküp dünyâ vü mâfihâya viren üç talak
2. Ĥalk idüp ĥallâku’l-‘âlem altı günde ‘âlemi
Yapdı ‘arş-ı ĥalbün üzre kendüne bir ulu tağ
3. Mâsivâyı maĥv edince âteş-i ‘aşkuyla nâs
Meĥbat-ı envâr-ı Ĥaĥk olur o ĥalb bi’l-ittifağ
4. Ĥayş-veş şahrâ-yı sivâda nişin oldum bugün
Levm ile Leylâ gibi indiremez ehl-i şikağ
5. Bu Kemâhî bu’l Kemâl kim ki Kemâhî vaşf ide
Mağşad-ı medĥ-i ĥalille şâd ola yevmü’l-firâğ

[41b] 67
Na‘t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’l-Kef

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Tîşe-i ‘aşkuñla cismim târ u mâr itsem gerek
Ey şirîn züvvâr-ı âĥar zâr zâr itsem gerek
2. Şâh-ı mâzâğa’l-başar luğfet şefâ‘ at-şerbetün¹⁸⁹
Yoksa şehir-Ta’ibe yansa nâr-ı âhımla gerek
3. Ĥaste diller derdüne dermiyân ĥapuñda vir misk
Âyet-i lâ tenĥer¹⁹⁰ ile ‘arz-ı ĥâl itsem gerek
4. Olmuşam maĥrem serây-ı server her dü cihân
Luğf-ı Ĥaĥla müşkilât-ı şerĥ u ĥâl itsem gerek¹⁹¹
5. Şad-hezâr şükr ile Ĥaĥkı mağzar-ı men-zâr ĥabîr
Misk-i reyĥân ‘anberân-ı şemse ‘âr itsem gerek

¹⁸⁹ Şâh-ı mâzâğa’l-başar luğfet şefâ‘ at-şüyımı, B

¹⁹⁰ “(Dilenciği) azarlama!”, Kur’an, Duha 93/10, İsrâ 17/23.

¹⁹¹ 4. b., – B.

68

[42b] Na‘ t-1 Şerîf Be-Ĥarfü’l-Lam

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Muḳtedā-yı ins ü cîn kıldı seni ol zü’l-celāl
Bu ḳasemnā ḳısmetüyle itdü serdār lā-yezāl
2. Ādem ü ‘ İśā vü mā-beynehümā peygamberān
Ümmet olmak istedüler saña ey şāhib-cemāl
3. Çār-ı eṭrāf-ı ciḥān dirler saña faḥru’r-Rasūl
Eylemek nefy-i nübüvvet şān-ı sāmīnden muḥāl
4. Sen serāy-ı ser-seccāne vişālünde (ey) şeḫā
Cümle cāyı çekdi gözüñe tüyiyā toz-na‘ āl
5. Yā ilāḫi ḳıl penāhī Ḥaḳḳınuñ ĩmānunu
İş bu şāhuñ ḫürmetüñe tā ila yevmü’l-vişāl

69

Ġazel-i Ra‘ nā

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Gülşen-i miskünde bitmiş ey perī bir tāze gül¹⁹²
Bülbül-i şeydā gibi ḫayrān olur her bir gönül
- [43a] 2. Sebzeler seyründe dime başlaruñ eymiş riyāḫ
Şermsār olmuş cemālünden civānım lāle gül
3. Yūsuf -ı Mışr-ı melāḫat sensün ey şāhib-cemāl
Görmek ister lāle sünbül murğ-ı bülbül ṭayr gül¹⁹³
4. Āteş-i ‘ aşḳuñla yaḳtun ḳişver-i endāmumu
El-meded cān ḳurtaran yoḳ mu emān yandı gönül
5. Ey şemsi-i faḥr-i ‘ ālem ey ḫabīb-i muḫterem
Ḥaṭṭ-ı ḫālūñ derde dermān vuşlatı mümkün degül

¹⁹² Gülşen-i [ḫüsnünde yetmiş] ey perī bir tāze gül, B.

¹⁹³ Mevlevī yandı firākuñ vuşlatı mümkün degül, B.

6. Ger ḥalīlullāha nām-daşum olmuş Ḥaqqı-ḥanīd
Āteş-i nemrūd şıfāt-maḥbūba cān kâbil degül¹⁹⁴

70.*

Ġazel-i İḥsān-ı Ezel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Ḥasretüñle ḥasr u ḥübān(un) ciger kân oldı gel
Seyl-i ekşüm vāşıl-ı deryā-yı 'ummān oldı gel
2. Rūz-ı şeb feryāduma āhımdan özge yoğ ma' yen
Sensüz ey meh-rū bañā bu dünya zindān oldı gel
3. Ḥūn-ı dildür bādımız ğurbetde sākī ğam baña
Āh sırr-ı dem ney gibi nālan u feryād oldı gel
4. Bağş-ı rām itmez bana virmez murādım kirdgār
Şīt-i 'aşkıñ şöhret-i āfağ-ı devrān oldı gel
5. Çāre-cū ol dil-ber-i ra' nā dil-i divānuma
Ser-te-ser dā'-ı derūnum dağ-ı pinhān oldı gel
6. Zūlf-i ḥaddūñ yād idüp içdim derūnda tāze dağ
Tende yoğ şabra taḥammül dil perişān oldı gel
7. Şi'ir-i dilsüz Kemāḥī ḥayret-efzā-yı cihan
Mevlevī Ḥaqqı bugün şâyān-ı iḥsān oldı gel

71**

Ġazel-i Ra' nā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Ḥusrev ü ḥübān bilā-şek sensüñ ey şāḥib-cemāl
'İffet-i 'irfānda sensüñ şāh-ı maḥbūbu'l-fa' āl

¹⁹⁴ 4-5-6. b., – B.

* – B.

** – B.

2. Bu man-ı zībāları hep zātuña reşk itmede
‘Ayn-ı a‘ dādan himāye eylesün ol zü’l-celāl
3. Hāme-i kudret-i hāliyle nām-dāş kılmış beni
Yoksa yaqmışdur beni ey bī-vefā bī-şek bu sāl
4. Nār-ı hicrānuñla yanduñ nev-riyā ben rüz-ı şeb
İntifa’m vaşluña mevķūf almadır hıızru’l-hışāl
5. Hāķķiyā hāķķa’l-yaķın bil maħrem-i mollā-yı Rüm
Şem‘ ine pervāne olmuş bu Kemāhī bu’l-Kemāl

72

[43b]

Na‘t-ı Şerīf Be-Ĥarfū’l-Mīm

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. ‘Āşık-ı āşufte olan zātuña şāhu’l-ümem
Bir degül bin ‘arş u kürsine felek levħ u ķalem
2. Baħr-ı kudret içre enva‘ -ı leā’li enbiyā
Dürr-i yektā içlerinde sensün ey şāhib-ķıyam
3. Seb‘ -i eflāk-i melā‘ ik arzū itdü görmeğü
Bu sebebden bir dem içre başduñ ārş üzre ķadem
4. İķtibās itdü cemālünden o şeyb-seb‘ -i semā
Hem içinde bulunan şem ü ķamer cümle necm
5. Bu Kemāhī bu’l Kemāl kim ki Kemāhī vaşf ide
Mādiħ u māhirün olmuş menzīl-i nūn ve’l-ķalem

73.*

Münācāt-ı ‘Arabi

... ناهات عربي ...

يامه يجيب رعا الفطر في الظلم
يا كاشف الضر واليأس مع القوم

[44a]

٨٧

قد نام وفدك حول البيت وانتبهوا
وانت باهي وباقوم لم تنم
لعب ماجورك ما اخطاه به جرم
يامه اليه انا الخلق باللهم
انه كانه غفوك لم يسب للجنم
فمه بجود على العاصيه بالنعم
واعظم بصونك ابراهيمك في خط
يامه له الفرسه والفرسه مع القوم

74

Der-Sitāyiş-i Ḥazret-i Mevlānā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

---/ ---/ ---/ --

1. Cünda-i revnāḳ-fezā-ı dīn-i Ḥaḳḳ Mollā-yı Rūm
Rafī' -i rāyāti'l-ḥām-i kāşif-i küllü'l-ḥemūm

2. Neşr ider her bir kemālūñ kā'ināta meşnevī
Der-i deryā-yı dil-ārā āmed ez-baḥru'l-^ç ulūm
3. Şems-i eflāk-ı reşādet īn-i ḥayru'l-evliyā
Bedr-i berrāk-ı diyār-ı murṭaza şāhib-feḥūm
- [44b] 4. Tīşe-i ^ç aşkla bu der-kuvve-i cemmūñ şerḥ idüp
Vāşıl-ı şīrīn-i sevḳ Ḥaḳḳ olan şāhib-ḳudūm
5. Ḥaḳḳiyā ḳādir degülseñ taḥrīr-i evşāfuna
Rif at-i mişl-i şüreyyā lā-cerem beyne'n-nücūm
6. Bu Kemāḥī bu'l Kemāl kim ki Kemāḥī iktināh
Eylesün diye evliyā dürr-i yetim baḥr-i Rūm

75

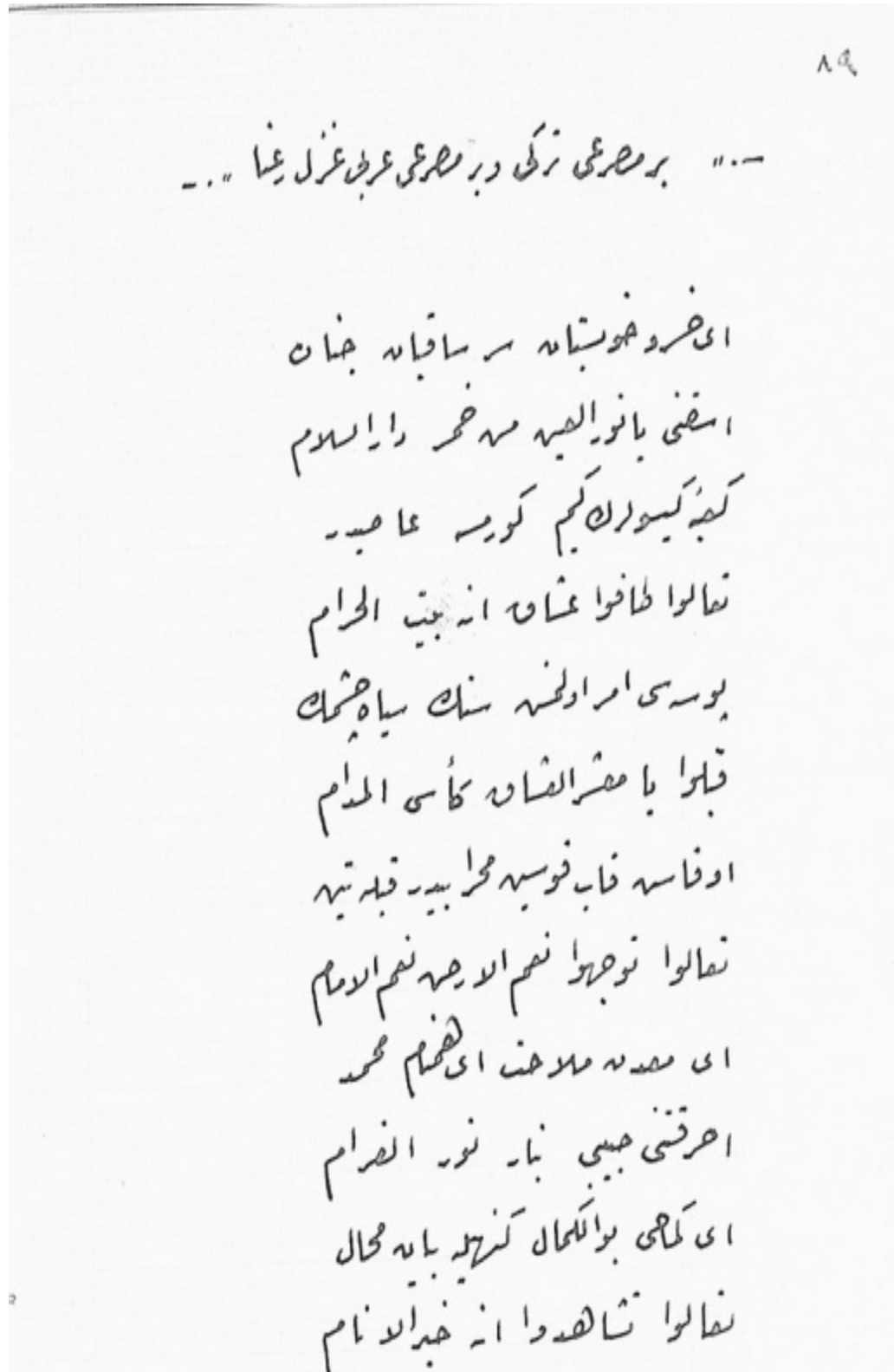
Ġazel-i Ra' nā

mefā' ilūn mefā' ilūn mefā' ilūn mefā' ilūn

.---/ .---/ .---/ .---

1. Civān-ı zī-cemālūm var ciḥān u ḥūr nemīdānem
Fırāk-ı duzaḥ-ı dünyā ḥacīm u nār nemīdānem
2. Ḥayāt-ı cāvidāndur cilvesi cāna bilā şübḥe
Aramam āb-ı hıızırı ^ç ālem zūlmet nemīdānem
3. Cibāl-i cismümi yardım gölünūñ ^ç aşḳ ile her dem
Menem mir'āt-ı ^ç ibret baḳ kerem-ferḥād nemīdānem
4. Muḥīṭ-i baḥr-i ^ç aşḳum gel kenārum şāḥil-i şervet
Leāl-cevāhirān bende-diger deryā nemīdānem
5. Ḥaḳīḳat Ḥaḳḳınuñ ḥavfi o yārūñ nār-ı hicrānı
Ḥalille nām-dāşım āteş-i nemrūd nemīdānem
6. O benüm yādum anuñ la'l-i leb ruḥsār-ı sāğirdür
İçerüm rüz-ı şeb andan mey-i mezmūm nemīdānem
7. O şūḥ bir nev-niḥaldür ki nazīrüm görmedi dünyā
Ġıdamdur ^ç iffet-i ruḥsār kerāz bādem nemīdānem¹⁹⁵

¹⁹⁵ 6-7. b., – B.

¹⁹⁶ Bir Mıṣra‘-ı Terk-i Diger-i ‘Arabî Ğazel-i Ra‘nâ, B

77.*

El-Cenāb-1 Şemsü'd-dīn-i Tebrizī

... لطاب شمس الدین تبریزی ...
 مرغ حرم هفتم بقدره بقدره هفتی زغم
 ست شراب و هدم بقدره بقدره هفتی زغم
 بهم شراب او شتم نقل کباب او شتم زغم
 بنیک و رباب او شتم بقدره بقدره هفتی زغم

[45b]

۲-
 46
 راه جانا او شتم زگر و غانا او شتم
 خاتم راز او شتم بقدره بقدره هفتی زغم
 عهد است او شتم بیلی ست او شتم
 خاتم دست او شتم بقدره بقدره هفتی زغم
 کرچه زانه او شتم باشد از او شتم
 نظر اسم اعظم بقدره بقدره هفتی زغم
 در دهنم در او شتم احف با صفا شتم
 در کرانه بلا شتم بقدره بقدره هفتی زغم
 طایح کاف و نوبه شتم ره ره و نوبه شتم
 سلسله جنوبه شتم بقدره بقدره هفتی زغم
 کعبه شتم منا شتم مرده شتم صفا شتم
 ذره شتم علا شتم بقدره بقدره هفتی زغم
 صد شتم که صد شتم درنده صد شتم
 اوست حقیقت شتم بقدره بقدره هفتی زغم
 شاه شتم کرا شتم ماه شتم سما شتم
 راه شتم سا شتم بقدره بقدره هفتی زغم
 طویلی باغ او شتم طوبی شاه او شتم
 نور چراغ او شتم بقدره بقدره هفتی زغم
 جرف شتم منا شتم نور شتم ضیا شتم
 صح شتم سا شتم بقدره بقدره هفتی زغم
 هفتم شمس دیده شتم در شرف بیضیه شتم
 رشت کفر دیده شتم بقدره بقدره هفتی زغم

78*

Ġazel-i Ra' nā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Ka'be-i giysū-yı dil-ber kıble-gāhumdur benüm
Mehcebīn mihrāb-ı ebruñ secde-gāhumdur benüm
2. Āteş-i 'aşk aklumı kalbimi iħrāk eyledi
Sönemez Tūfān-ı Nūhla cism-i sūzānum benüm
3. Tar-ı mār itdüm melāmet şīşesün kırdum bu dem
Tā ebed zemm eylemek ħar-meşrebān ħālüm benüm
4. 'Arızuñ 'arz eylese yār sünbül-i gül ħüzn ider
'Andelīb-i bāğ-ı yārüm işte efgānum benüm
5. Ĥaqqiyā ħaqqe'l-yağın bil serdeki sevdā Semüm
Server-i 'ilmān-ı cennet tende tiryāküm benüm

79

[46a] Na't-ı Şerīf Be Ĥarfu'n-Nūn u Der-Duħül-Medīne-i Münevvere¹⁹⁷

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Nesīmā ey seħer-gāh-ı diyār-ı gül-'izārumdan
Getür ħoş-büy-ı dil-cüyü ki geçdim tatlı cānumdan
2. Benim āh u eninem āsumānı pür-melāl itdü
'Aceb ħayretde ħaldı seb'-i eflāk āh u zārumdan
3. Olup meftün bir şāh-ı ħübānuñ olmuşum mecnün
Derūnum derdüne dermān yine ol zü'l-celālümden¹⁹⁸
4. Gören āhū-yı çine iltifat itmez siyah çeşmün
O ħudret-kühlidür mümkün mü almağ İşfeħāniden

* – B.

¹⁹⁷ Eyzān Na't-ı Şerīf-i Der-Medīne-i Münevvere, B.¹⁹⁸ 3. b., – B.

5. Helâhil gibi zehr-i hicr ile ben olmuşam mesmûm
Emân dūr olmasun qabrûm o yârûñ pîş-gâhundan
6. Ölene yâr yolunda lâ-cerem şâh-ı şehrâyindür
Kefenle gûsle hâcet yok ki men yâkim u zârumdan
7. Dil-ârâ dil-suzân-ı firqatûñ Hâkķı nice yansun
Daha ayrulmasun ‘ ahd itdüği rûh-ı revânundan

80

Na‘ t-ı Şerîf-i Ma‘ -Medh-i Ravza-i Muṭahḥara¹⁹⁹

- [46b] 1. Ḥayret-efzâdur dil-ârâ ravzâ-i ‘ adnûñ senûñ
Her melâḥat maḥzenidür merḳâd-i pâkûñ senûñ
Ravzâ-i faḥru’r-riyâz mümkün mü hiç vaşfuñ senûñ
Gonce-i nev-reşe ‘ âlem-i şermsârundur senûñ
Nice ḥamd itmeme ḥabîbâ ravzâñu gördüm senûñ
Bârekallah pek mu‘ allâ qavl-i men-zârûñ senûñ
2. Ravzâ-i şâh-ı riyyâz reyḥân-ı Rabbü’l-‘ âlemîn
Sende medfundur deyü eflâke faḥreyler zemîn
Şân-ı şavḳuñda buyurdu peyk-i Cibrîl emîn
Hâzihi cennât-ı ‘ adn fed-ḥulû ‘hâ ḥâlidîr²⁰⁰
Nice ḥamd itmeme ḥabîbâ ravzâñu gördüm senûñ
Bârekallah pek mu‘ allâ qavl-i men-zârûñ senûñ
- Eyzân²⁰¹
3. Öyle bir gülşen ki her rûşen-dile şevḳ-baḥş ider
Sünbül ü ‘ iṭr u semenhâ-yı cinâna faḥr ider
‘ Andelibân-ı seher-veş zâ’iren hep âh ider
Melce-i üftâde-gândur Hâkķı sende raḥm ider
Nice ḥamd itmeme ḥabîbâ ravzâñu gördüm senûñ
Bârekallah pek mu‘ allâ qavl-i men-zârûñ senûñ

¹⁹⁹ Na‘ t-ı Şerîf-i Be-Ḥarfı’l-Nûn Fi Medh-i Ravzatu’l Muṭahḥara, B.

²⁰⁰ “... haydi ebedi kalmak üzere (buyurun) girin oraya.”, Kur’an, Zümer 39/73.

²⁰¹ – A.

81

Der-Sitāyiş-i Hâzret-i Mevlânâ

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

- [47a] 1. Şübhesüz Mollâ-yı Rûmdur şeyh-i ni' me'l- 'arifün
Kâşif-i esrâr-ı eşyâ-yı 'ârif küllü'l-fünün
2. Der-mezâmîr-i belâgat şânuña dinse sezâ
Mazhar-ı naş-ı kerîm *essâbîkûn essâbîkûn*²⁰²
3. Deb-be-deb mîzâb-ı feyzî müferriķ ehbâbuna
Aķmada gel kıl teşekkür *nî' m-i ni' mel-mâhidûn*²⁰³
4. Ten taħammül idemez vezriyle geldüm ben saña
Huz yedi yâ seyyidî zâle'l-ķadem ezîn-zebün
5. Konya Kınvân-ı cinân 'uşşâķ-ı 'ayn-ı 'andelîb
Gel işit leyl ü neħâr şevķıyla o ħayru'l-luħün
6. Bâde-i elfin-i üç yüz on üç ol zil-ħiccesi
Kâbe' -i 'uşşâķa geldüm ħâcıyım terk it zunün
7. Hâķķiyâ gel gir cenâh-ı zıllüne git sâlimen
Rûz-ı firûze vişâl *innâ-ileyhi râci'un*²⁰⁴

82

Ėazel-i Ra' nâ

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

- [47b] 1. Şabâ semt-i Sivâsdan bÿy-ı dîlcÿ-yı civânımdan
Getür imdâd-resânım ol ħayât-ı câvidânımdan
2. Bugün bir nev-civânın 'aşķı ile olmuşam mesmÿm²⁰⁵
Emân dÿr olmasun ķabrÿm o yârÿñ piş-gâhımdan

²⁰² "Hayır işlemekte öncüler. Onlar öncüdürler.", Kur'an, Vâkı'a 56/10.

²⁰³ "... bak biz ne güzel döşeyicileriz.", Kur'an, Zâriyat 51/48.

²⁰⁴ "Biz O'na (Allah'a) döneceğiz.", Kur'an, Bakara 2/156.

²⁰⁵ Meded bir nev-civânın 'aşķı ile olmuşam mesmÿm, B.

3. Vişal-i 'ıyduña cān virmeğe gelmiş cihān ammā
Zebihā gayrı qurbān yoq benüm bu tatlı cānumdan
4. Baqın pervāne-i şem' i firāqum yanmada dā'im
Ma' āzallah cihān hayrān benüm āh u figānumdan
5. Çekilmiş kühl-i kudret ' ayn-ı ' ibret Hāqkınuñ Hāqkı
İki ' ālemde ayurma Hudā rūh-ı revānumdan

83*

Der-Denā' et-i Dünyā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fa' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Merhamet umma gönül bir kuruş bī-dāddan
Bī-vefādur gāfil olma dehr-i bī bünyāddan
2. Bir ribāṭ-ı köhnedür qalmış Semūd ' āddan
Neyledi taht-ı Süleymānı su' āl it bāddan
- [48a] 3. Kışsa-i İskendere baq hisse al şeddāddan
Kimse ma' mūr olmamışdur bu harāb-ābāddan
4. Hāqkiyā hāqka'l-yakīn bil maḥrem-i Mollā-yı Rūm
İşte mir 'āt-ı ' iber baq olma şād bī-zāddan

84**

Gazel-i Ra' nā

1. Mülk-i Mışır olsa melāhatle fedā-yı perçemüñ
Lā-cerem Yūsuf-simā olmaz bahası perçemüñ
2. Felek fikrümi kırtaran garqdan re' is kapudan
Çün meddāc-ı nūḥ necīden ibtilā-yı perçemüñ
3. Pertev-zülfi siyahuñ seyf-i sübhānı mı ' aceb
Katlıder ' uşşākı her dem hūn-feşān-ı perçemüñ

* – B.

** – A.

4. Bülbul-i bāğ-ı belāgat eyledü ‘aşkıñ beni
Āşiyānımdur benüm medd-i meyān-ı perçemüñ
5. Zülf-i mānende kemterüñle esīr oldum sana
İstemem aşlā ḥalāş-ı ez-esīr-i perçemüñ
- [48b] 6. Küfrümü mücīb ‘aceb ol gül-‘ izāruñ būsesi
Yana bunca dilderānsuñ çek niķāb-ı perçemüñ
7. Menfī-i pür maḥṭī ihtār eylemiş buseñ senüñ
‘Āķile kılmış baña mecnūn bünyān-ı perçemüñ
8. Çeşm-i inşāfiyle baķ āyīneye ey meh-likā
Sevmemek mümkün müdür ol ḥadd-i ‘ayn-ı perçemüñ
9. Şām-ı ğamdan kırtaran şīve-i şinām bil ben
Maṭla‘-ı şubḥ-ı şabāḥat cebḥe-i züll-perçemüñ
10. Ol dehānuñda niḥān neḥr-i leṭāfet ey perī
Çün cinān-ı cismüñ için yāsemindür perçemüñ
11. Bu Kemāḥī bu’l Kemāl Ḥaķķı Ḥaķāyık kātibi
Līk-i kilik-i fikrümü kırdı hedāyā-perçemüñ

85*

Ḳıṭ‘a

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Denī dünyādur bī-bāḥādur ‘iffet ü ‘irfān
Derūnuñda muḥaķķaķ semm-i ķātil cehile ‘ışyān
2. Kemāḥī bu’l Kemāl kāfī bu nazmuñ kāffe-i ḥalķa
Meğer şunlar ki ola sümmü büküm ‘umyu bī-iz‘ān

* – B.

86**

Der-Sitāyiş-i Hāzret-i Mevlānā

1. Sālimdür sālîkleri şāhum Mollā-ḥünkāruñ
Şādîkdır t̄alebeleri şāhum Mollā-ḥünkāruñ
2. Evliyāda ola der-i nesl-i pāk insāndur
Şiddîk-ı Murṭāzadur şāhum Mollā-ḥünkāruñ
3. Mevlevīyle Muḥammed müsāvi oḡu ebced
Var mı şañlu hiçbir ferd şāhum Mollā-ḥünkāruñ
4. Ol t̄ariḡat teftiş-i efşā itme her işi
Nāre yanmaz dervişi şāhum Mollā-ḥünkāruñ
5. Biz o bāğın bülbulü misk-i reyḡan sünbülü
Sālîkleri sevgili şāhum Mollā-ḥünkāruñ
6. ‘Aşḡ iḡlīmüñe mālîk dūşmānı olur hālîk
Rāhı ḡayru’l-mesālîk şāhum Mollā-ḥünkāruñ
7. Evliyānuñ serveri kübrūye nām-berī
Ḥaḡḡı ‘ıyd-ı ‘aḡḡarı şāhum Mollā-ḥünkāruñ

87

[49a] Der-Sitāyiş-i Ravza-i Muṭaḡḡara Be-Ḥarfū’l-Vāv²⁰⁶

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Dil-ārā ravza-i ‘adnūñ meşām-ı bŷy-ı Raḡmān bu
Sezādur dinse şāhum fā’iḡ-i firdevs u ‘anber bu
2. Açılmış ḡonce-i zībā-yı zŷvvār gel nazār eyle
Cihānda cennete faḡr eyleyen cāy-ı cemāldür bu
3. Zihī ŷstād-ı ḡudret bŷy-ı ravzañ pŷr-şifā ḡılmış
Ne mŷmkŷn misk u ‘anber lāle sŷnbŷl olalar hem bu

** – A.

²⁰⁶ Na‘t-ı Şerīf-i Be-Ḥarfū’l-Fi Medḡ-i Ravzatü’l-Muṭaḡḡara, B.

4. Anuñ āvīze-i zerrīni fā'ik necm ü eflāke
Tefāhur gürüh-1 seb' -i semā-yı zī senādur bu
5. Hemīşe cāriyedür mīzāb-1 feyz fark-1 züvvāre
Muţāf-1 vā-fidān-1 ka' be-i hayru'l-verādur bu
6. Meded-cū ol ki her cāy-1 hātırdan olasuñ sālīm
Hırā' at-gāh-1 ervāh-1 'umūm-1 evliyādur bu
7. Şararup şad-hezār vezriyle müznib-şermesār olma
Bu ümmet derdüne dermān olan dāru'l-emādur bu
8. Nesīm-i luţfuña nisbet-nisān bir şey degül sā'il
Felā-tenherle 'āmil muḳtedā-yı eşhyādur bu
- [49b] 9. Oḳunsa rūhuña seb'ul-meşānī pür-sezā Hāḳḳı
Ki zīra yem-i dünyā içre dürr-i bī-behādur bu

88

Diğer²⁰⁷

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Şāhid-i şöhret-şi'ārla nām viren dil-ber mi bu
Ḳāmet-i serv u şanavber ḳoḳusu 'anber mi bu
2. Öyle bir gevher-fürüş ki her gören yoldan çıkar
Dili bülbül saçı sünbül gerdānı billur mu bu
3. 'Aşık-ı āşufte oldum gül yanağı rengüne
Şu melāhat-Mısrına şor Yūsuf u Ken'an mı bu
4. Lebleri şehd-i şifādur ḥaste diller derdüne
Özümsün cānum emān şor 'āşıḳa Loḳman mı bu
5. 'İd-i edḥādur zebīhüm gelmişüm bir şor baña
Tā Kemāh dāru'l-felāhdan sevḳ olan ḳurban mı bu
6. Hāḳḳiyā pek ḥüb yaratmış Hāḳḳıyı bārī-Ḥudā
Bilemem ins ü melek mi yā perī peyker mi bu

²⁰⁷ Ğazel-i Ra' nā, B.

7. Kaşlarıdır kâbe kavseyn gözleri âhû-yı çîn
Kâbe-i gîsûlaruñ baq kıble-i 'uşşâk mı bu

89*

Fezâ' il-i İsm-i Hu

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Menba' -i âb-ı hayatdur cism-i cânâ ism-i hû
Cûy-bâr-ı câvidandur zâkirâne ism-i hû
2. Rûz-ı şeb sermâye-i sevdâyı ver hu ismüñe
Câlib-i ruḥ 'âzimetdür tâcirâne ism-i hû
3. Hû-yı hayla eriş zâkir-i ene'l-Ḥaḫ sırruna
Mürşid-i minhâc-ı Ḥaḫdur sâlikâne ism-i hû
4. Ḥalqa 'iz ger oldı ḥâmî-rûy-ı arzı çün ḥışâr
Bâ' iş-i devr-i devâm-ı âsumandur ism-i hû
5. Âfitâb-ı zikr-i Ḥaḫdur ḳalbleri pür-nûr iden
Ḥaḫḳiyâ devr-i zebândur 'âşikâne ism-i hû

90

[50b] **Na' t-ı Şerîf Be-Ḥarfü'l-Ha**

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

-.--/ .---/ .---/ .---

1. Cemâlün cilvegâh-ı zü'l-celâldür yâ Resûlallah
Kemâlün kâ 'inâta ḳul-kefâdur yâ Resûlallah
2. Esâs-ı kâ 'inâtsuñ 'illet-i gâiyye-i 'âlem
Bilâ-şek murğ-ı kûh-ken-i figânsuñ yâ Resûlallah
3. Bilünce şulb-i pâküñden zuḫûrun Âdem ü Ḥavvâ
Değışdü dâneye dâr-ı beḫiştı yâ Resûlallah
4. Şafîyullah Ḥalîlullah degül tâ 'İsâ-Rûḫullah
Gürûh-ı enbiyâya reh-nümâsuñ yâ Resûlallah

* - A.

5. Naşūtuñ gülşenünde nağme iden zümre-i murgān
İçünde bâz-ı pervāz-ı hicāzum yâ Resûlallah
6. Kemāhî bu'l Kemāl kim ki Kemāhî iktināh itsün
Senüñ şânunda şâ'irler bütün lâl yâ Resûlallah

91

Na't-ı Diğer

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

- [51a]
1. Meded-cüyem cenābuñdan cemīlsün yâ Resûlallah
Değişmem pertevüñ men dü cihānā yâ Resûlallah
 2. Emān şāh-ı hūbān bir şāhid-i şöhret-şi' arsuñ ki
Halāyık hidmetünde hep kemer-bend yâ Resûlallah
 3. Vücūd-ı dü cihān sevdük görünce encüm ü eflāk
İki şakķ oldu ay şevķ-i ruħuñdañ yâ Resûlallah
 4. Görünce hüsñüñü güller 'alāyimü's-semā birle
Büküldü belleri bir bir hicābdan yâ Resûlallah
 5. Güzel sevmeyi ol bāri virüp bān aldı hep 'arî
Bu 'aşķdan özge bir kārı bilemem yâ Resûlallah
 6. Ne devletdür ki dergāhuñ ziyāret eyleyen 'aşık
Selīmdür selb-i imāndan bir h'ān yâ Resûlallah
 7. Miyān-ı 'aşıkanda candan artıķ armağan olmaz
Saña ben vāhib-i rūḫ-ı revānum yâ Resûlallah
 8. Kemāhî bu'l Kemāl kim ki Kemāhî iktināh itsün
Murād-ı medḫ ile ḫāh-ı şefā' at yâ Resûlallah

92*

Şāhü'l-Zikār

müstef' ilātün-müstef' ilātün

---/ ---

1. Sālik-i sūzandur Allah Allah
Mālik-i dü-candur Allah Allah
2. İns ü cîn cān-ı Şarḳ ğarb-ı Şām
Derviş-i zīşāndur Allah Allah
3. Zemīn ü eflāk zümre-i emlāk
Deryāda esmāndur Allah Allah
4. Taleb-i dīdār olanlar bī-dār
Zikr idüp her bārdur Allah Allah
5. Esmā'-i Hüsnā içinde 'uzmā'
Bulsam isnādī-i Allah Allah
6. Hāzret-i mollā Rūmī-i dānā
Haşr idüp āna dir Allah Allah
7. Mevlevī Hāḳḳı-ı ezmi-bāḳī
Dilerseñ sāḳid(ir) Allah Allah

93

Sāḳī-nāme-i Hāḳḳı**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-./ -./ -./ -.

1. Sāḳiyā şun şevḳ ile peymāneler gelsün bize
Bāde-'aşḳ-ı nūş iden mestāneler gelsün bize
2. Boynuña senüñ melāmetler ḥamāyıl eyleyüp
Köşe köşe çağrışan dīvāneler gelsün bize
3. Varlıguñ yoḳluğa virüp kendüsin maḥv eyliyen
Mesken-i 'uşşāḳ olan virāneler gelsün bize

* - A.

** Sāḳī-nāme-i Hāḳḳı O, B.

4. ‘ Aşıkum ma‘ şūḳ dilünden ‘ āleme şaldum şalā
Cān u bāşuñ terk iden merdāneler gelsün bize
5. Hāḳḳiyā Hāḳḳa buyurmuş pīrimiz mollā-yı Rūm
Cāh u cinnet bilmeyen ‘ atşāneler gelsün bize

94

Ġazel-i Ra‘ nā²⁰⁸

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

- [51b] 1. Leyl-i hicrānuñ sebebdür nāle-i efğanuma
Nāzir-i şubḥ u şālim gel yetiş imdāduma
2. Çāre-cūy-ı ol Şīrinem Ferhadī nāşāduma
Nāzir-i şubḥ u şālim gel yetiş imdāduma
3. Dil-berā-yı dīdār göster merḥamet kıl ḥālūme
Yanmada kül-hān mişāli baḳ bu cism u cānuma
4. Ben esīr-i zūlf-i yārim çāre bul āzāduma
Ey felek-sīmā sebep olma benüm bir yāduma
5. Hāḳḳiyā söyle selāmetle şu ‘ iffet-kānuma
Rūz-ı maḥşerde ne yüzle çıkacak dīvānuma
6. Mevlevīyüm bir külāh giymek sezādur şānuma
Amma bir başka külāhdan şıgınrım şāhuma
7. Çāre-cūy-ı ol Şīrinem Ferhadī nāşāduma
Nāzir-i şubḥ u şālim gel yetiş imdāduma

95

Ġazel-i Ra‘ nā

- [52a] 1. Sünbül-i zūlfüñ seyr kıl fāşe Allah aşḳuna
Tīze-i ğamzeñ ğazālüm şaḳla Allah aşḳuna

²⁰⁸ Ġazel-i Ra‘ nā Be-Beste-i Dest, B.

2. Yūsuf-ı Mısr-ı melāḥat sāgar-ı sübhān ile
Şun bana bir bāde³ cānum yandı Allah aşkuna
3. Şem⁶ -cemi⁷ -u'l⁸ aşıkun yakdun bu cismüm ser-te-ser
Şaç şarāb vuşlatı pervāne Allah aşkuna
4. Havf nedür ḥadīn-Ḥudā kılmuş devā-yı derd u ğam
Bizi ol şehd-i şifādan kāndur Allah aşkuna
5. Uyma aġyāre emān şāhib-vefā yāḥud beni
Dil-ber-i ḥūn -ḥāra ḥançerle biç Allah aşkuna
6. Ten tecellā-yı cemālūñden diler nūr-iḳtibās
*Len-terān*²⁰⁹ nār eyle cān yakma Allah aşkuna
7. Bu Kemāḥī bu'l Kemāl çekdi Kemāḥī ḥasreti
Çāre -cūy ol⁹ aşık-ı şeydāya Allah aşkuna

96

[53a] Na⁶ t-ı Şerīf Be-Harfū'l-Ya³fā⁶ ilātün fā⁶ ilātün fā⁶ ilātün fā⁶ ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Şāhid-i zī-şöhret-i Ḥaḳ görmemiş dünyā denī
Mişlüñi aşla dil-ārā cism u cān sevdü seni
2. Ḥüsrev-i ḥübān hemān sen şāh-ı mefḳūdū'l mişāl
Da⁶ vet-i dāru's-selām çün gönderen Raḥmān seni
3. Şāh-ı māzāğa'l-başār ey püştibān-ı ümmetān
Ḥavf nedür şol kavme ki reh-ber idinmüşler seni
4. Āḥir-i demde yetiş imdāduma eyle çerāġ
Bunca sāldir ḥidmet-i na⁶ tünle vaşf itdüm seni
5. Bu Kemāḥī bu'l Kemāl kim ki Kemāḥī iktināḥ
Eylesün her dü cihān şāh-ı Ḥudā kılsun seni

²⁰⁹ “Beni (asla) göremezsin.”, Kur'an, Âraf 7/143.

97

Der-Sitāyiş-i Sâlikân-ı Mevlevî

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Bülbül-i bâğ-ı bahârdur sâlikân-ı Mevlevî
Gonce-i her dü cihândur sâlikân-ı Mevlevî
- [53b] 2. Bir Süleymân zamanıdır pîrleri Mollâ-yı Rûm
Âşaf -ı ibn bir hayâdur sâlikân-ı Mevlevî
3. Câlisi evreng-i 'aşk oldığı çün ibnü'l kıķ
Hâ'iz-i a' lâ'r-rütebdür sâlikân-ı Mevlevî
4. Serfürü itmez pîr-i câh u nân dârâya tâ
Dâhil-i dâru'l-fenâdur sâlikân-ı Mevlevî
5. Nisbet u nâyı 'âlîyü'l-murtaşâdan müntakîl
Olmaķiyle müftehârdur sâlikân-ı Mevlevî
6. Nây-ı Mevlânâ-yı dânadân dem-i İsrâfili
İstimâ' eyler dem-â-dem sâlikân-ı Mevlevî
7. Kıabr-i kıâlibden kıyâm eyler şadâ-yı nây ile
Şanki bir murğ-ı semâdur sâlikân-ı Mevlevî
8. Mevlevînüñ mimidür meste nişân vâvı vü le
Lâm likâyası yaķındur sâlikân-ı Mevlevî
9. Gıbta-sâz olma Kemâhî bu cihân-câhuna sen
Nâ'il-i 'izz-i 'alâdur sâlikân-ı Mevlevî

98

Der-Medḥ-i Gürüh-ı Mevlevî

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

- [54a] 1. Sâlik-i hayru'l-mesâlikdür gürüh-ı Mevlevî
Mâlik-i mülk-i ma'ârifdür gürüh-ı Mevlevî
2. Her fûnûnda fâ'iku'l-aķrân-şi' irde bî-naẓîr
Bülbül-i bâğ-ı belâgatdür gürüh-ı Mevlevî

3. Cümle erbâb-ı ʿarīkat mīr-i rifʿ at tersede
Cālisi evreng-i ʿaşk olmuş gürüh-ı Mevlevî
4. Pīrleri nuʿmân-ı ʿummân meʿānî-i lâ-cerem
Şübhesüz dürr-i leālîdür gürüh-ı Mevlevî
5. Sīnede senüñ melâmetle açılsa yâreler
Kâʿil-i ehedd loğumudur gürüh-ı Mevlevî
6. Hâşr u neşri nây devriyle beyân etmiş bular
ʿĀleme mirʾât-ı ʿibredür gürüh-ı Mevlevî
7. Dest-i püyüset-i Celâlüʾd-dīn Rūmî tutarak
Vâşıl-ı evc-i saʿâdetdür gürüh-ı Mevlevî
8. Nesl-i şıddık nisbet-i şâh-velâyet-i murtażâ
Olmagiyle hep mübâhidür gürüh-ı Mevlevî
9. Hâkķiyâ Hâkķaʾl-yakīn bil mahrem-i Mollâ-yı Rūm
Reh-ber-i râh-ı hidâyetdür gürüh-ı Mevlevî

99

[54b] **Der-Beyân-ı Mey-Muḥabbet-i Mevlevî**

fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Sâķîʾi bezm-i elest şundu yediyle bādemi
Eyledi mest-i müdâm ki bilmezem hiç ʿâlemi
2. Tāvus-ı lâhût iken âh-vehleten nāsûte men
Düşerek sevb-i ʿanâşırta gözükdüm âdemi
3. Heft-eķâlüm ehlüne taʿlīm idem gelsün baña
Gülşen i ʿaşkda baña kılsun Hudâ ders-ḥânemi
4. Sâķîʾi şahbâ-yı ʿaşkum gelsün hep ʿatşâneler
Bir melâḥat-Mısrî içre yapmışum mey-ḥânemi
5. Āteş-i ʿaşk iştîʿâl ettiyse de yanmaz beden
Men Ḥalîlullahʾ semîsi oķu defter-ḥânemi

6. Men Celālū'd-dīn-i Rūma itmişem cānum fedā
Toldurur mīzāb-ı feyzi dem-be-dem dil-ḥānemi
7. Men ḥarīm-i ḥayretüm Ḥaḫḫı Ḥaḫāyık āşınā
Tev'em-i tāc-ı sa' ādet bul bu derde çāremi

100

Der-Ḥaḫḫı-Külāh-ı Mevlevī²¹⁰

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

- [55a] 1. Kāf-ı ger menāye kefdür key külāh-ı Mevlevī
Ḥāzıķā remnā Rumūzuñ ḥān-külāh-ı Mevlevī
2. Şübhesüz zıll-i hümādur herkese olmaz naşīb
Tev'em-i tāc-ı sa' ādetdür külāh-ı Mevlevī
3. *Şümme evraşnel-kitāb²¹¹* vārisidür Mollā-yı Rūm
Lāne-i ' anķā-yı ' irfāndur külāh-ı Mevlevī
4. Evliyā'ullahda ḫadr-i pek refī' olduğuna
Pür-beşāret bir işāretdür külāh-ı Mevlevī
5. Nezd-i erbāb-ı ulu'l-elbābda ey ḥayru'l-ḥızāl
Ḥāvī-i esrār-ı ḫikmetdür külāh-ı Mevlevī
6. Şad-hezār ebrār-ı taḫtında tesettür eylemiş
Ḷā'il-i taḫt-ı kībābī dir külāh-ı Mevlevī
7. Şıdķ ile serpūş olan bilmez ne der leyl ü recā
Şems-i eflāk-ı reşādetdür külāh-ı Mevlevī
8. Eyledü ilbās Ḥudā vaḫtü'l-ziyāret der-menām
Ḥil'at-i pür-rif' atıyle bir külāh-ı Mevlevī
- [55b] 9. Senüñ endāz münķire sikke-sikender d(ir) sezā
Kisve-i faḫr-i reseldür key külāh-ı Mevlevī

²¹⁰ Der-Ḥaḫḫı Medḫ-i Külāh-ı Mevlevī, B.

²¹¹ “Sonra biz o kitabı (Kur'an'ı), kullarımızdan seçtiklerimize (senin ümmetine) miras verdik.”, Kur'an, Fâtır 35/32.

10. Devlet-i dīdār-ı dil-ber diler isen ey ğulām
Kaşr-ı kurbet kubbesidür key külâh-ı Mevlevî
11. Cāmi‘i hayru‘l-cevāmi‘ kā‘be-i kalbe nidā
Çün minārāy-mübārekdür key külâh-ı Mevlevî
12. Şākir-i en‘ām Hakk oldu Hakkıyā tā‘zīm ile
Sāgir-i aqtār-ı aqtābdur külâh-ı Mevlevî

101

Der-Sitāyiş-i Meşnevî

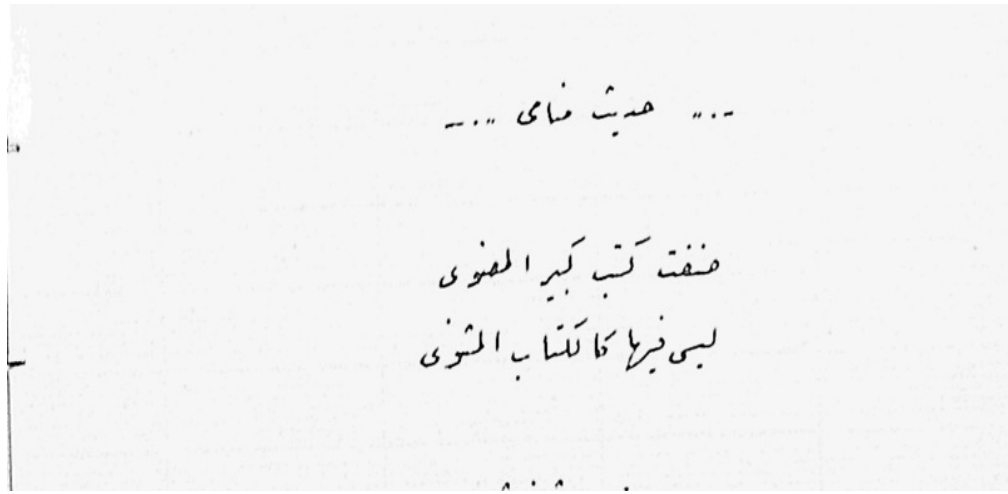
fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Dürre-i seb‘ul-meşānīdūr²¹² kitāb-ı meşnevî
Sā‘ilān-ı saħile şervet-nümādur meşnevî
2. Bā‘-i bişnev müştemil şem‘-i şerāyi‘-şu‘lesün
Hādī-i esrār-ı hikmetdür kitāb-ı meşnevî
3. Nāle-i ney olmada dāğ-ı derūn-ı ‘āşikān
Tār-ı enbār-ı muħabbetdür kitāb-ı meşnevî
- [56a] 4. Nağme-i nāyī-i lisān hāl ile vā-ħasretā
Söyleyüp ehl-i firāka reh-nümādur meşnevî
5. Nazm-ı cān baħşıyle buldu mürde diller zevküni
Menba‘-i āb-ı hayātum necātıdur meşnevî
6. Mağz-ı kur‘ān remz-i furkān tūtī-i şirin-zebān
Rīk-i nīk-i kā‘inātdur şübhesüz bu meşnevî
7. Fıkh-ı ekber şer‘-i ezher dikdi anuñ şānuna
Rā‘ī-i dāru’s-selāmdur bu kitāb-ı meşnevî
8. Dicle vü Nīl u Furat baħr-ı muħit olsa medād
Yazamaz a‘şār-ı esrār-ı kitāb-ı meşnevî
9. Bu Kemāhī bu‘l Kemāl kim ki Kemāhī iktināh
Eylesün şāh-ı resel-i güftdür nāy-ı meşnevî

²¹² “...her namazda okunup tekrarlanan yedi âyeti (Fâtihâyı) ...verdik.”, Kur’an, Hicr 15/87.

102

Ḥadīs-i Menāmī²¹³

103*

Der-Sitāyiş-i Şeyḥ-Şābān-ı Velī

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

- [56b] 1. Ḥil' at-i ḥillet-i sezādur Şeyḥ Şābān-ı Velī
Ḥalvetide muḳtedādur Şeyḥ Şābān-ı Velī
2. Ḥal iderdü müşkilāt-ı ins ü cīne cā-be-cā
' Ārif-i esrār-ı Ḥaḳdur Şeyḥ Şābān-ı Velī
3. Cümle pīrandur mu 'aḥḥar oldığıçün bī-riyā
Cāmī' i sırr-ı cihāndur Şeyḥ Şābān-ı Velī
4. Bu Kemāḥī bu'l Kemāl kim ki Kemāḥī iktināh
Eylesün miftāh-ı kenzdür Şeyḥ Şābān-ı Velī
5. Ḥalveti Aḥmed ' Azizden al icāzet Ḥaḳkiyā
Baḳ ne mir 'āt-ı merāmdur Şeyḥ Şābān-ı Velī

²¹³ Ḥadīs-i Menāmī Nebevī.

* – B.

104

Erzincan'da Dergāh-ı Feyz-İktināh-ı Celāliye Küşādında
Söylenmişdür.

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Açıldı bāb-ı Mevlānā duḡule izn-i 'ām oldu
Anuñ sālİKleründen çok keşān kenz-i niḡān oldu
2. Kāpandu yüz yigirmi sāl bu dergāh-ı mu' allāsı
Anuñ fethüne bā' is bu müşīr-i zī-zekā oldu

105

[57a] Ğazel-i Ra' nā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.---/ -.---/ -.---/ -.--

1. Her gören zemm itdü āb-ı dīde-i giryānumı
Levm idenler görmemişdür cilve-i cānānumı
2. Bir civān-ı zī-cemāldür ki ḡüsrev-i ḡübāndur
Zümre ḡilmāna beñzetmek ḡünah-ı mercānumı
3. Mübtelā-yı 'aşk esīr-i firқаtüm vā-ḡasretā
Dil-berā va' d-ı vişalle söndürdüñ nīrānumı
4. Mişlünü görmüş mü bilmem şark u ḡarb Şām-ı Şīrāz
Bir temāşā eylesün gelsün cihān-civānumı
5. ḡaḡkı ḡaḡkiyle münāsib ḡaḡkiyā dir dü cihān
Yā ḡudā kılma cüdā gör ḡasret-i ḡayrānumı

106

Ğazel-i İḡsān-ı Ezel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.---/ -.---/ -.---/ -.--

1. Çeşm-i pür-eşküm şitāb it görmeḡe dildāruñı
Teslim it sermāye-i sevdāyı bul sen yārūñı

- [57b] 2. Berķ-i ahla olma muhtāc geceler hiç Şem‘ aya
MeŐriķ-ı ‘ aŐķda hemān gōr dil-ber-i tābānuñı
3. Olunan vā‘ de-vefā eyler ise ol meh-liķā
İt fedā ol yolda tırma ‘ ilm u māl u cānuñı
4. Her meħābīb-i mecāzīden tecāvüz eyleyüp
Ol Ĥalīlullah ‘ semīsı söndürüyor nāruñı
5. Devlet-i dīdār içün vārınu virmüş pīrimüz
İktidā it Ĥaķiyā gōr ĥazret-i ĥünkāruñı

107

Der-SitāyiŐ-i Ĥazret-i Mevlānā

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
-.-./ -.-./ -.-./ -.-

1. Mālilk-i mülk-i ma‘ ārifdür cenāb-ı Mevlevī
Őāhid-i ‘ ādildür işte bu kitāb-ı meŐnevī
2. Őems-i Őer‘ iñ Őu‘ lesi māh-ı tārīķāt nūrı ki
İķtibās itmekde eŐħāb-ı tıruk nūr-ı nevī
3. Cedd-i Őiddıķ-ceddesi ĥayru‘ n-nīsā Zehrā iken
Gōsterüñ kimdür gören bir ol imāmdan evlevī
- [58a] 4. Āfiķāb-ı āŐķ-ı āfāķ-ı ĥayāt baĥŐ eyleyen
Şübhesüz budur cihān-ı Őāmil olmuş pertevī
5. Ĥaķkiyā Ĥaķķa‘ l-yakīn bi‘ l maħrem-i Mollā-yı Rūm
Pīr-i pūr-hemtā budur ĥünkār-ı mülk-i ma‘ nevī

108

Sāki-nāme²¹⁴

1. Ĥum-ħāne-i ĥübāndan arzūm bir Őaħbā sāki
İstemem ĥamr-ı ĥūrdan ver baña mey bāki

²¹⁴ Sāki-nāme-i Ĥaķķı, B.

2. Her gören gözün süzer sâkî şahbâdan güzel
Gel gizlen ' âlem sezer rûh-ı revânum sâkî
3. Gel berü şâh-ı hûbân bildim iderseñ bir kan
Degül bir olsa biñ can fedâdur saña sâkî
4. Ey permâ-yı perverde uğratduñ beni derde
La' l-lebünden bâde bir sâgir-i âver sâkî
5. Açılmış ruḥda güller feryâd ider bülbüller
Ey Yûsuf-sîmâ dirler şan-ı şevküñde sâkî
- [58b] 6. Rıdvân-cennet kapusu açmış gece yarusı
Çıkmış ğilmân u hûrîsi sen hangisün sâkî
7. Sînam tûr-ı sinâdur yanmak cânâ ğidâdur
Bu ne şun' -ı Hudâdur şerḥ eyle ḥâlüm sâkî
8. Sînâmdur bugün bir tûr gözükdü didâr-ı hûr
Tecellî itdü bir nûr hûb-cemâlünden sâkî
9. Kemâhî h'âce Ḥaqqı pîr-i muğandan şavkı
Nüş itmiş mey-i bâkî dest-i elestden sâkî

109

Der-Eḥvâl-i Behâr Fî-Tevḥid-i Bârî

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Bülbül-i baĝ-ı bahâruñ diñle gül efgânunu
Ḥaşr-ı cismâniyi işbatda işit bürhânunu
2. Öyle bir ' ibret-nümâ ki ' âkilâne nev-bahâr
Keyf bi'-ḥayyü'l-arz gibi naşşîñ oğur esrârünü
3. İttifâk itdü bu sözde ' âlemân-ı her milel
Soñra ceḥâl itdü yıksun dînün bu nihânunu
- [59a] 4. Mürde-i eşcâr cihâna nev-ḥayât baḥş eyleyen
Mürde insâna oğur *kul-yuḥyihâ*²¹⁵ fermânunu

²¹⁵ "... ve daha bilmedikleri şeylerden çiftler yaratan (Allah).", Kur'an, Yasin 36/79.

5. Öyle tezyî̄n eyledi ki rûy-ı arz-ı ger-digâr
Her bahârda gösterür ba‘ şî̄n bize bürhânunı
6. Raĥm-i mâderde cenî̄ne kaṭre-i nutfe iken
Cân viren *ba‘ de’l-ramî̄m*²¹⁶ ihyâ ider encâmunı
7. Kâ’înâtuñ sâni‘i Rabbü’s-Sameddür lâ-cerem
Ṭıfl-ı ebced -ḥ̄ân bilürdür zıddınuñ buṭlânunı
8. Hâlık-ı ‘âlem ṭabi‘ât zann ider ehl-i dalâl
Aşlı birgün fûru‘ nuñ görsen çeşit elvânunı
9. Vâlid ü mâder merâm ider veled-erkekligün
Lîk ünâşla naḡs ider Haḡḡ añlaruñ efkârunı
10. Ger ṭabi‘ât Hâlık olsa da’imâ bir nev‘ ile
Sâl-be-sâl sâ‘at-be-sâ‘at neşr ider intâcunı
11. Eyleyüp bu zu‘m-yı ibṭâl nâr-ı nemrûd-ı Hudâ
Kûn-u berdenle ḡalîlden men‘ ider aḡrâḡunı
- [59b] 12. Cevher-i eşyâya ‘arızdur ṭabi‘ât didügün
Hâlık olmaz ‘arız olan kıll fikr-i imkânunı
13. Bir vücûd-ı müstaḡıldür Hâlık-ı her kâ’inât
Emr ider esbâba iḡmâlle cihân noḡsânunı
14. Kâ’inâtuñ Hâlıkı birdür iki üç olsa ger
Hâlık olunmazdı cihân hep men‘ ider aḡrânunı
15. Tûti-i gûyân-ı vahdet ḡalk-ı ‘âlem ser-te-ser
Lîk işütmez *şümmü bükm* ‘umy(un)²¹⁷ anuñ elḡânunı
16. Seyf-i meslül-i lisânun ḡıfz-ı dîne sa‘y idüp
ḡamdelillâh ehl-i küfrüñ kesmede gerdânunı
17. Bu Kemâhî bu’l Kemâl kim ki Kemâhî iktinâh
Eylesün ḡıfz it İlâhî dînüñi îmânunı

²¹⁶ “...bu kemikler çürümüşken onları kim diriltir.”, Kur’an, Yasin 36/78.

²¹⁷ “...sağırlardır, dilsizlerdir, körlerdir.”, Kur’an, Bakara 2/18.

110

Ġazel-i Ra' nā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Bir civān-ı zī-cemālūñ ' aşıq-ı aşıftesi
Olmuşam yā Rab rām it oldı dil-i dīvānesi
- [60a] 2. Lā-cerem cism-i cemīlī bir leṭāfet bāğı ki
Her gören bülbül-i şeydā olmada ḥayrānesi
3. Mah-ı ḥübānum cemālüm şem' ine yanan bugün
Ben degül bes tā semāda ay u gün pervānesi
4. Sevmemek mümkün degül ey menba' -i mā' -i ḥayāt
Yanmada külhān mişālī ' aşıkuñ dil-ḥānesi
5. Öyle sūzānum ki biñ tūfān baña kār eylemez
Sönmesi mümkün Furatla der Kemāḥ dīvānesi
6. Görse mir 'āt-ı cemālūñ cāhilān elbet ölür
Mekteb-i 'ilmü'l-guyūbuñ cālisi ders -ḥānesi
7. Mā' -i nīsān-veş vedā-yı nāzil-i ḳalzūm-ı ḳalb
Olalı dā'im dehānum dökmededür dānesi²¹⁸
8. Ḳaldı mı zemm itmeyen bir dil güzel sevmiş deyü
Maḥrem-i 'aşḳ olmayanlardan gelür ḥar-nā' resi
9. Ol ḥabīb-i mehcebīnemden Kemāḥ ḳıldı cüdā
Ḳalb-i meksūrüm gibi olsun ḥarāb her hānesi
10. Asumān-ı dil ol dil-ber berḳ-i hicriyle ḥarāb
Olmada yā Rāb(bi) yansun hep ' adūlar ḥānesi
- [60b] 11. Esmede şimdi fezā-yı ḳalbe ol bād-ı semūm
Derd-i mendān-ı firākuñ nırde ḥaste-ḥānesi
12. Ey Kemāḥī bu'l Kemāl ḥaḳḳı Kemāḥ dāru'l-felāḥ
Server-i ḡilmān-ı cennet sevdiğüm meh-pāresi

²¹⁸ 6-7. b., – B.

111

Ġazel-i Ra' nā

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Yazarken şerh-i şevkūñ hāme-i 'āzbü'l-beyān yandu
Fırākuñ zikrünü itdüm deḥānunda zebān yandu
2. Şu' ā-yı 'ārzuñ 'aqs itdü cismümden şerer düşdü
Tutuşdu nāre zann itdüm ma' āzallah cihān yandu
3. Şerāre şu' le-i āhum derūn-ı cismüm kül itdü
Meded cān kırtaran yokmu emān āteşde cān yandu
4. Çıkarđı encüm-i iḳbālümü eflāke burcundan
Müneccim gālibā bildi zevāk-ı kün-figān yandu
5. Dimem fāş itmem esrār-ı derūnum kimseye zīrā
Olan esrāruma vākıf-ı dil pīr ü civān yandu
- [61a] 6. Kim itdüyse hedef bī-gāne ta' na sīnenü Ḥaḳḳı
Kemānuñ çekmeden destüñde ki teber u kemān yandı

112

Der-Sitāyiş-i İcāzet

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Bi-ḥamdillah ḥadāyık-ı fūnūnun cümle-efnānı
Bitirdü bunca eşmārı ki yesin nev' -i insānı
2. Ne mümkün mülk-i 'ālemlle alınsun dārısı anuñ
Ki zīrā 'ömr-i 'ālem oldı anuñ naḳd u eşmānı
3. Zamān ı şevket-i kişver-küşāde içre oldı kim
Dinilmüş nāmuna ' Abdü'l-ḥamīd-sānī-i ḥāḳānı
4. Mu' allim mürşidüm mizenu'l-ma' ārif Muşṭafālar ki
Oḳunur şehr-i Erzincānda Zühdü Feḫmi ' ünvānı
5. Menāmen müstefīd oldum meşāyih-muḳtedāsundan
Celālü'd-dīn-i Rūmiyle cenāb-ı ḳuṭb-ı Geylānı

6. Cihanda cüy-ı irşada ciḥāren ḥızır-veş imdād
İderler şübhesüz bunlar olursun Mūsa-i şānī
- [61b] 7. Kemāḥī bu'l Kemāl kim ki Kemāḥī iktināh itsün
Fezā 'il-i 'ulūmuñ zıddı 'ilmen 'Ālī-bürhānī
8. Oḡunsa rūḥuna seb' u'l-meşānī pür-sezā Ḥaḡḡı
Āfetden bu icāzetle ciḥāna feyż-i 'irfānı

113

Der-Sitāyiş-i Ḥazret-i Mevlānā

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

1. İmāmü'l-evliyā şulbünden izḥār eylemiş bārī
Celālü'd-dīn-i Rūmī munteḥībdür cümle āşarı
Mīrāş-ı ma' rifetle mālīk olmuş ol kerem-kārī
Velāyet taḥtuna cālis nüfūs-ı 'āleme cārī
Maḡām-ı mesned-i eşnāsını yoḡ ferdüñ inkārı
Bilür 'Arab u 'Acem şāh u ḡedā hep Mollā-ḥünkārı
2. Ḳomaz mensübünü nān-çeste baḡ aşār-ı himmetle
Pişer hep sālīkāmı āteş-i 'aşḡ u muḥabbetle
Çıkarlar maḡbaḡundan çelle-i şavḡ u kerāmetle
Giyerler sikke-i tennüreye envā'-ı 'izzetle
Maḡām-ı mesnedi eşnāsını yoḡ ḥalḡuñ inkārı
Bilür 'Arab u 'Acem şāh u ḡedā hep Mollā-ḥünkārı
- [62a]
3. Olunca cedd-i şiddīḡ ceddese ḡayru'n-nīsā Zehrā
Ne mümüküm evliyādan bir eḡad olsun aña hem-tā
Semā' u nāyuna ḡayrān olmuş a'lā u edna
Kemāḥī bu'l Kemāl kesi mümükün olmaz künḡün imlā
Maḡām-ı mesned-i eşnāsını yoḡ ḥalḡuñ inkārı
Bilür 'Arab u 'Acem şāh u ḡedā hep Mollā-ḥünkārı

114

Der-Cām-ı Ecel Be-Līsān-ı Fārisī

در جام آهن بسانه فارسی

جهانه جامی سلك ساخ آهن می
 بر بات باره نوسه ازی مجلسی دی
 رها یا به کربانه بستگی را
 ازانه جامی ازانه ساخ ازانه می
 بابه بیم باکیانه کبست کربجا
 مرا بیارگی از غفلت رغی

[62b]

۱۴۴
 65

مزی شوی سرالمشای
 زانه آب فخرآدر مرامی
 اگر خوار هم مرام از روح مند
 دم عیبی آسا در دم کندهی
 کاهی بر آلمان با کوسه عبوت
 شوا سرار مولانا از به فی

115

Ġazel-i Ra' nā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Ey perī-peyker bu derde mübtelā kıldun benü
Kays-veş şahrā-yı sevdāya yekem şaldun benü
2. Kalmadı yā Rab taḥammül nevre-sān maḥbūblara
Zincīr-i zülfü kemendle esīr eyledü(n) benü
3. Birisi şaff-ı ricāle erişüp diger zuḥūr
İderek Mışır-melāḥunda rehīn eyler benü
4. Āşkuña gezdim ciḥānda meh-yemīn yüz biñ cibāl
Şīrinem gören bu şevküm zann ider Ferhād benü
- [63a] 5. Tev 'em-i ğam mey-i dem bilmem ' acerb yevmü'l-vilād
Ḥasret-i ruḥsār için terk eylemez bir ān benü
6. Men ḥarim-i ḥayretüm Ḥaḳḳı ḥaḳāyık āşinā
Dürr-i deryā-yı dil-ārāyum sadef sanmañ benü

116*

Ġavsıye

Yā Ġavsu'l-lah yā Ġavsu'l-lah yā Mevlānā şey'en-li'llah

1. Murğ-ı cānı canlar cevlān ider her sâ' at (u) her ān
Seb' -i eflāk olur ḥayrān biz mevlevīyiz mevlevī
2. Mi' rācu'l-rūḥu's-semā' mīrācu'l-ḳalbu'ş-şalāt
Buyurmuş Nebī-Muştafā biz mevlevīyiz mevlevī
3. 'Aşra āşaf her birimiz Allah Allah der dilimüz
Mollā ḥünkārdur pīrimiz biz mevlevīyiz mevlevī
4. Bāl-i tecellāsuñ içdi seb' -i semāvāt-ı geçdi
İns ü melek görüp şaşdı biz mevlevīyiz mevlevī

* - B.

5. Mālik-i mülk-i ma' nevî nāzımıdır (ol) meşnevî
Cihāna şāmil-i pertev biz mevlevîyiz mevlevî
6. Cālis-i evreng-i ' irfān muḫtedā-yı cümle pīrān
İşte delīl mağz-ı ḫur' ān biz mevlevîyiz mevlevî
7. Hāḫḫı ḫāḫḫe'l-yaḫīn inan pīrimizdür şāhib-ḫırān
Cedd-i pāḫi faḫru'l-enām biz mevlevîyiz mevlevî

117*

Merşiye

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Emān māh-ı maḫrem gelme tezkīr itme eḫvāli
Meded deryā-yı ḫüzne çekme ins ü cīn ḡam-ı bāli
Ne mümkün nāle-i efḡān-ı ḡamdan kim olur ḫāli
Görünce bunca zaḫmet Muştafānun eşref-i eli
Yetiş Cibrīl-i cedd-i pākūne oḡu serencāmı
Emān imdāda gelsün böyle olsun şīr-i Yezdānı
2. Görenler oldı ḫayrān Kerbelāda merd-i merdānı
Didüler bārekallah ībn-i Ḥayder Yūsuf-ı şānī
Ḳıyar mı ḫatlüne nev' -i beşer gel eyle iz' anı
Meḡer bunlar ḡalīzü'l-ḫalb imüş özü ḫoş ḫayrānı
Yetiş Cibrīl-i cedd-i pākūne oḡu serencāmı
Emān imdāda gelsün böyle olsun şīr-i Yezdānı
3. Şusuzluḡla perişān olmuşken zāt nūr-ı nāşīr
Uzadı gerdēn-i gerdūn-behāya al evre ' aḡar
Ḳıyāmet ḫopdı şanki çoḡ ' acāyibler olup zāḫir
Sellāb-ı eşkle Hāḫḫı (u) cihānı eyle gel ḫāhir
Yetiş Cibrīl-i cedd-i pākūne oḡu serencāmı
Emān imdāda gelsün böyle olsun şīr-i Yezdānı

* – B.

118*

Burūsa ‘Ulemāsundan Kırşehir’li Yūsuf Efendi’niñ (Ha) Kāfiyesiyle
Göndermiş Olduğu Mektub-ı Manzūmeye Cevābdur.

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Bād-ı bir nev e’s-selām ey bülbül-i Firdevs-asā
Yem-i ğamdan nağmeñüz kıldı ħalāş şubḥ u mesā
2. Dest-i tekrım ile alduğda feḥāmet-nāmeñü
Mūcib-i mesrūriyet oldu daḥi nışf-ı şalā
3. Merḥabā ey Yūsuf-ı Mışr-ı melāḥat merḥabā
Şānuna dinse senüñ serdān muḥakḳak pür-sezā
4. Vāḳıf-ı ser-i süveydā eylesün Rabbim senü
Kılasun dü-dest ile Ḥakḳıyı muḥıbb çok du‘ ā
5. Bursalı bāğ-ı belāgat bülbülü budur deyüp
Oldular der-Ḥakḳı men ḥānende-i ḥayr-du‘ ā
6. İttiler a‘ lām-ḳudūmum bā-cedīde hem deyüp
Şānuma şāyeste şāḥin-i şehī kişver-küşā
7. Ḥakḳıya baḥr-ı ḥakā’ikdür beni her mev‘ ize
Eylesün iḥrāc Burūsa ehlüne dā’im sezā

119**

Burūsa ‘Ulemāsundan Kırşehir’li Yūsuf Efendi’nüñ Göndermiş
Olduğu Mektub-ı Manzūmdur.

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Es-selām ism-i şerīfiyle kelāma iftitāḥ
Eyleyüp leyl ü neḥār arzum bulasñ irtibāḥ
2. Merḥabā ey tūḥi-i şükr-i şiken şirīn-suḥan
Merḥabā dinse sezādur şānuñ aḳşam u şaba

* – B.

** – B.

3. Vā'ize ş̄irin-i zebansuñ h̄usn ta' b̄irũñ senũñ
Sāmi' inũn cān-meşāmunda besan te' fāh-ı fāh
4. Öyle fāzılsuñ ki mefküdü'l-mişāl disem sezā
Kübīyā dürr-i yetimsũñ ki sadeḫ olmuş kemāh
- [64a] 5. Dest-i tebc̄il ile aldıķda faz̄ilet-nāmeñũ
Buldu cānum işbu ' anber-sā kelāmuñdan ferāh
6. Bir fetāsuñ ki meş̄ihat-mesned-i şānuñ sezā
Şems-i irşāduñla millet eylesün kesb-i felāh
7. Zātuña mevdü' olan fazl u kemālī neşr idüp
Sūre-i kevserle mev'ūd-kesrete neşr it cenāh
8. Ehl-i hāl-hāli ķalur mı ibtilādan ey şerīf
Bā-ħuşuş kendi de cem ola faz̄ilette şalāh
9. Emr-i Hāķķa sābir-i tebş̄ir ider faħr-ı resel
Sen hāķīķat feyzī bulduñ hem de fevziyle necāh
10. Bu senā-ħān Yūsuf u dur itme dilden dā'imā
Hoş-teveccühle bula göñlü kederden inşirāh

120

Şerh-i Sevdā

fā' ilātũn fā' ilātũn fā' ilātũn fā' ilũn

-.-/- -.-/- -.-/- -.-

1. Bülbul-i bāğ-ı bahārım söyle gel sevdā nedür
Gül nedür feryād nedür şāhid nedür şühā nedür
- [64b] 2. Mey nedür hem ney nedür sermā nedür germā nedür
Söyle kim şāhum bilelim ' unşur-ı eşbā nedür
3. Şems-i ' aşķuñ şu' lesi enbāt-ı ' ālem eylesün
Küntü kenz esrārımı hiç bilmeyen insan nedür
4. Zincir-i zülf-i zarīfān da esirdür ' aşīķān
Bendegān-ı Hāķķ iken pā bende-i hūbān nedür

5. Mevsim-i gülde hemân feryâd iden bülbül gibi
Da' ve-i ' aşk eyler isen itdiğün bühtân nedür
6. Vâkıf-ı esrâr-ı Haksuñ maḥrem-i Mollâ-yı Rûm
Zirve-i kâf-ı karargâh iyleyen ' anka nedür
7. Şâ' ir-i şöhret-şi' ârum hem daḥî ' azbü'l-beyân
Bilmezem şem' i Fuzûlî şâ' ir-i şâ' bân nedür
8. Bu Kemâhî pür-günâha yâ Kerîm u yâ Raḥîm
Dime maḥşerde İlahî itdiğün ' iyşân nedür

121*

Der-'Ulviyyet-i 'Aşk

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.-./ -.-./ -.-./ -.-

- [65a]
1. Öyle bir derd ki devâsuñ istemez evcâ' -ı ' aşk
Bir belâ-yı kâdr-i bâlâdur bilüñ âlâm-ı ' aşk
 2. Dü cihânda ' aşıkânı yakamaz nâr-ı lazâ
Meşreben ' ayn-ı semenderdür bütün aqvâm-ı ' aşk
 3. ' İllet-i gâiyye-i ' âlem denilmiş şânuña
Künt-i kenz esrârını izḥâr ider eşvâk-ı ' aşk
 4. Şehr-i Bâbîl-i yedünden Şâm-ı şevke göçse ger
Nâr-ı nemrûd-ı nüfûsdan ḥavf yemez ḥillân-ı ' aşk
 5. Tûr-ı tende bir teferrûc ideyim derken hemân
Nârı görüp bî-hoş olurmuş kâh kâh ' ümrân-ı ' aşk
 6. Âdem-i ' İsa vü mâ-beynehümâ peygamberân
Zümresün itmiş semâya i' tilâ mirkat-ı ' aşk
 7. Ḥaḳḳiyâ Ḥaḳḳa'l-yakîn bil maḥrem-i Mollâ-yı Rûm
Pîr-ı pür-himmetden içdüñ bâde-i esrâr-ı ' aşk

* – B.

122*

Der-Sitāyiş-i Hâfız Bahrî

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

- [65b]
1. Bahr-ı hikmet içredür bi-behānuñ şüreti
Mevc ile itdü zūhur didüm bulunmaz kıymeti
 2. Beñzer ol hürşide kim ebr-i beyāz içre turur
'Aks idüp āyine-i ruhsār-ı aluñ şüreti
 3. Ten-tezelzüldeñ turur mı ger iderse in' ikās
Rūy-ı mir'at-ı dile ol nev-nihālün şüreti
 4. Pertev-i ebrūlaruñ kılmış müzeyyen meħcebīn
Zirve-i eflāke 'aks itmiş hilālün şüreti
 5. 'Arız üstündeki hālīñü görenler Hāķķiyā
Zann ider kāfurda fülül-i nihālün şüreti

123**

**Erzincan'da Dergāh-ı Feyz-İktināh-ı Celāliyye Küşādında
Söylenmişdür.**

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

- [66a]
1. Açıldı bāb-ı Mevlānā duħūle izn-i 'ām oldu
Anuñ sālīklerinden çok keşān kenz-i nihān oldu
 2. Kıpandu yüz yigirmi sāl bu dergāh-ı mu' allāsı
Anuñ fetħüne bā' iş bu müşīr-i zī-zekā oldu
 3. Bu zāt-ı şīr-şifātuñ hān-kāha nev-ħayāt bahşı
Şehinşāh-ı cihān 'Abdü'l-ħamīd Hāna şān oldu
 4. Kemāhī bu'l Kemāl Konyada nevmen giydiği sikke
Meşīhat emrüne hūnkār-ı 'aşkdan remz-i zār oldu

* – B.

** – B.

5. Du‘a-yı h̄ub-edā-yı dīn u devletde devām itmek
Farā’izden deyüp Mollā-yı Rūmī H̄aqqı rām oldu

124

Sebeb-i Te’līf

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün

.---/ .---/ .--

1. Berü gel bülbül-i bāğ-ı besīman
Serāpa sergüzeştle eyle tıbyān
2. Nedür ey gām-güsār-ı nağme zāruñ
Emān elden mi çıkdı gül-‘ izāruñ
3. H̄udā ‘ aşkuna gel söyle bu h̄ālī
İşit ‘ azbü’l-beyān femmden maķālī
4. Bu ‘ aşkum doydı şarķ u ğarb u Rūm Şām
Ne mümkün setr olunsun misk ü reyhān
- [66b] 5. Eğer olmazsa kalbde ‘ aşk-ı mevlā
Anuñ yoķluğudur varlıktan evlā
6. Nedür dāğ-ı derūnuñ dey merāmuñ
Yazılsun defter-i ‘ uşşāķa nāmuñ
7. Buyur ey bülbül-i bāğ-ı belāgat
Suhan-şarrāfidur ehl-i sa‘ ādet
8. Baña bir nev-cihān iderdi h̄idmet
O aşra Yūsuf-ı Mışır-melāhāt
9. Semādan seyr iderken māh-ı t̄abān
Göreydi bağlanup itmezdi devrān
10. Şems-i fahri-i ‘ ālemdür o dil-ber
Münevverdür muşavvirdür (u) muğber
11. Gelüp günlerde birgün itdü āh
Didüm bā‘ iş nedür bu āha ey māh

12. Emān āh itme ey naḥl-i niḥālüm
Baḳarsuñ ṭūr gibi bu cism-i cānum
13. Didü bize neler dir ehl-i belde
İderler sū 'ızanı cümle yerde
- [67a] 14. Didüm şaḳın bu töḥmetden civānum
Daha ḥıdmete gelme kıırma nāmum
15. Ḳader budur oḳu küllü'l-firāḳı
Günahdan ḳurtar ol ehl-i şıḳāḳı
16. Şıḡadı şadr u zaḥrum Şāh-ı Geylān
Menāmda eyledüm eflākı seyrān
17. Giydi ḥırḳa vü sikkeyi mollā
Ne ihsāndur tefekkür eyle añla
18. Benī-Aḳşāda gördüm bir bölük nās
Süleyman kürsüsüne itdü iclās
19. Tehi olmaz menām vaḥy-i Ḥudādur
Taḥammül eyleyen luṭfa sezādur
20. İşit ta' bīr-i dem bir nebze ey cān
Hemān ḥaber eyle ki bulalım iḥsān
21. Cenāb Cibrīli itdü keşf u eşyā
Olurdu zāhir u ser anda hem-tā
- [67b] 22. İçüp Mollā-yı Rūm bāl-i tecellī
İderdi tıfl iken 'arşa tedellī
23. Süleyman ḥükm iderdi şarḳ u ğarba
Ṭuyūr ins u cınne iş bu yerde
24. İşāretdür bizi Tañrı muḥaḳḳaḳ
Bu zātlar feyzüne vāriş kıla Ḥaḳ
25. Ma' ārif mülküne bād-ı Süleymān
Ḳılar bu ḳulları ḥamd olsun her ān

26. Girmek təcımı Mollā-yı Rūmī
Bize Tañrı virir feyz-i ‘ulūmī
27. Şīgamağ şadr u zāhr-ı Şāh-ı Geylān
Dimek ol zāhir u bātında serdān
28. Bilā-şek geldü imdāda erenler
Sever sevdāyı kuş dili bilenler
29. Diyüp itdüm o dem yār elvedā‘ uñ
İşitdü gökde olanlar şadāsuñ
30. Firākuyla bu cismüm oldı bir tūr
Yanardu gece gündüz anda bir nūr
- [68a] 31. ‘Azīm-ħazinle gönlüm did Allah
Uyanup āh ile olmuşum āgah
32. Firāk-ı Hāḡḡiyān düşün memātı
Yananlar aldılar nārdan berātı
33. Olursañ ‘āşık ol faḡr-ı cihāna
Şehinşāh-ı diyār-ı dil-berāna
34. Şerverseñ bir cemāl sev ki bozulmaz
Dem-ā-dem ḡacc olup ‘işyān yazılmaz
35. Şaḡın meyl etme maḡbūb-ı zamāna
İdenler düşdüler pek çok ziyāna
36. Ğılāf-ı ḡubbe-āsā cem-i ğilmān
Birūnī sīm derūnī semm-i insān
37. Sezā mı nīm dem-i dünyāda dil-şād
Olup ‘uḡbāda olmaḡ ḡār u ber-bād
38. Kemāle irmese sen mūy-ı maḡbūb
Olur ‘uşşāk-ı nādīm hemde maḡcūb
39. İşitdüm işte şu nuşh-ı fu’ādı
[68b] O anda söyledüm yā Rabbi Hādī

40. Vişālũñ kıl vesīle ‘ Āli-cāhı
Ki oldı sidre anuñ taht-gāhı
41. Beni devr itme vaşluñdan Hudāya
Bağışla cürmümü hayru’l-verāya
42. İlāhi murğ-ı küh-ken-i figāna
İzin vir ‘ aşuğ olam yāne yāne
43. İştüm hâtıf-ı gaybdan arz et
O anda der-‘ aqab didüm kabul (e)t
44. O demde başladum neşr-i naşūta
Girüp şevkiyle ol baħr-ı muħīte
45. Hudā lutfeyle ol şāh-ı hūbāna
Ki oldur bā‘ iş-i Hağ bu divāne
46. Ne mir’āt-ı ‘ ibretdür Hağkı hālũñ
Naşīhat h’ānidur cümle cihānuñ
47. Muħābīb-i mecāziden tecennüb
İderken qalbe düşdü bir taħabbüb
48. Menāmen enbiyā’ vü evliyā’ı
Görüp bulur idem cāh-ı ‘ ālāyı
49. Yediyle hil’ at-i Mollā-yıRūmī
Giyüb buldum bihamdillah serveri
50. Cenāb-ı ser-firāz-ı evliyānuñ
Külāhı geçdi başa bu’l- Kemālũñ
51. Şebābetde zuhūr itdü şu aħval
Taraşşud ider idim nice āmāl
52. Didüm tanzīm idem şu vağ’ atu
Meālī mesrūr itsün kâ’ inātu
53. Yazardu nazmumu bir kân-ı ‘ iffet
Cemâlde Yūsuf-ı Mışr-ı melāhat

54. Didüm ey cilve-gâh-ı Rabb-i Raḥmân
Sezâ olmaz saña hiç ḥüb-ı ğılmân
55. Bir kederim ʿîmânla ḥüb-ı ğılmân
Bir ʿabduñ baṭnunda didü Raḥmân
56. Eğer mevt olur ise zîbâ-zamân
İderdi nefret gider ʿuşşâḳ- yabân
57. Diyüp nuşḥ eyledüm ḳalb-i sâḳime
Didü başla bugün naʿ t-ı yetîme
58. Ben ḥidmetle ezeli oldu ol ḥâl
Yeñiden mazḥar-ı luṭf oldu bu bâl²¹⁹

[69a] **125***
Posta Hakkında

mefâʿ ilün mefâʿ ilün mefâʿ ilün mefâʿ ilün
.---/ .---/ .---/ .---

1. Şerârüm sönmesi muḥtâc hemân bir nâme-i dosta
Gice gündüz çehâr-çeşm tecesüs itmede posta

126**
Telgraf Hakkında

fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Rağbeti ğurbetde buldum ḳalb ile ben bî-ḥılâf
Bâʿ de-ezîñ-ʿ arz eylesün ḥıllâna ḥâlüm telgraf

127***
Şarkı

1. Dâd-ı dehânum genc-i niḥânum sen nev-civânum
Bâğ-ı baḥârüm nevreste yârüm vuşlat istiyor bülbül-i cânüm

²¹⁹ 47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58. b., – A.

* – B.

** – B.

*** – B.

2. Nāy-ı Mevlānā o şāh-ı rānā gibi seziyor bu cism-i cānum
 Hālīle-i nām-dāş olmuşam qardaş yakmaz hiç āteş bu hānümānum

[69b] 128*
 Şarkı

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Cānı-Erzincān degülsün bil ki cān-ı dü cihān
 Vir baña luḡ et ḡayāt-ı cāvidān ey civān
2. Firqatün nārı bıraḡdı cismüme nār-ı niḡān
 El-emān mā'-i vişalle söndür ey dād-ı dehān

129**

Takrīz-i Qırīmi Qāsım Efendi

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.--/ -.--/ -.--/ -.--

1. Bārekallāh bu Kemāhī bu'l Kemāl ḡuḡb-ı cenāb
 Oldı ḡilālū'l-meşākil ref' idüp her dem niḡāb
2. Maḡla' -i şemsü'l-ma' ārif bi-riyā ol meh-liḡā
 Leyle-i ceḡlī-i iz' ān eyledi bu āfitāb
3. Qıdve-i ḡalk-ı cihān tebli' de ol irşād-me'āb
 Ba' d-ı elif üç yüze bi-şek müceddid iş bu şāb
4. Bülbül-i bāḡ-ı belāḡat olamaz 'azbü'l-beyān
 Cür' a-i cām-ı elestden içmüş mecīd-i şarāb
- [70a] 5. İftihār itsün zamānı fazlen 'an ḡurbu'l-velād
 Oḡunur iş bu kitābı tā ilā yevmü'l-ḡisāb
6. Qāsım eyle ḡāsem hiç dem itmesün bir şeyḡ ü şāb
 Şemşir-i şir-i ḡudā -veş 'ālemi eyler ḡarāb

* – B.

** – B.

130*

Erzincānī ‘Osmān Nūrī Efendi’nün Takrīzidir.

1. Hāzret-i el-Hāc İbrāhīm Efendi kim o dur
Vā‘ izānuñ ser-bülendī fāzıl-ı şöhret-şi‘ār
2. Vākıf -ı ‘ilm-i ledünnī ‘ārif u agāhī ki
Feyz-i ṭab‘ -ı gün gibi itmüş ciḥana intişār
3. Kuvve-i nuṭku dil-‘uşşāka kuvvet bahş idüp
Eyleyüp deryā-yı ṭab‘ ı nice biñ ma‘nā-nişār
4. Hāyret-āverdür ciḥāna kuvve-i ‘ilmiyyesi
Şübhesüz güftār eyler fikr u ḳalbi şu‘ledār
5. Meşnevīnün şerḥ ider remz u niḳātuñ şevḳle
Feyz-i Mevlānāya mazhar oldığı pek āşikār
- [70b] 6. Nūrī-i ‘ācize Kemāl ḥürmet ü iḳlāş eyle
Eylemekde himmet feyzüne ‘arz-ı iftiḡār

131**

Takrīz-i H̄‘āce Baḥrī

1. Açdı miftaḥ-ı ma‘ārifle o fāḥru’l-‘ulemā
Nice gencīne-i esrār-ı re’īsü’l- fuḳalā
2. Söyle nūr-nāmuña ol zāt-ı sūtūda şaffuñ
Mevlevī ḥ̄‘āce-i dānā-yı şeyḥu’l-‘urefā
3. Şehr-i Erzincān anuñla olacaḳ dār-ı cinān
Maḥrem-i Mollā-yı Rūm şimdi o māhı’ş-şu‘arā
4. Kilik-i ḳudret bu’l Kemāl yazmış añu rūz-ı ezel
Ki Kemāhī künḥünü Baḥrī-i ednayu’ḡ-ḡu‘afā

* – B.

** – B.

132**

Lī-Cenāb-Şemseddīn Tebrīzī

... جناب شمس الدین تبریزی ...

مسلمانانمى دغم که مه خود را کرامانم

[71a]

نه بضم نه زید بضم نه کرم نه مسلمانم
 نه محمود نه الهدیه نه الهدیه محمود عاشقانه غایب
 نه محمود کافره کافر نه دزدم مه نه اهانم
 نه دلدارم نه دلدارم نه اید دارم نه آید دارم
 نه اوباشم نه فدوشم نه دودیشم نه سفشم
 نه عیبی عم نه سوکی عم نه دارم نه محمودم
 نه نورانم نه انجلیسم نه زبورم نه فرخانم
 نه صاحب محمود ابوم نه در جوای مقهورم
 نه چوید بفضیب محزونم نه چوید بوسف بزندم
 نه در جنت چواید بسم نه در دوزخ چواید بسم
 نه بی سلیمانم دهی باشم نه سلیمانم نه زیانم
 بیات گفت پیروزی شش شمس تبریزی
 چه می زکی چه می لوزی نمی دان که رحمانم

** - B.

133*

Zübde-i Hāḳānī 'Abdü'l-Ḥamīd-Ḥān-Sānī Ḥāzretleri İçün Tahrir
Olunañ Ārzuhal-i 'Azībü'l-Beyāndur.

... زبده حقايق عبدالمحميد خانة في حق تجريرة و نساءه و غيرها ...

شاه شهباز که از طهر همدان نیر قد جانکم

[71b]

۹۳

اسم امام المصیبه از ابیه فقیه انصاری کم
ای شاه شرع جانفزا شرعک این حکم قضا
اول هیت شورکاش غم جلیب از اعدائکم
توسیع مثل حکم شرع منته بجرمک
کم جیف انده فد هلاک اضحی از اسماکم
دیه مضمی اولدی مانه افرنجی اوبدی لهر غلام
مدیر در دیاره افش از اصحا حکم
ای عالیجاه کاسکا - کفا - قیو سا - ط -
ایندیم اسوم تکا - قضا از غلب بکم
ای سانه کلشنرا حقده اید کل عطا
لهر بر فقیه اول خدایچه ایندی از افرانکم
بخشنده شوق شرف ای عارف دری عرف
تقسیم شرعی نصف ایت مال از انسا کم
ای پادشاه زدر شرف کل ایت اموال نصف
حقن کما حقده نصف در نهی از ارافکم
دیر بولگی بوالکمال ابراهیم حقن ب توانه
قورقم کلو - سبزه زوال ارفاقر اخوانکم

* - B.

134

Mersîye-i Şâh-ı Şehîdân-ı Kerbelâ

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

- [72a] 1. Hâme-i hûn-rîz haber vir mâh-ı mâtemden kelâm
Noldu hâl-i hânedân-ı Muşafânuñ el-emân
Dâhil-i dâru'l-gumûm oldu o gün her dü-ciḥân
Nerde kaldı vâlidüñ-Aḥmed-i faḥrî el-emân
Hâme-i bî-hurremim yazma meserredden kelâm
Ağladı bu ayda Zehrî murtażâ faḥru'l-enâm
2. Mâh-ı mâtemdür muḥarrem söyle ḥâmem derdüñi
Cüy-ı bā-eşk ile olsun ṭufan dünyâ-yı denî
Kerbelâ şahrâsuna cem itdü mervân-cündüni
Cenk idüp nâr-ı caḥîmden (hiç) şaḫınmaz kendüni
Hâme-i bî-hurremim yazma meserredden kelâm
Ağladı bu ayda Zehrî murtażâ faḥru'l-enâm
3. Her dü-leşker cenk içün şol dem ki hep şaf bağladı
Tâ şehâb-sürḥ-i semâda ğam tutup ḫan ağladı
Şemşîr-i şîr-i ḫalâyık dem-be-dem seyf zağladı
Cümle enḫâr-ı ciḥân derdüyle 'âlem çağladı
Hâme-i bî-hurremim yazma meserredden kelâm
Ağladı bu ayda Zehrî murtażâ faḥru'l-enâm
- [72b] 4. Şığmadı seb' -i semâya lâ-cerem rûḥ-ı Rasûl
Şol zaman ki ḫanuñı dökdü yere ibnü'l-tebevül
Terk idüp ravzâ-i pâki eyledü 'arşa duḫûl
Bu ğadabla Kerbelâda şanki oldu nefḥ-i şûr
Hâme-i bî-hurremim yazma meserredden kelâm
Ağladı bu ayda Zehrî murtażâ faḥru'l-enâm
5. Bu Kemâḫî bu'l-kemâl kim ki Kemâḫî iktinâh
Eylesün kaldı Ḥüseynüm Kerbelâda bî-penâh
Ḳoymadı imdâd ide ehl-i semâ Rabb-i ilah
Ser bu şehd-i şehadet-i nuş ide ol ser-sipâh
Hâme-i bî-hurremim yazma meserredden kelâm
Ağladı bu ayda Zehrî murtażâ faḥru'l-enâm
6. 'Âḫil-i pür-feḫm isen añla muḥarremden merâm
Bağ denî dünyâya ki oldu bu ḫanlı re's-i 'âm
Her re'isüñde ciḫanda ḫalmadı emn-i emân
- [73a]

Nerde kaldı ki Yezîd şemser-ziyâd şâhib-zulâm
 Hâme-i bî-ğurremim yazma meserredden kelâm
 Ağladı bu ayda Zehrî murtażâ fağru'l-enâm

135*

Merşiyeye

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün
 .---/ .---/ .---/ .---

1. Miyâh-ı hasret-i mâder bahâr-ı dilde cevîânı
 İdüp ekşimle 'âlem gördü bugün mişl-i tûfanı
 Semâ' -ı mevt-i mâder âsumânı pür-melâl itdü
 ' Aceb hayretde kaldı âh u zârum gel men-fânî
 İlâhî mädere meşken cinânın kıl ger mekânı
 Vâlâ-yı mağluqat bulmaz tufandan aşla âmânı
 Habîbüñ yüzü şuyu hürmetüne isterim yâ Rab
 Olsa sekr râzî mâderden kulûbe'l-tâfe ezrânî
2. Eğer bu dâr-ı dünyâda ecel terkitse bir cânı
 Olurdu şübhesüz evvelki cihânda mâh-tâbânı
 Revâ mı ehl-i imâna cihânda olsa handânı
 Bilürken can alıcı günde ider bunca devrânı
 Sezâ mı gavta-i baħr-ı siyahda güler sükkânı
 Bulamayunca Sinobda liman hâmi' en cânı
 Eyâ Haqqı Haqîkat nây-ı nazmuñ bî-nazîr-el-Hağ
 Uyardı bu belâgatle 'aceb-câlid bu çevgânı

[73b]

136**

Mağdûm Fevzî Merşiyesi

1. Rihlet-i bezm-i behiştünde cihân kan ağladı
 Şermsâr oldu cemâlünden cinân kan ağladı
2. Nev-civanluğda cinâna rihlet-zede âh (u) vâh
 Lâle sünbül murğ-ı bülbül zâr zâr kan ağladı
3. Zikr idüp ğurbetdeki vâlîdinün vaqtü'l-vefat
 Nâr-ı hasretle yanup bîmâr-ı ruhsâr ağladı

* – B.

** – B.

4. Kā^ˆbe-i hüsnüñdeki senüñ siyâh-ı çeşmüñin
Büsesi kaldı kıyâmet gününe cân ağladı
- [74a] 5. Yûsuf-ı Mısr-ı melâhat bûy-ı dil-cüyuñ bize
İleten rîh-i şabâ seb^ˆ -i semâvat ağladı
6. Murğ-ı rûh pür-fütûhuñ kalup cismüñden âh
Çıkıdıgu dem küll-i men *fân*²²⁰ âyeti kan ağladı
7. ^ˆÂrzım ^ˆaks-i dehânumda nihân nâr bakmada
El-meded cân kırtaran yok mu ciger kan ağladı
8. Yâ İlâhî kıl penâh pâdişâh-ı dü cihân
Ğayrı nâre yakma yâ Rab nâr-ı enyâr ağladı
9. Yâ şeff^ˆ ul Müznibîn işfâ^ˆ -lenâ yevmü'l-ğumûn
Bende-i şermendeye hep enbiyâlar ağladı
10. Yek hezâr se şad u dehâr dâğî dâru's-selâm
İletünce mâh-ı mâtem şeh-r-i şevvâl ağladı
11. Ey Kemâhî bu'l Kemâl itme Kemâhî iktinâh
Hâme-i âteş-feşânuñdan cihân kan ağladı

137

Der-Sitâyiş-i Şeyh-Fehmî

mefâ^ˆ ilün mefâ^ˆ ilün mefâ^ˆ ilün mefâ^ˆ ilün

.---/ .---/ .---/ .---

- [74b] 1. Erenler erişti Şems-i Reşâddır Muştafâ Fehmi
Meşâyihde müşâr-ı bi'l-benândır Muştafâ Fehmi
2. Akar mîzâb-ı feyz-i dem-be-dem fîrâk muhibbâna
Bu feyz-i Ğavş-ı a^ˆ zâm Vehbi hayyatdan alır Fehmi
3. Mirâ^ˆ at-ı edeble Mekkede kabrûn ziyâret kıl
Diyâr-ı himmete şâhib-ķur'ândur Muştafâ Fehmi
4. İşit gûh-ı kerâmetde şamâh-ı cân ile mişlüñ
Hayatdur murğ-ı ^ˆ ankâ bir hümâdur Muştafâ Fehmi

²²⁰ “Yeryüzünde olan her canlı fânîdir.”, Kur'an, Rahman 55/26.

138*

Merşiyе

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

1. Selīmü'ş-şadr ider selb-server ile nale-i efgān
Şehinşāh-şāhidān yoluna biñ cān ider kırbān
Kemā-kān Kerbelānuñ vaq' asuñ mümkün müdür Tıbyān
Bilā-şek bu ciger-sūz dü cihānı eyledi lerzān
Ġarīk-i yemm-i ğām-ı mācerā-yı Kerbelāyum men
Hılafsız ḥandan-ı ḥayru'l-ḥalka cān fedāyım men
- [75a] 2. Celīlü'l-cāh iken kıdrüni bilmez oldu ol cāhil
Yezīd-i şems-i ser-ziyād-ı ḥā'in oldılar ğāfil
Ḥesabsuz lengeri aldu Furātdan cümle-i sāhil
Ḥafīd-i faḥru'l-ālem ibn-i Ḥaydar teşne-dil kıtil
Ġarīk-i yemm-i ğām-ı mācerā-yı Kerbelāyum men
Hılafsız ḥandan-ı ḥayru'l-ḥalka cān fedāyum men
3. Buğaldı ḥasr-ı ḥasrīden teşne-dil fā'ıku'l-akrān
Namaza başlayup ol demde itdü secde-i Raḥmān
Güzendi şems-i şer ḥalāyık-ı fırsatı olan
Birinci secdede şehd-i şehādet şundi bī-iz'ān
Ġarīk-i yemm-i ğām-ı mācerā-yı Kerbelāyum men
Hılafsız ḥandan-ı ḥayru'l-ḥalka cān fedāyum men
4. ' Aceb eḥvāl-zuhūr itdü o günde kıaḥr-ı Mevlādan
Güneş tutuldu gökde ḥumret oldu ḥüzn-i Zehrādan
Mirāran kıan gibi yağmur nüzül eyledi ol eyyām
Ufuqda el-yevm-i ḥumret o günkü şüm-ı ğavġādan
Ġarīk-i yemm-i ğām-ı mācerā-yı Kerbelāyum men
Hılafsız ḥandan-ı ḥayru'l-ḥalka cān fedāyum men
- [75b] 5. Tūrāb-ı aḥmerüñden Kerbelānuñ aldı Cebrā'il
Buyurdu bu Ḥüseynüñ şehidindendür eyā ğam-dil
Şu dem ki kıan ola bu kıabza-i toprak-faḥr-ı 'ālem
Bilinsün ki şehādetle cihānı eyledi tebdīl
Ġarīk-i yemm-i ğām-ı mācerā-yı Kerbelāyum men
Hılafsız ḥandan-ı ḥayru'l-ḥalka cān fedāyum men
6. Tūrāb şakladı ümm-ü Seleme şu şeddeden bir ān

* – B.

Şehīd olduğu gün gördüğü olmuş bu türāb hep kan
İdüp ahvāl-i ahyār şehir-i Tayyībe ehlüñ ol dem
Kıyāmet kopdu şanki gördü ‘ālem bir ‘aceb efġān
Ġarīķ-i yemm-i ġām-ı mācerā-yı Kerbelāyum men
Hııafsız ħandan-ı ħayru’l-ħalka cān fedāyum men

7. Kemāhī bu’l Kemāl kim ki Kemāhī ide tıbyānı
Oķundu derdüne ol günde ‘ālem oldı ħayrānı
Muħib El-Bāsīñ olanı kıl ey kerem-kānı
Celīsı Ħayder-i Zehrī ki ġam-ħor ola ‘udvānı
Ġarīķ-i yemm-i ġām-ı mācerā-yı Kerbelāyum men
Hııafsız ħandan-ı ħayru’l-ħalka cān fedāyum men

139*

[76a] Üçüncü Def a Ħicaz’a Teveccühlerüñde Söyleyüp Mekke-i
Mükerremede Tab‘ Olunan Münācatdur.

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün
.---/ .---/ .---/ .---

1. Emān rahm eyle yā Rab bu esīr-i nefsi-şeytana
Ħalāsı çāresiçün mültecīdür ümm-ü Büldāne
2. Mevāc-ı Nūħ nebīden efzün itdün ‘aşkıımı yā Rab
Kırır zevrāk-ı takvāmı bırakdu yemm-i ‘işıyāna
3. Ne yüzle isteyem Ħakdan Rasulden afv-ı ‘işıyānüm
Derīdem ‘arzu-ħāl it didüler sen beyt-i Raħmāna
4. Bi‘ avnillah bugün dāru’l-emāna olmuşum dāħil
Yarın yüzü siyah çıkarma yā Rabb ‘āli-dīvāna
5. Āķıbet mīzāb-feyzüñ mefrıķumdan maħvola cürmüm
Çıkar pāk-i nezd-i lāk şānuña nāzil ol sulţānın
6. Bu bāb-ı ħayru’l-ebvāb ‘aceb gelmiş midür yā Rab
Bu ‘āşī gibi bir sā‘ il-i ehvec ‘afv-ı ġufrāna
7. Budur yüze diyārıdur gedāyan nā-murād olmaz
Buyurdu şādıķu’l-aķvāl felā-tenħerle insana

* – B.

- [76b] 8. Cibāl-i ārzdan inti(kā)l cürmlle geldüm amān Cebbār
Sezā mı mağfiretsüz ‘avdet itmek şān-ı Mennāna
9. Pederle māderim kıl cümle aşı-ı ferī‘-aḥbābım
Ġarīk-i lücce-i raḥmet ne noḡşān baḥr-ı ‘ummāna
10. İlä yevmü’l-cezā yā Rab ruḥum eylesün devrāna
Ma‘ elsüz varur envāra yansun şem‘-i Yezdāna
11. Beşāret olsun ey ḥüccāc ḡabuldür ḡacciñuz zīrā
Bu İsmā‘il-i rūḥı kesdi İbrāḡim-i Raḡmāna
12. Kemāhī bu’l Kemāl Ḥaḡḡı Kemālī ḡudret-i Ḥaḡḡı
Görüp şükreyle döndü ḡacılar bi’l-cümle ceyyāna

140*

1215 Sene-i Rūmīsinde Kemāḡ’da Şiddetle Zuḡur İden Sel Zamānı
Söylemiş Olduḡları Ebyāt-ı ‘İbret Äyetleridür.

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün
.---/ .---/ .---/ .---

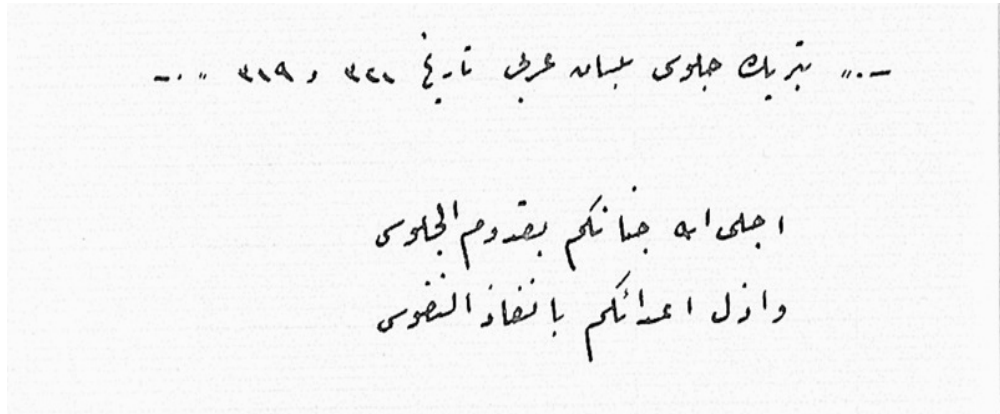
1. Kemāḡ dāru’l-felāḡken selle bir vīrāne dönmüşdür
Sezādur şehrīmüz ehlü azup zībāye dönmüşdür
2. Ufaḡca bir belādur bu şalāḡ-ı ḡāle dönmezsen
Geçen mūrībceye nisbet gelen bir māre dönmüşdür
- [77a] 3. Sebe’ ḡavmi idince nā-sezāyı selle maḡv oldı
Bu ḡalkun ḡab‘ı şimdi ‘ayniyle ol ḡalka dönmüşdür
4. Oḡunmuş cennetān-ı ‘ayn-ı yemīn āyet-i aña
Baḡın ki ḡarḡla evvel bir naşıl ḡ(h)avzāne dönmüşdür
5. Beḡenmez oldılar Ḥaḡ söyleyenler ‘allāme-‘āşrı
Ḥarām ekliyle bunlar ḡūñ-ı ḡūn ḡāre dönmüşdür
6. Zülümsüz eylemem ihlāk buyurmuş Tañrı bu ḡavmi
Mezālidle neḡar şimdi şeb-i deycüre dönmüşdür

* – B.

7. Hudūd-ı şer‘i icrā itmeyen hākimlerün hālī
Kitābullāh-ı hāmīl bulunan ħar-gūşe dönmüşdür
8. Cihān-cāy-ı ceĥālet olacaĥdur ħurb-ı sa‘ atde
Mekātīb Şimdi bir ders-ĥāne-i ĥüsrāna dönmüşdür
9. ‘İlm ol ‘ilme dirler ki ide ol Őāĥibin iĥyā
Ma‘ ārif bu zamanda meyvesüz eŐcāre dönmüşdür
10. Medārisde müfessirle muĥaddis tobtolı amma
Olar bu ĥavm içünde bir büyük düŐmāna dönmüşdür
- [77b] 11. Bu ĥāl ħurb-ı ĥıyāmetden ider feryād ile iĥbār
Hemān ĥubb-ı cihān bizde erinmiş bāla dönmüşdür
12. Kemāĥī bu’l Kemāl kim ki Kemāĥī iktināh itsün
Bu islām ĥālī Őolmuş bir gül-i rā‘ naya dönmüşdür

141*

Tebrik-Cülüs-Bi-Lisān-ı ‘Arabī Tariĥi 319, 321,

142**

İstirĥām-Ez-Vālī-i Erzurūm-Rā‘if PaŐa

* – B.

** – B.

... استغفار از دایه ایزدوم انقبایا ...

بشوا از هماغه خونبار ما خیرالوزرا
 کریم کویید ز شکر کلاه با لفظا
 نام او فرزند ما فرستودیدهای
 فانه دولت و صلت شد بجای شرفا
 از کرده در انقبایا بار انقبایا ستم

[78a]

۱۵۵

و از قبول ایبه دعا آیه فوانه هر بدلا
 دست بایم بنانده حیف برشته ظلم
 که ز عظم بر بزرگانه اسرا ضحفا
 بر کرده که لمانه از بیم کواهی که کند
 کسی که راند شربانه از عدول شرفا
 بر شما فرضت هیو نه که بانه کلاه
 آنسه در کونو سوزد بچل ظلم
 دست سی بای خدا صدای صفا
 که شیم زکما آمد صفات کرما
 در جانم ظلم نه ترا کویم دعا
 که نیاید من او فراد از خوف و کلاه
 زکهای بواللحال حق صفت حال شو
 که بود که کلاه کشتم بسف سفا

143*

**Berây-ı Mâdde-i Meskûre Kemâhe Tahkîk -i Memûriyetle Gelen
Pasinler Kaymakamı Malatyalı Evliyâ-zâde Lûtfi Bey Hakkında
Söylenmişdür.**

- [78b]
1. Bir emîr-i muqtedîrsün mazhar-ı luţf -' aţâ
Hâ'iz-i şıdk-ı 'adâlet hayder-i kişver-keşâ
 2. Eyledün ref' i mezâlüm-i hilümle kân-kerem
Bir yezîd yedünde qalmışdı Kemâh çün Kerbelâ
 3. Sâkin-i gülşen-serây-ı salţanat bulsun server
Sen gibi 'âdil-emîrle ta ilâ rûz-ı cezâ
 4. Bu berâhîn necâbetdür saña ey bu ilhamum
Dem-be-dem eflâka eş'âd eylesün qadrün Hudâ
 5. Hakkıyâ dü-destle dergâh-ı Hakkâ kıl du'â
Hıdır-veş imdâd irdi işte ibn-i evliyâ

144**

Der-Sitâyiş-i Dördüncü Ordü-yı Hümâyün Müşîri Zeki Paşa

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

- [79a]
1. Canda revnâk-ı fezâ-yı Rûm müşîri zî-zekâ
Ordu-yı râbi' re'isi hayder-i kişver-keşâ
 2. Teyzesi nezd-i bütünden gelir zannum anuñ
Zîra nâmeñü Muhammed yazdı ol küllün kazâ
 3. Bu merâhim-Mışırınıñ mîri çerâkes hüsrevi
Nîl-i luţfiyla hayât bulmaqdadur bây u gedâ
 4. Şehr-i Erzincân-ı bilâ cân-ı kân hayât-ı cân
Bularağ fevka'l-vilâyet oldı işte bu livâ
 5. Kabza-i teşhîrüne aldu eşâ'ir zümresün
Ol hizber-i gâlibün mağlûbu olsun her 'adâ

* - B.

** - B.

6. Tâc-1 dâr-1 nâm-1 dârâ eylesün Tañrı ‘ aṭā
Bu gibi yüz biñ vezîr-i kâṭil-i ceşü’l-‘ adâ
7. Bu Kemâhî bu’l Kemâl kim ki Kemâhî iktinâh
Eylesün ehl-i cihâdı hırdmet-i hayru’d-du‘ â

145**

Sitâyiş

müfte‘ ilün- müfte‘ ilün- müfte‘ ilün- müfte‘ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. O neyde bir onı niğâr itdü huzûrûmdan güzâr
Tîze-i ğamzeyle bî-mâr itdü beni ol gül-‘ izâr
2. Ey hurşid-i ‘ âlem-ârâ şâh-1 hûbânsuñ bî-riyâ
Didüm aña çîñ u çerâ itme emân ey gül-‘ izâr
- [79b] 3. Didü baña ol şîriçe yaklaşma baña ey h‘âce
Niceler yandu dün gice ey âşufte-i gül-‘ izâr
4. Didüm ṭāvûs musuñ ‘ aceb peyk-i nâmus musuñ ‘ aceb
‘ Arşa fânus musuñ ‘ aceb vir bir cevâb ey gül-‘ izâr
5. Hâkḳı Kemâhî bu’l Kemâl Hâk virmesün aña zevâl
Gerçi saña ‘ arz-1 cemâl itmezse de ol gül-‘ izâr

146

Meş‘ aletü’l-‘ Aşḳ Nâmuñdaki Ebyât-1 Āteş Āyatlarıdır.²²¹

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün
-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Ten-i taḥammülle dil-ber derdüñe Eyyûb gibi
Hâkipâyüñ istiḥâl et yüz sürüp Cârub gibi
2. Yûsuf-1 Mışr-1 melâhatden mefâriḳ olmuşam
Çeşm-i pür eşküyle feryâd eylerüm Yâḳub gibi

** – B.

²²¹ Āyet-i Āteş-i Āyat, .B

- [80a]
3. Hün-ı dil-şak-ı cigerle ʿ arzu-hālüm yazayum
Ki belâ-yı Kerbelâda kalmışum maḥbûb gibi
 4. Perçem-i pür-beḥçetüñ gördüm derûn-ı nâmede
Bayılup var mı didüm bu şâhid-i âşub gibi
 5. Benüm nigahla dâmen-ismet yedümden gitdü âh
Mevlevîyem sızlanup ben ağlarum Dâvud gibi
 6. Cân-ı Erzincân degülsün belki cân-ı dü cihân
Ey şükr-i şükrüm şikâyet eylerüm Mârud gibi
 7. Şabr eyle ser-deftere derc eyle nâmuñ Ḥaḳḳiyâ
Olma bed-hûy Kays u Ferhâd u Kerem Râgıb gibi

147

Ġazel-i Raʿ nâ²²²

fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Câm-ı Cemşiddin lezizdür Aḥmedüñ peymânesü
Cennet-i cismünde leblerdür anuñ meyḥânesü
2. Āteş-i ʿ aşkuyla yandum şâdıḳum daʿ vâmda ben
Bir nazâr kıll olmuşum şemʿ -i rûḥuñ pervânesü
3. Ol gazâlün ğamze-i cellâdı Mecnûn eyledi
Kangı ʿ âşuḳ olmamışdur maʿ şuḳun dīvânesü
4. Mevlevîyüz meyle maḥbûbdur ğidâ-yı cânımız
Olmuşuz dest-i elestden bâdenüñ mestânesü
5. Sâye-i hünkâr-ı ʿ aşḳda Ḥaḳḳiyâ oldum bugün
ʿ Ālem-i ʿ ilmüʾl ğuyūbuñ câlis-i ders-hânesü

²²² Diĝer, B.

148

Ġazel-i Ra' nā²²³

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

.---/ .---/ .---/ .---

- [80b] 1. Cemāl-i cennetüñ seyr eyleyen neyler gülistānu
Sezādur şānuña diñse civānum Yūsuf-ı şānī
2. Melāhat mülküne bahş-ı hayā kılduñ nigāhuñla
Hayālimce cemīl kılduñ cinānda hūri ğılmānu
3. Meyān-ı meclis-i ' uşşāka gel ' arz-ı cemāl eyle
Ki bundan böyle şem itmez muhibbān misk-i reyhānu
4. Muhaqqak Mevlevīler meyle maḥbūbu sever el-Ḥaḳ
Eman red eyleme oḳu felā tenḥerle Ḳur(?) ānu
5. Kemāhī bu'l Kemāl ' iffetle sevdi server-i hūbān
Emān ifşā-yı rāz itme biraḳ bu renc-i bühtānu

149**

**Kemāh'da Müderris Buldukları Kemāliye Medresesi'ne
Söyledikleri Tāriḳ**

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Şübhesüz şāhū'l-medāris medreseñ ey bu'l Kemāl
Şaḳlasun sükkānunu şerr-i ' uyūndañ zü'l-celāl
- [81a] 2. Tā ilā-yevmü'l-kıyām ṭullāb(1) olsun māhirden
Sa'y iden iḥyasuna görsün cemāl-i bī-zevāl
3. Cündā-revnāḳ-fezā Ḥaḳḳı tamām tariḥüñi
Meşriḳ-ı şemsi'l-' ulūmu'l-nāciye' ey nev-nihāl

²²³ Diğer, B.

** – B.

150*

Berāy-ı Da‘vet-Ġazel-i Ra‘nā

müstef‘ ilün müstef‘ ilün müstef‘ ilün müstef‘ ilün
 --./ --./ --./ --.-

1. Ey zāreli gülzār-ı nāz ey mefḥar-i Rūm-ı Şirāz
Açıldı güller geldi yaz luṭfeyle gel ey ser-firāz
2. Kōklamaya eylerüm ‘ār o gülleri ey gül-‘izār
Senün baña derd-i bahār luṭfeyle gel ey ser-firāz
3. Gül kadrüni zümre-i zağ aşla bilemez yüzi āğ
Ben bülbülden olma uzāğ luṭfeyle gel ey ser-firāz
4. Ey dil-ber-i şöret-şi‘ār kıldım teni cānı nişār
Göster baña mişlüñ mü var luṭfeyle gel ey ser-firāz
5. Dinledüm ey nev-i niḥāl gizlüce bir ḥāl-i muḥāl
Yok firḳatuñ şabr u mecāl luṭfeyle gel ey ser-firāz
- [81b] 6. Mişlüñ mü geldi ‘āleme raḥm eyle gül bu nālime
Nās ḥayret oldı nefrime luṭfeyle gel ey ser-firāz
7. Ey civānum nāy-ı nāz aḡyāre itme keşf-i rāz
Ḥaḳḳı saña eyler niyāz luṭfeyle gel ey ser-firāz

151**

Ġazel-i Ra‘nā

1. Bir bağışda şāhid-i şöret-şi‘ār meh-liḳā
Tīze-i ḡamzeñle katleddün ḡazālüm e’ş-şalā
Destān kılduñ līsana nāsa maḥbūb-ı dost deyü
Ey perī-peyker ḥayā kıl rūḥ olur mu bī-ḡidā
Ey melāḥat Mısrınuñ şāhı eyā şirīn-edā
Meşkbū-yı giysülerüñ her telüne biñ cān fedā
2. Öyle bir ḥūb-ter civānsuñ sevmemek mümkün degül
Elele mir ‘āta baḳ ruḥsāra beñzer dārum gel
Luṭf edüp levmiyle cānum bir daha kıırma gönül

* – B.

** – B.

- [82a] Haṭṭ-ı hālūñ şerhüne bu hāmemiz kâbil degül
 Ey melâhat Mısrınuñ şâhı eyâ şîrîn-edâ
 Meşkbū-yı giysülerüñ her telüne biñ cân fedâ
3. İstemem yârüñ firâkından bir ü hiç ‘ıyş u nüş
 Nevbet-i nağme benimdür bülbülân olsun hāmüş
 Cüy-bâr-ı dîdem baq çün Furât olmuş hurüş
 Ey sitem-kâr hâlüme hayretle ağlar her u hüş
 Ey melâhat Mısrınuñ şâhı eyâ şîrîn-edâ
 Meşkbū-yı giysülerüñ her telüne biñ cân fedâ
4. Ey şanavber şüret-i resmüñ cihâna pür-ğıdâ
 Sev-be-sev ‘uşşâka kıldular münâdîler nîdâ
 Geldi şevkiyle nişîñ oldı cünûna mübtelâ
 Ol tarâvetlü tenindür tutıyâ-yı nâ-benâ
 Ey melâhat Mısrınuñ şâhı eyâ şîrîn-edâ
 Meşkbū-yı giysülerüñ her telüne biñ cân fedâ
5. Bir hücûmda cünd-i zülfüñ yaqdı mülk-i çerkesi
 Bu ne hâldür çekdi zincîr-i cünûna herkesi
 Turre-i tāmunda yatdı kâfe-i efgendesi
 Yanmazam İbrâhîm-i Nemrûd-şîfâtuñ bendesi
 Ey melâhat Mısrınuñ şâhı şîrîn-edâ
 Meşkbū-yı giysülerüñ her telüne biñ cân fedâ
- [82b]
6. Bu Kemâhî bu’l Kemâl kim ki Kemâhî iktinâh
 Eylesün bir tek yaratmış dest-i kudretüyle İlâh
 Şânunı lâhuta i’lâ eylemiş ‘alem-penâh
 Mevlevîdür mâdihi maşşerde örter bir külah
 Ey melâhat Mısrınuñ şâhı şîrîn-i edâ
 Meşkbū-yı giysülerüñ her telüne biñ cân fedâ

152*

Sivâsî Hânedânı Rasîhu’l-Erkân’dan Çerkes Emir Beyiñ Haqqında Söylenmişdür.

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

-.-/-.-/-.-/-.-

1. Ey merâhîm-Mısrınuñ mîr-i emîri merhabâ
 Nil-i luţfuñla hayât bulmaqdadur bây u gedâ

* – B.

- [83a]
2. Hānedān-ı hıṭṭa-i Sivāsda ḥatemsün hemān
Sāyedāruñ itmede dü-dest ile dā'im du'ā
 3. Dest-i tekrimle alup ṭaḳdim bu ḥubter gözlüğü
Oldı tā beynenā gözüme iş bu ṭuḥfe-tutiya
 4. Kevkeb-i gül ki ḥālūñ cümleten gerru beyān
Emr-i Ḥaḳḳla eylesün çeşmüm gibi pür encilā
 5. Bu Kemāḥī bu'l Kemāl kim ki Kemāḥī iktināh
Eylesün olsun ma' nī Şāfi' -rüz-ı cezā

153*

Der-Sitāyiş-i Müsteşār-ı Meşīḥat Şeyḥ Rāşid Efendi

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Meşriḳ-ı Şemsü'r-Reşādsuñ bī-riyā ey meh-liḳā
Nīl-i luṭfuñla ḥayat bulmaḳdadur bāy u ḡedā
 2. Der ki feyz-iktināhuñ ḥān-ı ḳāh-ı ḥātemān
Sāyedāruñ itmede dū destle dā'imā du'ā
 3. Eylesün Tañrı bī-Haḳḳı çār-ı yār-ı Muştafā
Ey faḳih-i bī-nazir zāṭuñ cihāna cān-fezā
 4. Bu Kemāḥī bu'l Kemāl kim ki Kemāḥī iktināh
Eylesün eflāḳa a' lā eylemüş şānuñ Ḥudā
 5. Ḥaḳḳiyā Ḥaḳḳa'l-yakīn bil maḥrem-i Mollā-yı Rūm
Çeşm-i nüzara bilā-şek iş bu ṭuḥfeñ tūtiya
- [83b]

154**

Fī-Medāyih-i Ma' ānī-i Şeyḥü'l-Şuyūḥ-Ebu'l-Ḥudā

* – B.

** – B.

... في مديح معاني شيخ السيوخ ابراهيم الهدي ...

مشرق شمس الرشادات البليغ يا ابراهيم الهدي
 منبع ما دام الحارث وارث خبير الهدي
 كيف لا تقوم المديح خبير الخبير لا جرم
 انت مزاج يا نجيب فاني باب العطا
 اني ارجو لفاكم مخزنه خبير الخصال
 كي تال البر بالار شاد الاعب الصدا
 كتبي كانت كفاي برالكمال ام العلوم
 كنه طيبي يا حبيبي ادوني خبير الودا
 عبدكم ابراهيم حقى جاد مه شير اللماح
 مه مشايخ جلال الدين رومي الحضرا

155*

Tebrik-i 'Iydiyye

- [84a] 1. Ey celilü'l-câh vey faḥru'l-melük-i ' Abdü'l-ḥamîd
 Hep mübârek bād ile yâd eylerüz 'ıyd-ı cedîd

156**

Culûsiye

1. Ey şehinşâh-ı cihân ' Abdü'l-ḥamîd
 Hüsrev ü pîrâ'ıye dîn-i sedîd

* - B.

** - B.

2. Dem-be-dem dimekdedür halk-ı cihân
Tañrı ihsân eylesün ‘ömr-i mezîd
3. Bu cülûsı cilve-gâhı eylesün
Hayret-efzâ-yı ‘adâ Rabb-i Mecîd

157*

Tebrik-i Sâl-i Cedîd-i Şadâret

1. Maşdar-ı nuşret buyursun Tañrı bu sâli saña
Pür-mübârek eylesün Hakk-ı sâl nev-şadr-ı cedîd
2. Ey ferîdü’l-‘aşr vey maḥrem-ter-i Sultân-ı Hamîd
Hep mübârek bād ile yād eylerüz şadr-ı cedîd
- [84b] 3. Her gönül şād olsun ‘aşrunda ‘aṭâ-ı ‘adle
Ey vezîr-i bî-naẓîr itsün Hudâ ‘ömrüñ mezîd
4. Eyle yâ Râb bî-Hakkı çâr-yâr-ı Muşafâ
Ol vezîr-i pîrâ’iye-i şadr-ı sedîd
5. Pîr-i Mevlânâya ḥidmetdür sebab bu rif’âte
Behredâr-ı feyzdür ehl-i kerem mişl-i ferîd
6. Hakkîyâ Hakkâ’l-yakîn bil maḥrem-i Mollâ-yı Rûm
Şânuna eflâka i‘lâ eylemiş Rabb-i Mecîd

158**

Müfred

1. Bir maḳâmuñ olsa evşâfî velî
Men’ ider maḥz-ı belâya hem de evcâ’-ı celi

* – B.

** – B.

159**

Diğer

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Evliyā evşāfuna ḥāvī bulunsa bir maḳām
İrişür imdādıaru sükkānuna temme'l-kelām

160***

[85a] Der-Sitāyiş-i Mutaşarrıf-ı Erzincān

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

-.-/ -.-/ -.-/ -.-

1. Āşaf-ı 'aşr-ı Süleymān zāt-ı Maḥmūdū'l-ḥışāl
Verdi Erzincān-ı bī-cāne ḥayāt-ı bī-zevāl
2. Der ki feyz-ıktināh-ı ḥazret-i Mollā-yı Rūm
Eksiği ikmālüne irsāl buyurmuş zü'l-celāl
3. Ḥaḳḳiyā ḥaḳḳa'l-yaḳīn bil maḥrem-i Mollā-yı Rūm
Ḥıdır-veş imdāda geldü bu vezir-i zī-kemāl

161****

Dergāhuñ Ser-Zākiri Zağralı Ḥāfiz Ḥaḳḳı Efendi'den Gelen
Merḥabādur.

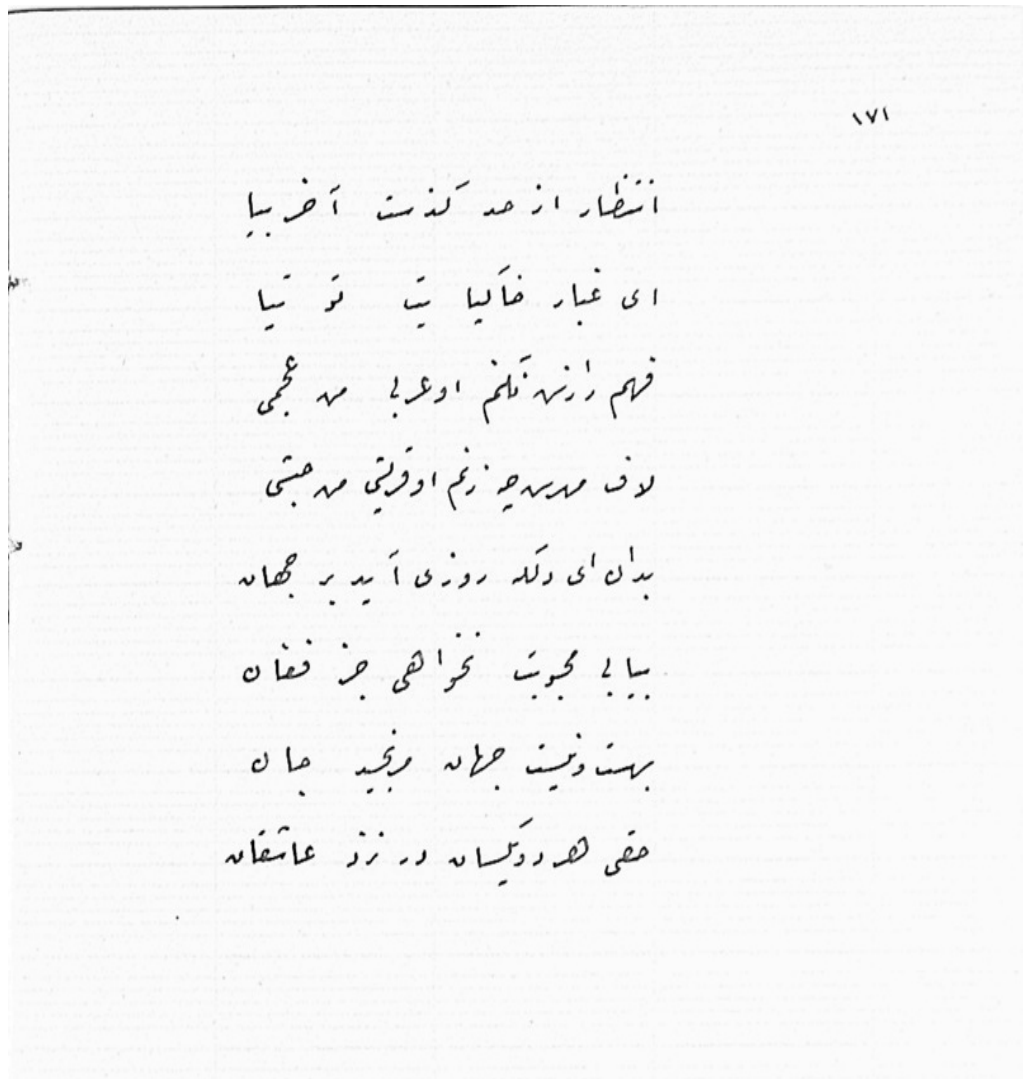
1. Merḥabā ketb itdü ḥāmem ey Kemāhī merḥabā
Teşekkī eyliyor nāmem bu'l Kemāle merḥabā
2. Zebanuñ leyl-gün da'im itmekde 'ālemi ihyā
'Āşkuñla olmuşam ḳā'im can-fezāya merḥabā
3. Dil vireli saña ey zāt bıraḳduñ Ḥaḳḳıyı nāre
Vuşlata eylerüm da' vāt şāhib-ḳazāya merḥabā

** – B.

*** – B.

**** – B.

[86a]

164*

1. Bende-i Mollā-yı Rūmuz tā ḳasemnādan berū
Sikke-i serdāresi itmez melūke ser-ferū
2. Gevher-i baḫr-ı ğınāyuz Ḥaḳḳiyā biz şīr-i ḥū
Dökmeyüz dünyā vü māfiḥā için hiç ayrū

* Diğer Der-Şeref-i Mevlevî, B : - A.

KAYNAKÇA

Ayyıldız, Mustafa.-Birgören, Hamdi. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Akçağ, Ankara, 2005.

Azamat, Nihat. *İslam Ansiklopedisi*, “Kemahlı İbrahim Hakkı” Türkiye Diyanet Vakfı, c.25, s.220, İstanbul.

Batıslam, H. Dilek. *Divan Şiiriyle Halk Şiirinde Ortak Bir Söyleyiş Biçimi(Mürâca’a)- Didim Dedi (Folklör/ Edebiyat)c.VI s.22*, Ankara.

Buran, Ahmet.-Alkaya, Ercan. *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ, Ankara, 2009.

Canım, Rıdvan. *Divan Edebiyatı’nda Türler*, Grafiker Yay., Ankara, 2010.

Çiçekler, Mustafa. *İslam Ansiklopedisi*, “Na’t”, Türkiye Diyanet Vakfı, c.32, s.435, İstanbul.

Develi, Hayati. *Osmanlı Türkçesi Klavuzu I*, Kesit Yay. İstanbul, 2010.

Dilçin, Cem. *Divan Şiirinde Gazel, Türk Dili Özel Sayısı II (Divan Şiiri) 415-416-417*, 1986.

-----*. Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK. Ankara, 2005.

Eker, Süer. *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yay., Ankara, 2009.

Ergin, Muharrem. *Türkçenin Tarihi Gelişimi*, e-kitap,www.bilgicik.com yazi turkceinin-tarihi-gelisimi-muharrem-ergin, s.3.

Gölpınarlı, Abdülbaki. *İslam Ansiklopedisi*, “Mevlevîlik”, Türkiye Diyanet Vakfı, c.8, s.167, İstanbul, 1971

Gündoğdu, Raşit.-Adıgüzel, Niyazi.-Önal, Ebul Faruk. *Kâmus-ıTürkî- (Latin Harfleriyle)*, Şemseddin Sâmî, İdeal Kültür. Yay. İstanbul, 2012.

İpekten, Haluk. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul, 1994.

Kanar, Mehmet. *Arapça- Türkçe- Sözlük*, Say Yay., İstanbul, 2009.

Kaplan, Emre. *Sigmund Frued, Düşlerin Yorumu, I, II*,Payel Yayınevi, İstanbul 1992.

Kaya, Turhan. *Erzincan’da Mevlevîlik ve Son Mevlevî Postnişini İbrahim Hakkı Kemâhî, Türk Kültürü Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevîlik Ulusal Sempozyumu 14-16 Aralık (361-372)*, TC. Uludağ Üniversitesi- İlahiyat Fakültesi

Dergisi c.15 s.1 Konya, 2006.

Köksal, M. Fatih. *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, Kesit. Yay., İstanbul, 2012.

Köprülü, Orhan Fuad. *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 1991.

Kurnaz, Cemal.-Çeltik, Halil. *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Ankara, 2010.

Levend, Âgah Sırrı. *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1984.

----- . *Türk Edebiyatı Tarihi, I.c. Giriş*, TTK., Ankara, 1988.

Macit, Muhsin. *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Akçağ Yay., Ankara, 1996.

Menekşe, Ömer. *Kemah Alimleri-Geçmişten Günümüze*, (Yazarın Kendi Yayını), İstanbul, 1996.

Mermer, Ahmet.-Hidayetoğlu, Ahmet Selahattin.-Erdoğan, Mustafa.-Koç Keskin, Neslihan. *Osmanlı Şiirinde Mevlana ve Mevlevîlik Unsurları*, Türk Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2009.

Naci, Muallim. *Edebiyat Terimleri- Islahât-ı Edebiyye*, (Hzrl. Yekta Saraç), İstanbul, 2004.

Nevâyî, Ali-Şir. *Miz'anı'l- Evzân*, (Hzrl.Kemal Erarşlan), TDK., Ankara, 1993.

Olgun, Tahir. *Edebiyat Lügati*, (Hzrl. Kemal Edip Kürkcüoğlu), İstanbul, 1973.

Önal, Mehmet. *Edebiyat Sanatı, Edebiyat Teorisi- Belâgat ve Retorik-Edebiyat ve İletişim*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara, 2012.

Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay. Ankara, 1995.

Parlatır, İsmail. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yay., Ankara, 2006

Sami, Şemseddin. *Kâmus-ı Türkî*, Çağrı Yay. İstanbul, 2010.

Savran, Ömer. *Enverî Divânı*, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul, 2010

----- . *Muîn Divânı*, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul, 2010.

Sılay, Kemal. "Müzik ve Edebiyat Eleştirisi, Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler", (Hzrl. Mehmet Kalpak), YKY, İstanbul. 1999.

Sunar, Cavit. *Tasavvuf Felsefesi veya Gerçek Felsefe*, Toplu Eserler 3, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yay., İstanbul, 2003.

Şahin, Tahir Erdoğan. *Erzincan Tarihi* 2. c., Ankara, 1987.

Şentürk, Ahmet Atilla. *Osmanlı Şiiri, Antolojisi*, YKY. İstanbul, 1999.

Şentürk, Ahmet Atilla.-Kartal Ahmet. *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yay. İstanbul, 2004.

Tatçı, Mustafa. *İbrahim Has, Şabâniyye Silsilesi, Silsile-i Tarîk-i Halvetiyye-i Karabaş El- Kastamonî*, H. Yay. İstanbul, 2008.

Tolasa, Harun. *18. yy.da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimler Sözlüğü, Müstakimzâde'nin Istilâhatü'ş- Şi'riyyesi II*, Türk Dil ve Edebiyat Dergisi, XXIV-XXV, 1986.

Tuncer, Faruk. *Kemahlı İbrahim Hakkı Efendi'nin Hayatı ve Eserleri*, Basın Yayın Mtb.İstanbul,1999.

Ünver, İsmail. *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*, Türkoloji Dergisi, c.11, S.1, s.51-89, 1993.

Ünver, İsmail. *XIX. Yüzyıl Divan Şiiri*,AÜDTCF. Dergisi, c.32, S.1-2, s.131-140, 1988.

Yeniterzi, Emine. *Divan Şiirinde Na't*, Türk Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1993.

Yılmaz, Mehmet. *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Yay., İstanbul, 1992.

KEMAHLI İBRAHİM HAKKI EFENDİ (1850 – 1924)